

KUDÜS SORUNU

Abdulkadir TURAN

MAYIS 2018

KUDÜS SORUNU

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ملخص	ii
ABSTRACT	iii
GİRİŞ	1
1. “FİLİSTİN” VE “FİLİSTİN SORUNU” KAVRAMLARI	2
2. FİLİSTİN SORUNUNUN ARKA PLANI	2
2.1. Filistin Sorununun Ortaya Çıkması	10
2.2. Evanjelizm (Hristiyan Siyonizmi)	11
2.3. Arz-ı Mev’ud, Siyonizm ve Aliyah	11
2.4. Osmanlı ve Aliyah	15
2.5. Siyonistler ve Osmanlı	18
2.6. Balfour Deklarasyonu ve Siyonist Taleplerin Uluslararası Sistemce Onaylanması	21
2.7. Balfour Deklarasyonu’ndan İsrail’in Kuruluşuna “İsrail Ulusu”nun Üretilmesi	23
3. İSRAİL’İN FİLİSTİN’DEKİ KATLİAMLARI	25
3.1. Şeyh Beldesi Katliamı	25
3.2. Deyr Yasin Katliamı	25
3.3. Ebû Şûşe Köyü Katliamı	25
3.4. Tantura Katliamı	25
3.5. Kubyte Katliamı	25
3.6. Kalkıla Katliamı	25
3.7. Kefer Kasım Katliamı	26
3.8. Han Yunus Katliamı	26
3.9. Mescid-i Aksâ Katliamı	26
3.10. Haremü’l-İbrahim Katliamı	26
3.11. Cenin Katliamı	26
4. FİLİSTİN’DE SİYONİZM KARŞITI MÜCADELE	27
4.1. Filistin Davası’nın Araplaştırılması	31
4.2. Filistin Mücadelesinin Ulusalçı Sosyalist bir Hüviyete Bürünmesi	34
4.2.1. FKÖ’nün Ulusalçı Sosyalist Kimlikle Lübnan’a Yerleşmesi	38

4.3. 1973 Arap-İsrail Savaşı _____	39
4.4. Filistin Mücadelesinin Yeniden Ümmetselleşmesi _____	42
4.4.1. Filistin İslâmî Direniş Hareketi HAMAS _____	44
4.4.1.1. HAMAS'ın Tarihsel Arka Planı ve Kendi Belgelerindeki Kimlik Tanımlaması _____	44
4.4.1.2. HAMAS'ı Siyaset Belgesini Yayımlamaya Götüren Sebepler _____	49
4.4.2. Filistin İslâmî Cihad Hareketi _____	50
4.5. I. İntifada (Taşlı İntifada-Büyük İntifada) _____	51
4.6. Oslo Süreci _____	52
4.7. II. İntifada (el-Aksâ İntifadası) _____	55
4.8. FKÖ'nün Filistin Mücadelesinin Dışında Kalması _____	58
4.9. 2006 Hizbullah-İsrail Savaşı _____	59
4.10. 2009 Gazze Savaşı (Furkan Savaşı) _____	60
5. DAVOS "ONE MINUTE" VE MAVİ MARMARA VAKALARI _____	62
6. MİSİR DEVRİMİ VE ARAP DÜNYASINDA İSRAİL DOSTLUĞU CEPHESİ _____	63
7. TRUMP'IN KUDÜS'Ü İSRAİL'İN BAŞKENTİ İLAN ETMESİ _____	65
8. FİLİSTİN MÜCADELESİ VE BİRLEŞMİŞ MİLLETLER (BM) _____	68
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME _____	73
KAYNAKÇA _____	76

ÖZET

19. yüzyılda Avrupa’da gelişen milliyetçilik dalgasından sonra, Siyonist Hristiyanlık Evanjelizm ile Siyonist Yahudiliğin Yahudilere yurt olarak Filistin’i göstermeleri ve Yahudileri buna zorlayacak etkinliklerde bulunmalarından doğan Filistin Sorunu, bugüne kadar beş milyondan fazla Filistinlinin yurdundan olmasına, on binlerce Filistinlinin ölümüne yol açmıştır.

1917’deki Balfour Deklarasyonu’ndan bu yana uluslararası güçlerin açık desteği ile Filistin’i İsrailleştirmek için çalışan Siyonistlere karşı gelişen Filistin Direnişi, Arap ulusçuluğu, ulusalcı sosyalizm sapmalarının ardından 1987’deki I. İntifa’dan bu yana yeniden İslâmîleşmiş; Filistinliler, Filistin Direnişi’ni ümmete duyurma ve ümmetin desteğini alma kaygısı içine girmişlerdir. Ne var ki İslâm Dünyasında kitleler için Filistin yası söz konusu ise de Filistin Davası yeterli ilgi görmemekte; Filistin Sorunu İslâm Ümmeti ile uluslararası güçler arasında gelişmişken Filistin Direnişi, Gazze Şeridi ile İsrail arasındaki bir mücadeleye indirgenmek istenmektedir.

İsrail, bu durumu değerlendirerek Kudüs’ü Yahudileştirme projelerini sürdürürken Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Başkanı Donald Trump, 6 Aralık 2017’de Kudüs’ü İsrail’in başkenti olarak tanıdığını duyurdu. Bu duyuru ile Filistin Sorunu yeni bir boyut kazandı.

Raporumuz, bu çerçevede Filistin Sorununu çok boyutlu olarak tasvir etmek, Filistin Direnişi’nin aşamalarını açıklamak ve Siyonistlerin hedefleri ile uluslararası güçlerle ilişkilerini ortaya koymak üzere hazırlanmıştır.

ملخص

بعد موجة القومية في القرن التاسع عشر الميلادي في أوروبا، قامت حركتي الصهيونية والتبشير بتخصيص فلسطين كوطن بديل لليهود.

ونتج عن هذا الفعل (القضية الفلسطينية) والتي أدت بعد ذلك إلى تهجير ملايين من الأشخاص ومقتل الآلاف إلى يومنا هذا.

ومنذ إعلان "وعد بلفور" ودعم القوى العالمية من أجل تهويد القدس وفلسطين، لقد قوبل هذا الأمر ومنذ يومه الأول بالمقاومة من الشعب الفلسطيني، والتي اتسمت في البداية بمشاعر اشتراكية وقومية، ما لبثت أن تحولت فيما بعد إلى مقاومة إسلامية عقب الانتفاضة الأولى التي انطلقت في عام 1987، وبذلك أصبحت المقاومة الفلسطينية مقاومة إسلامية ومطالبة العالم الإسلامي بالدعم.

القضية الفلسطينية في الوقت الحالي لا تزال قضية "جداد" بالنسبة للأمم، ولم يتحول هذا الحداد بعد طيلة هذه الفترة السابقة إلى دعم شامل وقوي للخلاص من هذا الاحتلال للأراضي الفلسطينية.

هناك مساع وجهود لإنحصر المقاومة الفلسطينية في قطاع غزة والضفة الغربية مع أنها أكبر من ذلك بكثير

الإحتلال الإسرائيلي يستغل هذه الظروف ويحاول تهويد القدس والعمل على تنفيذ مشاريعه لتهويد كامل فلسطين.

وأخيراً: أعلن الرئيس الأميركي في 16 نوفمبر/ تشرين الثاني 2017 أن القدس عاصمة للكيان الصهيوني وبذلك أخذت القضية بعداً جديداً من الصراع الذي لم ينتهي بعد.

هذا التقرير الذي أعده مركز "صدام للبحوث" يتناول القضية الفلسطينية بكل أبعادها، كما يوضح المراحل التي مرت بها المقاومة الفلسطينية من جهة، والأهداف الصهيونية وعلاقتها بالقوى الدولية من جهة أخرى.

ABSTRACT

After the wave of nationalism that developed in Europe in the 19th century, Zionist Christianity Evangelism and Zionist Jewry showed Palestine as a home to Jews, and the Palestinian problem stemming from Jews being forced to do so forced the Palestinians to deterritorialize more than five million Palestinians so far, causing tens of thousands of Palestinians to die.

Since the 1917 Balfour Declaration, the Palestinian resistance against the Zionists, who are openly supported by international powers, has been re-Islamized since the First Intifada in 1987 following Arab nationalism, nationalist socialism deviations; The Palestinians have been concerned about announcing the Palestinian resistance to the Ummah and receiving support from the Ummah. However, Palestine mourning is more interested than Palestine Problem in the Islamic world; The Palestinian issue has developed between the Islamic Ummah and international powers, and Palestinian resistance is desired to be reduced to a fight between the Gaza Strip and Israel.

When Israel used the opportunity and continued the Judaization of Jerusalem, Donald Trump, President of US announced that they recognized Jerusalem as the capital of Israel on December 6, 2017. With this announcement, the Palestinian issue has gained a new dimension.

This report was prepared to portray the Palestinian issue as multidimensional, to explain the stages of the Palestinian resistance and to reveal the Zionist goals and relations with international powers.

GİRİŞ

19. yüzyılda Avrupa’da yaşanan milliyetçilik dalgası ve ABD’de Siyonist Hristiyanlık Evanjelizmin devlet üzerindeki etkisinin artırılmasıyla Yahudilerin Filistin’e göç ettirilmesinin ürettiği Filistin Sorunu, 1917’deki Balfour Deklarasyonu’ndan sonra uluslararası güçlerce Yahudilerin lehine geliştirilmiştir.

Söz konusu deklarasyonun üzerinden geçen yüzyılda uluslararası güçler, Yahudileri “İsrail ulusu” üretmek ve o üretilmiş ulusa bir yurt ihdas etmek için Filistinlileri yurtsuzlaştırma politikasını doğrudan desteklemişler ya da bu politikaya göz yummuşlardır.

Bu süre zarfında İsrail kurulmuş olup beş milyondan fazla Filistinli yurtsuz kalmış ve on binlerce Filistinli ise katledilmiştir.

İsrail, kuruluş tarihi 1948’den bu yana yaşanan savaşlarda sınırlarını genişletmiş; 1967’de Kudüs’ün doğusunu da işgal ederek Müslümanların mukaddes mekânlarından Mescid-i Aksâ’nın çevresini istila etmiştir.

O tarihten bu yana geçen elli yıllık süreçte İslâm Dünyası, Araplar ve Filistinliler, İsrail’i durduracak ve mukaddes topraklardan çıkaracak bir politika geliştirememişlerdir.

Nihayetinde ABD Başkanı Donald Trump, 6 Aralık 2017’de Kudüs’ü İsrail’in başkenti olarak tanımış; İsrail’in Kudüs üzerindeki istilasını derinleştirecek bir adım atmıştır. Buna karşı İslâm Dünyası gösteriler düzenleyerek ve diplomatik adımlarla Kudüs ve Filistin’e sahip çıkmaya çalışmıştır. Bu gösteri ve diplomatik adımlar önemli olmakla birlikte Amerika açısından pek kayda değer bir durum olarak görülmemiştir.

İslâm Dünyası, Kudüs konusunda beklenen aksiyonu vermekten uzak görünmektedir. Kudüs’ün Müslümanlar için önemi ve Filistinlilerin İsrail’e karşı verdikleri mücadele, İslâm Dünyasında ancak küçük bir kesim tarafından bilinmekte olup geniş kitlelerin ilgisini çekmemektedir. Kudüs’ün önemi ve İsrail’in kurucu zihniyeti olan Siyonizm’in hedefleri konusunda bilgi yetersizliği, bu ilgisizliğin en önemli sebepleri arasındadır. Siyonizm bugüne değin, amaçlarına büyük hedeflerini gözlerden uzak tutabilerek ulaşmış; uluslararası güçler ise Müslümanların süregelen Filistin mücadelesi ile ilgili umutlarını canlı tutarak Siyonistlere hizmet etmişlerdir. Buna karşılık İslâm Dünyasının Filistin’in kurtuluşu ile ilgili bir stratejisinin olmadığı görünmektedir.

Filistin konusundaki duyarlılık ancak Kudüs’ün öneminin anlaşılması ve Siyonizm’in kökleri, bağları ve amaçları ile bir bütün olarak bilinmesi ile mümkündür.

Raporumuz, Kudüs'ün Müslümanlar açısından önemini işlemekte, ardından Filistin Sorununu daha çok Filistin Direnişi açısından ele almakta; Kudüs'ün özgürleştirilmesini üst amaçları arasında bilen Filistin Direnişinin düşünce, söylem ve ilişkiler bağlamında Arap ulusçuluğu zemininden Ümmet zeminine evirilişini değerlendirmektedir. Bununla birlikte, raporumuz, Filistin Direnişinin uluslararası bir planlamayla Arap-İsrail, Filistinliler-İsrail ve Gazze Şeridi-İsrail mücadelesine aşama aşama indirgenme projesini teşhir etmeyi ve Siyonizm'le uluslararası güçler arasında bu yönde geliştirilen ilişkiyi teşhire de katkıda bulunmayı hedeflemektedir.

1. “FİLİSTİN” VE “FİLİSTİN SORUNU” KAVRAMLARI

Filistin, İslâm kaynaklarında Şam ile Mısır arasında bugünkü Ürdün'ü de içine alacak şekilde Suriye'nin Ğavra bölgesi ile Mısır arasındaki coğrafya olarak tanımlanmış; başlıca şehirleri Kudüs (Eyle-Beytülmakdis), Askalân, Gazze, Amman, Yafa (Tel Aviv), Remle ve Beyt Cibrin olarak bilinmiştir.¹

Günümüzde ise Ürdün (Şeria) Nehri'nin batısından Akdeniz'e kadar uzanan Batı Şeria ve Gazze ile birlikte İsrail'in üzerine kurulduğu bütün topraklar Filistin olarak bilinmektedir. Şeria nehrinin döküldüğü Ölüdeniz (Lut Gölü) Filistin'in doğu sınırına dahildir. Bu sınırlar içinde de Filistin toprakları coğrafi bakımdan Akdeniz kıyı şeridi, kuzeyden güneye doğru uzanan dağ silsilesinin bulunduğu ortadaki yayla bölümü ve en doğuda da Şeria vadisi olmak üzere üç parçadan oluşur.²

“Filistin Sorunu” ise söz konusu coğrafya üzerinde Yahudilerin 19. yüzyılın sonundan bu yana siyasal anlamda hak iddia etmelerinden dolayı ortaya çıkan sorundur.

2. FİLİSTİN SORUNUNUN ARKA PLANI

Kudüs kentinin etrafında kurulduğu Mescid-i Aksâ, ilkin insanlığın atası Hz. Âdem tarafından Mekke kentinin etrafında kurulduğu Ka'be-i Şerif'ten hemen sonra inşa edilmiştir. Büyük hadis kaynaklarından Sahih-i Müslim'de yer alan bir Hadis'e göre Ebû Zer-i Gıffarî, Hz. Muhammed (sallallahü aleyhi vesellem)'e yeryüzünde hangi mescidin önce inşa edildiğini

¹ Yakut el-Hamevî, Mu'cemü'l-Buldan, Dâru's-Sadr, Beyrut 1977, cilt: 4, s. 274-275

² Lütfullah Karaman, “Filistin”, DİA, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, yıl: 1996, cilt: 13, sayfa: 89-103

sormuş, Hz. Muhammed (sallallahü aleyhi vesellem), Mescid-i Haram (Ka'be) cevabını vermiş; “Sonra” sorusuna ise “Mescidü'l-Aksâ” cevabını vermiştir.³

Filistin'e bilinmeyen bir tarihte Arapların atalarından Yabusîler yerleşmiş; bugünkü Kudüs'ü inşa etmişler, şehre “Yabus” adını vermişlerdir. Milat'tan yaklaşık 3000 yıl önce Kenanî kabilelerle çatışan Yabusîler, yerlerini onlara bırakmış, ilgili tarihsel kayıtlara göre Kenanîlerin adil hükümdarı Melikisâdık, “selamı çokça seven” bir kişi olduğundan kendisine “Melikis'selâm” lakabı verilmiş, şehir de onun bu unvanına atıfla “Salim/Şalim” adını almıştır. Kenanîlerin diğer bir hükümdarı Salim el-Yabus, şehri korumak üzere güneyde, bugünkü Cebel-i Sihyon'da bir burç inşa etmiş; şehir onun döneminde “Medinet'üs-Selam/Selam Şehri” anlamında “Oru Salim/Orşalim” adını almıştır. Aynı dönemde Filistin de Arz-ı Kenan/Kenan Yurdu adıyla anılmıştır.⁴

Milattan yaklaşık 2000 yıl önce ise Hz. İbrahim (aleyhisselam), Nemrut'un baskısından dolayı Ur şehrinden hicret edip Harran ve Ürdün'e göç etmiş, oradan Mısır'a, Mısır'dan da Filistin topraklarına geçip yerleşmiş; Kudüs ve çevresi, onun soyundan gelenlerin akınlara uğramıştır.

Kudüs, Milat'tan 1479 yıl önce, Mısır Firavunlarının tam olarak hâkimiyeti altına girmiş; Kudüs'ün idarecileri, Kudüs ve çevresini İbranîlerden korumak için Mısır'dan yardım almışlar; Firavunlar, Kudüs çevresinde büyük bir garnizon bulundurmışlardır. Bu dönemde İbranîler, Filistin'den çıkarılmış, Mısır'a götürülmüştür. İbranîlerin İsrailoğulları olarak Filistin'e tekrar dönüşü, Milat'tan önce 1250'de II. Ramses döneminde Hz. Musa (aleyhisselam)'ın döneminde gerçekleşmiş, Arz-ı Mev'ûd Filistin, zalim bir yönetimin altında iken Hz. Musa, kavmini kırk yıl Ürdün'ün doğusunda, çölde tutmuş; kendisinin vefatı üzerine İsrailoğullarının başına Yuşa bin Nun geçmiştir. İsrailoğulları ile Filistin yerlileri arasındaki savaş Hz. Davud (aleyhisselam), M. Ö. 1049'da İsrailoğullarının başına geçinceye kadar devam etmiş, onun döneminde İsrailoğulları Filistin'e tam olarak hâkim olmuşlardır. Hz. Davud'un vefatı üzerine yerine oğlu Hz. Süleyman (aleyhisselam) geçmiş, Hz. Süleyman, Kudüs'ü imar edip Mescid-i Aksa'yı yeniden inşa etmiştir. Hz. Süleyman'ın oğulları arasında anlaşmazlık çıkınca ülkesi, başkenti Kudüs olan Yahuda ve başkenti Şekim olan İsrail olmak üzere ikiye bölünmüştür. Mısır Firavun'u bu durumu fırsat bilip Filistin'i istila etmiş, bütün hazinelerini alarak Mısır'a götürmüştür. Buna rağmen Mısır, Filistin'de kalıcı olmamış, bu vakadan sonra yaklaşık 400 yıl boyunca İsrailoğulları Filistin'i yönetmişlerdir. Milat'tan önce

³ Cemal Abdulhadi Muhammed Mesud, et-Tariku ilâ Beyti'l-Makdis, Dârü'l-Vefa, c. 1, s.10

⁴ Arif Paşa Arif, Tarihü'l-Kuds, Dârü'l-Maarif bi Mısır, Kahire 1951, s. 11

726'da Asurlular Filistin'e saldırınca İsrailoğulları Mısır firavunlarından yardım dilemişlerdir.⁵ Asurlular, bunun üzerine, Kudüs'ü ele geçirmeden ülkelerine geri dönmüşlerdir.

“İsrail krallarının putperestliğe meyletmeleri, peygamberlere zulmetmeleri ve halkın yoldan çıkması gibi sebeplerle Kudüs'ün başına felâketler gelmiş, Kral Yehoyakim zamanında Bâbil Kralı Nebukadnezzar (Buhtunnasr) Kudüs'e girerek kralı emri altına almış, pek çok kişiyle birlikte mabedin değerli eşyalarını da götürmüştür. Üç yıl sonra kralın isyan etmesi üzerine 597'de Kudüs'e ikinci defa giren Nebukadnezzar, bu defa mabedin kalan eşyalarıyla birlikte yeni kral Yehoyakin'i Bâbil'e götürmüş, onun yerine Tsedekiya'yı kral yapmıştır. On yıl sonra Tsedekiya'nın saltanatında Nebukadnezzar'ın üçüncü defa Kudüs'e yürüyerek şehri kuşatması üzerine korkunç bir açlık baş göstermiş, nihayet şehir düşmüş, mabet, saray ve genel olarak Kudüs ateşe verilmiş, duvarlar yıkılmış ve halkın bir kısmı sürgün edilmiştir. Kur'an'da da telmihte bulunulan (el-İsrâ 17/4-5) bu hadise üzerine bazı Yahudi zümreleri Hicaz'daki çeşitli şehirlere yerleşmişlerdir. Bundan sonra Kudüs elli yıl boyunca harabe halinde kalmıştır. Nihayet milâttan önce 538'de şehre dönen Zerubbabel mabedin temellerini atmış, 444 yılına doğru Nehemya şehrin duvarlarını tekrar inşa etmiş, Ezra da Hz. Musa şeriatının otoritesini yeniden tesis ederek Kudüs'ü Yahudiliğin dinî merkezi yapmıştır.”⁶

Bâbil esareti sonrasında Kudüs Pers hâkimiyetine girmiş (M.Ö. 539), Fars Hükümdarı Kurş, evli olduğu Yahudi bir kadının girişimiyle Yahudilerin Filistin'e geri dönmesine izin vermiştir. Filistin bu tarihten sonra Makedonyalı Büyük İskender şehri alıncaya kadar (332) Fars hükümdarlarının hâkimiyetinde kalmıştır.⁷

“Büyük İskender'in 323'teki ölümünü takiben Filistin çeşitli savaşlar görmüştür. Kudüs, Mısırlı Ptolemaiosların,198'den itibaren Selevkiler (Selevkoslar)'in hâkimiyeti altına girmiştir. Milâttan önce 168'de Antiochus (Antiokhos) IV. Epiphanes, Yunan ilâhlarının heykellerini koymak suretiyle Kudüs'ün mukaddesliğini ihlal etmiş, bunun üzerine halk isyan ederek Mescid-i Aksâ'yı temizlemiştir.

Helenistik dönemin (332-63) ardından 63 yılında Pompeus Kudüs'ü işgal etmiş, şehri kuşatan duvarların bir kısmını yıktırması, Crassus 54'te mabedi yağmalamış, 40 yılında İranlı Partlar şehri ele geçirmiş ancak Bizanslılar tekrar galebe çalmış, Büyük Herod 37'de şehri

⁵ Arif, s. 14-17

⁶ Ömer Faruk Harman, “Kudüs”, Diyanet İslâm Ansiklopedisi, TDV Yayınları, s. 325

⁷ Arif, s. 24

alıp duvarları onarmış, çeşitli yapıların yanında mabedi yeniden inşa etmiştir. Bu inşa işi milâttan önce 20'de başlamış, Hz. İsa zamanında da sürmüştür. Herod kaleyi takviye etmiş ve ona Antonia adını vermiştir. Herod öldüğünde Kudüs'ü tamamen veya kısmen kuşatan iki duvar bulunmaktaydı. Herod Agrippa Milâttan sonra 42-43'te bir üçüncü duvarın inşasına başlamıştır. 70 yılında bu defa da Romalı kumandan Titus şehri kuşatmış, bu sırada mâbed ve hemen hemen bütün şehir yanmıştır. Titus, Batı duvarındaki bir bölüm ve üç kule hariç duvarları yıktırıştır.

İmparator Hadrien zamanında Romalılar Kudüs'ün harabeleri üzerinde yeni bir putperest şehir kurmak isteyince Yahudiler ayaklanmış, ayaklanma bastırıldıktan sonra (135) şehrin inşası tamamlanmış, adı da Colonia Aelia Capitolina olarak değiştirilmiş ve Aelia (İliyâ) adı uzun asırlar varlığını korumuştur. Hz. Süleyman'ın, arkasından Zerubbabel'in, daha sonra Herod'un inşa ettirdiği mabedlerin yerine Jüpiter Capitolina'ya ithaf edilen bir tapınak, ardından Merkad-i İsa Kilisesi'nin inşa edileceği yere de Afrodit Mâbedi yapılmıştır. Şehre girmeye kalkışan Yahudilere ölüm cezası konmuş, ancak İmparator Konstantinos bu yasağı kaldırmıştır. Konstantinos'un annesi Helena 326'da Zeytindağı'nda bir kilise yaptırmıştır. 333'te Konstantinos'un emriyle Hz. İsa'nın çarmıha gerildiği kabul edilen yerde (Saint S pulcre, Holy Sepulcher) Merkad-i İsa (Anastasis) Kilisesi inşa edilmeye başlanmış, inşaat 335'te tamamlanmıştır. Konstantinos'un Hristiyanlığı kabul etmesinden sonra şehirde kiliseler yaptırmasının ardından Süleyman Mabedi'nin bulunduğu yerde Jüpiter Capitolina için inşa edilen tapınak yıkılmış olmalıdır. Üzerinde Yahudilerin ağlamasına ve yılda bir defa yağ sürmelerine izin verilen taş (lapis pertusus) kurbanlar mihrabının temelindeki kaya olup (şimdiki Kubbetü's-Sahra'nın örttüğü el-Hacerü'l-Muallâka denilen kaya) herhalde o sırada açıktaydı. Hristiyanlar, Hz. İsa'nın sözlerine hürmeten Süleyman Mâbedi'ni yeniden inşa etmeyi reddettiklerinden burası Müslümanların fethine kadar harabe halinde kaldı. 614'te Sâsânîler tarafından işgal edilen Kudüs'ü 629'da Bizans İmparatoru Herakleios kurtarmış ve İrânlılardan geri aldığı kutsal haçı Kudüs'teki yerine koymuştur.⁸

Milâdî 620'de, Hicret'ten 16 ay önce 27 Recep'te Son Peygamber Hz. Muhammed (salallahü aleyhi ve selem)'in Mirac'ı (göklere yükselişi) Mekke'den Kudüs'e varan İsra (gece yolculuğu)'dan sonra, Mescid-i Aksâ'dan gerçekleşmiş, Mirac'dan önce Son Peygamber Hz. Muhammed, Mescid-i Aksâ'da bütün peygamberlerin önünde namaz kılmıştır.

⁸ Harman, s. 325

İslâm Peygamberi Mekke’de iken İslâm’ın kibleşi, Mescid-i Aksâ’ydı. Müslümanlar, yüzlerini Mescid-i Aksâ’ya çevirerek namaz kılmışlardır. Bu durum, Medine’de de, Hicret’ten 16 - 17 ay sonra, “(Ey Resulüm, vahyin gelmesi için) yüzünün göğe doğru aranıp durduğunu görüyoruz. Bunun için seni razı olacağın bir kibleye çevireceğiz. Artık yüzünü Mescid-i Haram’a (Kâbe’ye) doğru çevir. Ne şekilde olursanız yine yüzlerinizi Kâbe tarafına döndürünüz.” (Bakara, 144) ayeti vahyolunana kadar devam etmiştir.

Kudüs’ün Müslümanlar tarafından fethi ise Hz. Ömer’in halifeliği sırasında, 15/638’de gerçekleşmiştir. O dönemde İlya denen şehir, yaklaşık bir yıl Ebu Ubeyde bin Cerrah tarafından kuşatıldıktan sonra Kudüs patriğinin talebi üzerine Hz. Ömer tarafından teslim alınmıştır.⁹

Fetihten önce Hz. Ömer tarafından Kudüs halkına şu emanname verilmiştir:

“Bismillahirrahmanirrahim,

Allah’ın kulu, mü’minlerin emiri Ömer tarafından İlya halkına verilen emandır:

Halife bu emanı; onların canları, malları, kiliseleri, haçları, hastaları, sağlamları ve diğer dindaşları için vermiştir. Buna göre:

1- Kiliselerde oturulmayacaktır: Bu kiliseler ve müştemilatı ile onların haçları ve malları yıkılmayacak ve azaltılmayacaktır.

2- Dinlerinden dolayı rahatsız edilmeyecekler ve onlardan birisi zarar görmeyecektir.

3- İlya’da, onlarla birlikte, herhangi bir Yahudi oturmayacaktır.¹⁰

4- İlya halkı, diğer şehirlerin halkı gibi cizye verecektir.

5- Onlar İlya’dan Rumlar ile hırsızları çıkaracaklardır.

6- Bunlardan İlya’yı terk eden birisi, kendisi ve malından da gideceği yere kadar emin olacak; İlya’da kalacaklar ise diğer halk gibi cizye ödeyecektir.

7- Bizanslarla birlikte İlya’yı terk etmek isteyen halkın da canları, malları, kilise ve haçları korunacaktır; onlar istedikleri yere ulaşınca kadar, bu koruma devam edecektir.

⁹ İbnü’l-Esîr, İbnü’l-Esîr, el-Kâmil fi’t-tarih, Thk.: Ebu’l-Fidâ Abdullah el-Kâdî, I-XI, Dâru’l-kütübi’l-ilmîyye: Beyrut, 1978, cilt: 2, s. 347-348

¹⁰ Hristiyan kaynaklarda, Ebû’l-Ferec’de yer alan bu maddenin anlaşmada yer alıp almadığı kuşkuludur, Muammer Gül, “Müslümanların Kudüs’ü Fethi”, Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, yıl: 2001, sayı: II, s. 47-58, http://ktp.isam.org.tr/pdfdrq/D01392/2001_2/2001_2_GULM.pdf Erişim Tarihi: 18/02/2018

8- Yeryüzü halkından herhangi birisi İlya’da oturmak isterse buranın halkı gibi cizye ödeyecektir; isteyen Rumlarla gider, isteyen ailesinin yanına döner.

9- Bunlardan ancak hasat zamanı vergi alınır.

10- Bu metinde olanlara Allah’ın ahdi, Resulü’nün, halifelerin ve mü’minlerin zimmeti vardır; ta ki üzerlerine düşen cizyeleri ödesinler”.¹¹

Hz. Ömer, şehirde iken namaz vakti geldiğinde patrik tarafından Kıyamet Kilisesi’nde namaz kılmaya davet edilmiştir. Ancak Hz. Ömer, Hristiyanlara bırakılan ve Hz. İsa’nın çarmıha gerildiği yer olarak bilinen bu mekânın Müslümanlar tarafından mescide çevrileceği endişesiyle orada namaz kılmayı reddetmiş; ona yakın bir mekânda dışarıda namazını kılmıştır.

Hz. Ömer, Mescid-i Aksâ’nın bugün kendi adıyla anılan mescidin bulunduğu bölümlerinin Bizanslılar tarafından çöplüğe dönüştürüldüğünü görmüş, buna üzülmüş ve burayı derhal temizletmiştir. Halife, şehirden ayrılırken Kudüs Hristiyanlarının Müslümanlar aleyhine düşmanla işbirliği yapmayacakları ve Müslüman olmak isteyenleri engellemeyeceklerine dair bir ahidname daha imzalamıştır. Şehrin yönetimi Yezid bin Ebû Süfyan’a bırakılırken, Filistin’in kuzeyinin yönetimi Remle sınır olmak üzere Alkame bin Hekim, güneyi ise Alkame bin Maczer’e bırakılmıştır.¹²

21/641’de Kudüs, Şam’a dâhil edilerek Muaviye b. Ebû Süfyan’a bağlandı. Abdullah b. Zübeyr, Hicaz tarafında hilafetini ilan ettiğinde Kudüs halkı ona meyletmişse de Emevî halifesi Mervan b. Hakem, Filistin’i hâkimiyeti altına aldı ve buraya oğlu Abdülmelik’i vali olarak tayin etti. Abdülmelik halife olduğunda (65/684) Kudüs’e daha da önem vererek Mescid-i Aksâ ve Kubetü’s-Sahra’yı inşa etti. Şam-Kudüs, Kudüs-Remle yollarını işlek hâle getirilmesiyle Kudüs ile Suriye arasındaki bağ aynı dönemde güçlendirildi. Velid b. Abdülmelik zamanında Mescid-i Aksâ ve Kubbetü’s-Sahra’nın inşaatı tamamlandı. Velid, Kudüs hayranıydı; kimi rivayetlere göre halkın beyatını bile Kudüs’te almıştır. Diğer Emevî halifeleri de Kudüs’e önem vermişler, Müslümanların yanında Kudüs Hristiyanlarıyla da yakınlık kurmuş, onlara görevler vermişlerdir. Ömer b. Abdülaziz ise Yahudilerin Kudüs’e yerleşme niyetini sezdiğinde şehre girişlerini yasaklamıştır.¹³

¹¹ Gül, a. g. e., http://ktp.isam.org.tr/pdfdrq/D01392/2001_2/2001_2_GULM.pdf Erişim Tarihi: 18/02/2018

¹² Arif, s. 43-49

¹³ Arif, s. 52-53

Emevilerin Abbasîler tarafından yıkılmasıyla Abbasîlerden Salih b. Ali, Kudüs'ü ele geçirmiş (750) ancak Abbasîlerin merkezi yönetimi, Kudüs'ü Salih b. Ali'ye bırakmamış, merkezî yönetime bağlamıştır.

Kudüs, 747'de şiddetli bir depremle harap olmuştu. Abbasîlerin kurucusu Saffah'tan sonra halife olan Ebû Cafer el-Mansur, Kudüs'ün onarılması kararı aldığı hâlde depremde zarar gören Mescid-i Aksâ için maddi kaynak bulunamadığından mescidin gümüş ve altın kapıları eritilerek dinara dönüştürülmüş ve mescid 771'de biten bir onarıma alınmıştır. 774'te Kudüs'te bir daha deprem olmuş, Mescid tekrar zarar görmüş; Halife Muhammed Mehdi bin Mansur 780'de şehri ziyaret ettiğinde Mescid'in durumunu görmüş ve bir yardım kampanyası başlatarak Mescid'i bir kez daha onarmıştır. Aynı halife döneminde Hristiyanların patriği III. İlyas, İran'a sürülmüş; Hristiyanların Kudüs'te tek mahallede oturması zorunluluğu getirilmiştir. Harun Reşid Dönemi'nde ise Hristiyanlara gösterilen müsamaha artmış; Bizans İmparatoru'nun Hristiyanlara yardım etmesine ve Kiliseleri onarmasına izin verilmiştir.¹⁴

Kudüs, Abbasîlere bağlı beyliklerin oluşmasıyla sırasıyla Tolonoğulları ve İhşidîlerin hâkimiyetine girmiştir. Şehir İhşidîlerin elinde iken Fatımîlerin komutanı Cevher es-Sakalî'nin Filistin'e açılmasıyla 969'da Fatımîlerin eline geçmiştir; hutbe Fatımîler adına okunmaya başlamıştır.¹⁵

Fatımîler Kudüs'ü ele geçirdikleri dönemde Hristiyanlara yönelik menfi bir tutum içinde olmuşlar ve Batı'dan gelen Hristiyanların ziyaretlerinde de sorunlar çıkarmışlardır. Bu durum, Batı Hristiyanlığının dikkatini Kudüs'e çevirmiş, Kudüs'teki Hristiyanların durumu ile ilgili Batı'da bir edebiyat gelişmeye başlamıştır.

Öte yandan Kudüs'ün Fatımîlerin eline geçmesi, Sünnî İslâm Dünyasında da problem olarak görülmüş; şehir nihayetinde Alparslan Dönemi'nde Selçuklu Emiri Atsız tarafından 1072'de Fatımîlerden alınmıştır. Suriye'deki Selçuklu oluşumu bu dönemde istikrar bulmadığından Kudüs'te istikrarsız bir sürece girmiş; 1077'de Artukluların kurucusu Artuk bin Eksûk, Kudüs'e kadar uzanarak şehri ele geçirmiş ancak Fatımîler, Suriye'deki karışıklıkları fırsat bilerek 1095'te şehri kuşatmışlar, 40 gün süren bir kuşatmanın ardından şehir ağır hasar görmüş, 1096'da ise Fatımîler şehri Artuklulardan almışlardır.¹⁶

Alparslan'ın Malazgirt Zaferi (1071) ve Suriye'nin karışması üzerine Süleyman Şah'ın Anadolu'ya yönelmesiyle Anadolu Selçuklularının oluşması ve İznik'i başkent edinmeleri,

¹⁴ Arif, s. 54-55

¹⁵ Arif, s. 62

¹⁶ Arif, s. 66-67

Ortodoks Bizans İmparatoru Aleksios'u Katolik Papası Urban'dan yardım istemek durumunda bırakmıştır. İkili arasında ulaşılan mutabakatla Haçlı Seferleri başlamış, Kudüs 1099'da Haçlı istilasına altına girmiş, bu istilada Fatımî Valisi ve yakınları dışında hiçbir Müslüman hayatta kalmamış, şehrin bütün Müslümanları katledilmiştir.¹⁷

Kudüs, Irak Selçuklularının Musul valileri ve Musul Atabeg'i İmadüddin Zengî'nin ardından Nüreddin Mahmud Zengî ve Selâhaddin'in Eyyûbî'nin faaliyetleri ile 1187'de Selâhâddîn-i Eyyûbi tarafından Haçlıların elinden kurtarılmıştır.

Bu süreçte, Atabeg İmadüddin Zengî tarafından Musul-Halep-Lübnan üçgeninde Dımaşk'ı kapsamayan bir fizikî birlik sağlanmış; oğlu Nüreddin Mahmud tarafından ise Dımaşk ele geçirilip Suriye'nin birliği tamamlanmıştır. Kendisinin Musul'a yönelik seferleri; Esedüddin Şirkûh ve yeğeni Selâhaddin Yusuf b. Eyyûb'un ise Mısır'a yönelik üç seferinin ardından Irak'ın kuzeyindeki Kürt coğrafyasından Libya'ya uzanan bir İslâm birliği sağlanmış, bu İslâm birliğine Turanşah b. Eyyûb tarafından Hicaz ve Yemen de dâhil edilmiştir. Aynı dönemde içeride mezhep taassubuna son verilmiş; Ehl-i Sünnet'in dört mezhebi Hanefi, Şafii, Maliki ve Hambeli arasında kaynaşma sağlanmışken Suriye-Lübnan Şiiileri tahakküm altına alınmıştır. Tasavvuf ile ilim buluşturulmuş, ülkenin her yanında medreselerin yanı başına hankahlar kurulmuş; Felsefî-Batinî tasavvuf engellenirken fikhî-zühdî-cihadî tasavvuf teşvik edilmiş; halkın ilim ve tasavvuf dergâhları üzerinden Kudüs'ün kurtuluşuna katılması sağlanmıştır. Yine bu dönemde Dımaşk'ta Darülhadis kurularak İslâm Peygamberinin siyeri öne çıkarılmış, kitlesel Mevlid törenleri düzenlenmiştir. İslâm fıkında yer almayan vergiler kaldırılmış, emirlerin keyfî uygulamalarına Dârüladl ve Mezalim Mahkemeleri kurularak son verilmiş; Müslüman toplumla devlet arasındaki bağ güçlendirilmiş, gayrimüslimlerin hakları korunup onlara adilce davranılırken devlet makamlarını işgal etmeleri engellenmiştir. Yine aynı dönemde tıp bilimine yatırım yapılarak Müslümanların hastalıklardan dolayı nüfus kaybına uğramalarının önüne geçilmiştir.

Nüreddin Mahmud Zengî, 1174'te vefat ettikten sonra Selâhaddin-i Eyyûbî onun yerini almış; Selâhaddin, enerjisinin bir kısmını kendisine itaat etmeyen Halep ve Musul Zengîleri ile mücadele için harcadıysa da Haçlılarla savaşı ihmal etmemiş, Halep ve Musul sorunun hallettikten bir süre sonra ise Kudüs'ü ele geçirebilmiştir.

¹⁷ Abdulkadir Turan, "Ve Kudüs Düştü 1", Doğruhaber Gazetesi, <https://dogruhaber.com.tr/yazar/abdulkadir-turan/4893-ve-kudus-dustu1/>, "Ve Kudüs Düştü-2", <https://dogruhaber.com.tr/yazar/abdulkadir-turan/4920-ve-kudus-dustu2/> Erişim Tarihi: 18/02/2018

Kudüs'ün Selâhaddîn-i Eyyûbî tarafından fethi, III. Haçlı Seferi'ne yol açmış; Alman, Fransız ve İngiliz Kralları Filistin'e gelip Kudüs'ü geri almak istemişlerdir, buna rağmen Selâhaddîn-i Eyyûbî tarafından yenilgiye uğratılmışlardır.

Eyyûbilerden sonra Memlukler ve Osmanlılar, Kudüs'ü yönetmişlerdir. Osmanlılar, Yavuz Sultan Selim'in Mercidabık Savaşı'nı kazanıp 1516'da Memlûk Devleti'nin topraklarını ele geçirmesiyle Filistin'e hâkim olmuşlardır.

Osmanlılar, Filistin'i ele geçirdiklerinde Hristiyanların Filistin'e hâkim olma umutları çoktan son bulmuştur. Bu dönemde Yahudiler, Kudüs'le daha çok ilgilenmeye başlamışlardır. İspanya'dan sürülüp Avrupa'nın diğer ülkelerinde de güvenli bir yaşam olanağı bulamayan Yahudiler, Osmanlı Devleti'ne gelmiş; Osmanlı, onları başta Balkanlar ve İstanbul olmak üzere İstanbul dışındaki yerlere yerleştirmeye çalışmışlardır.¹⁸

Yavuz Sultan Selim ve ardından Kanuni Sultan Süleyman, Yahudilerin Kudüs ve çevresine yerleşmesini yasaklayan bir ferman çıkararak Yahudilerin emellerinin önüne geçmeye çalışmışlardır.¹⁹ Buna rağmen kimi Yahudiler, Filistin'e yerleşmenin yolunu bulmuştur. Bu yöndeki tespitler üzerine III. Murat Dönemi'nden önceki Mısır Valisi, 1581, 1583, 1585 yıllarında olmak üzere üç ferman yayımlayarak Yahudilerin Filistin'e yerleşmesinin önüne geçmeye çalışmış; buraya yerleşen Yahudileri buradan sürmüştür.²⁰

2.1. Filistin Sorununun Ortaya Çıkması

Filistin'deki ilk büyük Yahudi yerleşimi, Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'nın Filistin üzerindeki hâkimiyetini kaybetmesiyle Yahudilerin Osmanlı'dan ödünler koparmaya başladıkları bir dönemde 1837'de gerçekleşmiş; başında Mosha Montvior'un bulunduğu Filistin'deki ilk Yahudi kolonisinde Yahudilerin nüfusu 1500'ü bulmuştur. 1860'ta 15 bin, 1881'de 22 bin Yahudi Filistin'e yerleşmiş; Kudüs'te surların dışında, bu dönemde ilk yerleşen yahudinin adı ile adlandırılarak Jamin Mosha Mahallesi kurulmuştur.²¹

¹⁸ Hüseyin Özdemir, *Filistin fi Ahdi'l-Osmanî*, Işık Yayınları, İstanbul 2013, s. 96-97

¹⁹ Cemal Abdülhadi, cilt: 3, s. 17-18

²⁰ Cemal Abdülhadi, cilt: 3, s. 18

²¹ Özdemir, s.98

2.2. Evanjelizm (Hristiyan Siyonizmi)

Sözlükte “İncil mesajlarını gayretli bir şekilde yaymak, öğretmek” anlamına gelen Evanjelizm, köken itibarıyla “iyi haber, müjde, asıl gerçek” anlamlarına gelen Yunanca “euangelion” kelimesinden türemiştir. Kelimenin kullanılmaya başlanması, Protestanlığın kurucusu Martin Luther’in 1517’de Wettenberg Kilisesi’nin kapısına mezhebinin esaslarını içeren 95 maddeyi astığı günlere dayanmaktadır. Bu vakadan üç yıl sonraki tartışmalarda kavram yaygın olarak kullanılmıştır.²² Evanjelizm, bu yönüyle Protestanlığın bir diğer adı olarak kabul edilse de aslında Protestanlık içinde gelişen Büyük Britanya’da Yahudi-Hristiyan ortak iktidarının meşrulaştırılmasında kullanılmıştır. Büyük Britanya, sonraki dönemde Güney Amerika’da Katolikliğin İspanyollar tarafından sömürge için araçsallaştırılmasına karşı Evanjelizmi Kuzey Amerika’da sömürgecilik için araçsallaştırılmış, burada oluşan manevi boşluğu Evanjelizm üzerinden doldurmaya başlamıştır. ABD’nin kuruluşundan itibaren ABD siyaseti üzerinde etkili olan Evanjelizm, kıyamet kopunca Hristiyanların göklere yükseleceği, kıyamet kopmandan önce ise Filistin’de bir İsrail devletinin kurulacağına inanmasıyla İsrail’in kuruluşu için henüz Yahudiler Filistin’e bir İsrail devletini kurmak amacıyla göç etmeden önce İsrail için inançsal bir zemin oluşturmuştur.

William Blackstone adlı Evanjelic, henüz Siyonizmin kurucusu Theodore Herzl, “Yahudi Devleti” (1896) kitabını yazmadan ve Birinci Siyonist Kongre’yi (1897) toplamadan önce 1878’de bir bildiri kaleme almış ve Filistin’de bir İsrail devletinin kurulmasını önermiştir. Bu bildiri, aralarında Anayasa Mahkemesi başkanı, Beyaz Saray sözcüsü, John D. Rockefeller, J.P.Morgan gibi isimlerin bulunduğu 400 kişi tarafından imzalanmıştır.²³ Bu tarihten sonra bir İsrail devletinin kurulması ABD’nin hedefleri arasında yer almış; çıkar bakımından ise ABD, Evanjelizmi o dönemde çok az bağlantıya sahip olduğu İslâm Dünyasının kadim merkezine açılmak için araçsallaştırmıştır. “Hristiyan Siyonizmi” olarak da adlandırılan Evanjelizmin hedefleri üzerinden İslâm Dünyasının kadim coğrafyasında pay sahibi olmayı amaçlamıştır.

2.3. Arz-ı Mev’ud, Siyonizm ve Aliyah

Yahudi inancına göre, Allah; Hz. İbrahim, Hz. İshak, Hz. Yakub, Hz. Musa ve diğer bazı peygamberler aracılığı ile İsrailoğullarıyla ahid yapmıştır. Bu ahde göre; İsrailoğullarının

²² Şener Faruk Bedir, “Reformasyon’dan Günümüze Evanjelic Hristiyanlık”, Birey ve Toplum, Güz 2013, Cilt 3, Sayı 6, s. 73-97

²³ Prof. Özcan Hıdır, “Trump’ın Kudüs Kararında Evanjeliclerin Rolü”, <http://aa.com.tr/tr/analiz-haber/trump-in-kudus-kararinda-evanjeliclerin-rolu/1003679> Erişim Tarihi: 18/02/2018

Allah'a kul olacakları, namaz kılıp, zekât verecekleri, kan dökmeyecekleri, kimseyi yurtlarından çıkarmayacakları, yetimlere ve düşkünlere yardım edecekleri hususlarında onlardan söz almıştır. Yahudiler verdikleri sözde dururlarsa, ahde uyarlırsa Allah da onların “seçkin bir kavim” kılınacağını ve “Arz'a ancak iyi kulların varis yapılacağını” bildirmiştir. Ancak İsrailoğulları Allah'a verdikleri sözden dönmüş, sözünden dönmeyi alışkanlık haline getirmiş, azı hariç, ahdi bozmuştur. Bundan dolayı Allah tarafından cezalandırılmış, memleketlerinden kovulmuşlardır. Daha sonra, Allah, onlara acımış ve onlarla yeni bir “ahid” yapmıştır. Bu ahide göre, İsrailoğulları, Allah'ın emirlerini yerine getirirlerse Allah da onlara, “Arz-ı Mev'ud”u verecek ve diğer kavimler üzerine hâkimiyetlerini sağlayacaktır. Tevrat'a göre Arz-ı Mev'ud, Mısır ırmağından büyük ırmağa, Fırat'a, kadar olan sahayı kapsamaktadır.²⁴

Arz-ı Mev'ud, Yahudilerin kendi kaynaklarında olduğu gibi Kur'an-ı Kerim'de de ifade edildiği üzere²⁵ İsrailoğullarına ebediyen değil, İlahî emirlere uymaları şartı ile verilmiştir. İsrailoğulları bu şartlara uymadıklarından o topraklara hâkim olma haklarını da kaybetmişlerdir. Onların bu topraklarda hak iddia etmeleri bizzat kendi kaynaklarına göre dahi yersizdir. Yahudiler, bunu kabullenmişler ve Siyonizm öncesinde Filistin'e siyasi amaçlarla değil, dinî sebeplerle göç etmişler; İslâm'dan sonra Filistin üzerinde herhangi bir siyasi hak talebinde bulunmamışlardır. Bu talep, Siyonizmle birlikte siyasi bir hak talebine dönüşmüştür.

Siyon, Ahd-i Atık'te Hz. Dâvûd tarafından fethedilip krallığın merkezi yapılan Kudüs şehri için kullanılmış bir isimdir. Zamanla kapsamı bütün İsrail topraklarını ifade edecek şekilde genişlemiştir. Siyon adına dayanan Siyonizm ise Yahudilerin “tarihî yurtları”na dönüşü adı altında Filistin'de bir Yahudi devleti kurmayı hedefleyen siyasî harekettir.²⁶ Siyonizm, her ne kadar Filistin'i öne çıkardıysa da aslında Arz-ı Mev'ud emelinin canlandırılmasından ibarettir. Siyonistler, Tevrat'ta belirtilen koşulları göz ardı ederek Arz-ı Mev'ud'u Yahudilere verilmiş mutlak bir hak olarak sunmuşlar, Tevrat'ı açıkça kendi siyasi emelleri doğrultusunda yorumlamışlardır.²⁷ Dolayısıyla Siyonizm, gerçekte Filistin merkezli, Mısır'dan Fırat'a uzanan bir devleti hedefleyen, uzun vadeli planlarını bu doğrultuda yapan bir örgütlenmedir.

²⁴ Abdurrahman Küçük, “Yahudilikteki Arz-ı Mev'ud Anlayışının Boyutları” <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/37/777/9939.pdf> Erişim Tarihi: 18/02/2018

²⁵ A'raf, 128-141; Maide 21-26; Enbiyâ, 71; Kasas, 5-6

²⁶ M. Lutfullah Karaman, “Siyonizm”, DİA; yıl: 2009, cilt: 37, sayfa: 329-335

²⁷ Abdurrahman Küçük, “Yahudilikteki Arz-ı Mev'ud Anlayışının Boyutları” <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/37/777/9939.pdf> Erişim Tarihi: 18/02/2018

Fransız İhtilali ile birlikte Batı Avrupa Yahudileri, içinde buldukları toplumla genellikle kaynaşırken Doğu Avrupa’da artan milliyetçilik, Yahudilere yönelik tutumları ihtilal öncesinden daha da keskinleştirmiştir. Yahudiler, Doğu Avrupa’da dışlanırken Doğu Avrupa’dan Batı Avrupa’ya göçün de artan milliyetçilikten dolayı Yahudileri “güvenli bir ortam”a kavuşturmayacağına dair Yahudiler arasında bir görüş oluşturulmuştur. Bu durum, Yahudiler arasında Hibbat Siyon (Siyon Severler) adlı bir grubun ortaya çıkmasında etkili olmuştur. 1890’larda grup Doğu Avrupa’da hızla örgütlenirken grubun Avusturyalı önderlerinden Nathan Birnbaum ilk kez Siyonizm kavramını ortaya atmıştır. Siyonizmin kurucusu Theodore Herzl, bu birikimi hazır bulmuş, bunun üzerinden Siyonizmi sistematikleştirmiştir. Herzl, Yahudi bir yüzbaşının casusluk iddiası ile Paris’te yargılandığı ve Dreyfuss Davası diye ünlenen davadan sonra “Der Judenstaat (Yahudi Devleti)” kitabını yazmış ve Siyonizmin ilkelerini ortaya koymuştur.²⁸

Yahudilerin Filistin’e göçleri Herzl’in görüşlerinin yayılmasından önce gerçekleşmiştir. “Aliyah” denen bu sistematik göçle Yahudilerin bir örgütlenme içinde ve siyasi amaçla Filistin’e göçü 1880’li yılların başında vuku bulmuştur. Çar II. Alexander’ın öldürülmesi üzerine Rusya’da Yahudilere yönelik baskı artmış; 1881-1891 yıllarında 145 bin Yahudi Rusya ve Polonya’yı terk etmiş, bunların çoğu ABD’ye yerleşirken yaklaşık 3 bini “Siyon Âşıkları Cemiyeti”nin sevk ve finansmanıyla Filistin’e yerleşmiştir. 1882’de “Siyon’da Birinci” anlamına gelen Le-Zion Yahudi kolonisi Yafa yakınlarında kurulmuş, bunu “Zikhron Yaakov/Yakup’un Hatırası”, “Rosh Pina/Ümit Kapısı” “Petah Tikva/Ümit Kapısı” kolonileri izlemiştir. Yahudiler, bölgenin iklim koşullarına uyum sağlamakta güçlük çektiklerinden çeşitli hastalıklara yakalanmış ve ekonomik sorunlarla yüz yüze kalmışlardır. Söz konusu problemleri İngiltere’nin zengin Yahudilerinden yardım alarak aşmışlardır.²⁹

Siyonizmin amaçlarına ulaşması konusunda İngiltere özellikle önemli bir unsurdur. Bu unsur dikkate alınmadan Yahudi göçünün Filistin’e yönlendirilmesini açıklamak mümkün değildir. 1 Kasım 1290’da İngiltere Kralı I. Edward, ülkesinde yaşayan tüm Yahudilerin ya Hristiyan olmasını ya da derhal ülkeyi terk etmesini emretmiştir. Ancak yaklaşık 350 yıl sonra, 1650’li yılların başında Yahudiler, yeniden İngiltere’ye davet edilmiş ve İngiliz ticaretinin önemli bir ayağı haline gelmişlerdir. Zamanla ticaretteki etkinliklerini siyasete taşıyan Yahudiler, Büyük Britanya’nın kurucuları arasında yer almışlardır. Nihayetinde İngiltere tarihinde bir Yahudi, ilk kez Siyonizmin doğduğu dönemde İngiltere başbakanı

²⁸ M. Lutfullah Karaman, “Siyonizm”, DİA; yıl: 2009, cilt: 37, sayfa: 329-335

²⁹ Özdemir, s. 99-100

olmuştur. Benjamin Disraeli adlı Yahudi, 1870 ve 1880 yılları arasındaki başbakanlığı döneminde Britanyalı aristokratları da arkasına alarak Büyük Britanya siyasetini kontrolü altına almış, bu konuyla bütün Avrupa siyasetinin belirleyicileri arasına girmiştir.³⁰ Siyonizmle Disraeli'nin başbakanlığını ve Avrupa'daki etkinliğini birbirinden bağımsız düşünmek doğru değildir. Doğu Avrupa'daki Yahudi göçünün İngiltere'ye değil de Filistin'e yönelmesinde İngiltere'yi yöneten bu Yahudi'nin ve Mısır'dan Hindistan'a uzanan İslâm coğrafyasındaki etkinliğini güçlendirmek isteyen İngiltere'nin katkıları büyüktür. Filistin'de kurulacak bir Yahudi Devleti İngiltere için stratejik bir adım olarak ortaya çıkmış ve İsrail'in kurulması İngiltere'nin hedefleri arasına girmiştir. Doğu Avrupa'da itilen Yahudi nüfusu İngiltere desteğiyle Filistin'e yöneltmiş; Siyonizm, İngiltere himayesinde büyümüştür.

Tarihteki Aliyah örneklerinden bazıları özetle şunlardır:

- 1882-1903: Bu dönem Birinci Aliyah olarak adlandırılmakta olup başta Rus Çarlığı olmak üzere Doğu Avrupa kökenli 35.000 kadar Yahudi, Filistin topraklarına göç etmiştir.
- 1904-1914: 1897 Basel kongresinin bir uzantısı olarak daha sistemli, daha planlı ve ideolojik bir biçim alan ve 1904'te başlayan 2. göç dalgası da Rusya'da Yahudilerin uğramış olduğu baskılardan sonra olmuştur. 40.000 Yahudi Rusya'dan Filistin topraklarına göç etmiştir.
- 1919-1923: İngiltere'nin Filistin'i ele geçirmesi, Rusya'daki 1917 Bolşevik Devrimi (1917-1920) ve 1. Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa devletlerinin ve imparatorlukların yıkılması sonucu Yahudilere yapılan baskılar nedeniyle yaklaşık 37.000 Yahudi Filistin'e göç etmiştir.
- 1924-1929: Polonya, Macaristan ve ABD'den toplam 48.000 Yahudi İngiliz mandasındaki Filistin topraklarına göç etmiştir.
- 1929-1939: Beşinci ve en büyük kitlesel göçün nedeni, 1933'teAlmanya'da Nazilerin başa gelmesi ve Avrupa ülkelerinin kapılarını Yahudilere kapatmasıdır. Filistin'deki Yahudi nüfusunun iki katına yakın Yahudi Filistin'e göç etmiştir. 1929-1939 yılları arasında Yahudi nüfusu 175.000'den 475.000'e çıkmıştır.
- 1933-1948: Almanya'da Nazi partisinin iktidara geçmesi ile İngiltere Filistin'e göçü sınırlamıştır. Bunun üzerine İngiltere'nin izni dışında başta Alman Nazi toplama

³⁰ Henry Kissinger, Diplomasi, Çev. İbrahim Halil Kurt, Türkiye İşbankası Yayınları, İstanbul Mart 2009, s. 150-185

kampları olmak üzere kaçak göçmenler göç dalgasını oluşturmuş ve yaklaşık 153.000 Yahudi Filistin'e göç etmiştir.

•1948-1950: 1948 yılında artık İsrail kurulmuştur. Doğu Avrupa ve Arap ülkelerindeki 500.000 Yahudi istila altındaki Filistin topraklarına göç etmiştir. Bu göç sırasında Yemen'deki bütün Yahudi nüfusu (49.000) uçaklarla istila altındaki Filistin'e getirilmiştir. Aynı şekilde Irak'tan 114.000, İran'dan 30.000 Yahudi istila altındaki Filistin'e getirilmiştir.

•1985-1991: 1985 ve 1991 yıllarında iki ayrı operasyonla Etiyopya'daki bütün Yahudiler istila altındaki Filistin'e getirilmiş; 1985'teki Musa operasyonunda 6 haftada 8.000, 1991'deki Süleyman operasyonunda ise 1 günde 15.000 Yahudi Etiyopya'dan İsrail'e taşınmıştır.³¹

Bu süreçte daha sonra değinileceği üzere Türkiye'deki Yahudi nüfus da istila altındaki Filistin'e göç ettirilmiştir.

2.4. Osmanlı ve Aliyah

Tanzimat'tan sonra Yahudiler, Filistin'deki etkinliklerini düzenli olarak artırırken Osmanlı, İngiliz ve Amerikan memurlarının bölgede Filistin'in sınırlarını belirlemeye dönük çalışmalarını engellememiş, yerli halkın da engellememesi için 25 Ekim 1871'de bir Bab-ı Âli fermanı yayımlanmıştır. Söz konusu fermanda "Arz-ı Filistin'in haritasını ikmal etmek üzere biri İngiliz ve diğeri Amerikalı olarak teşkil kılınmış olan iki cemiyet-i ilmiye tarafından gönderilen memurlara hükûmet-i mahalliye canibinden himâyet ve muavenet icra olunmak için bir kıta emr-i âli ısdâr buyurulmasını Bâb-ı Âli'den iltimas etmeğe devlet-i metbû'am tarafından memur oldum. Yüzbaşı Stewart'ın taht-ı idaresinde bulunan İngiliz memurları bazı amele ile birlikte Ürdün Nehri garb cihetinin ve Amerikalı memurlar dahi nehr-i mezkûrun cânib-i barkîsinin haritasını tanzim edeceklerdir." denen fermanda söz konusu kişilerin sözde kendi bilimsel araştırmaları ile ilgili buldukları eserleri İngiltere'ye götürürken gümrüğe tabi tutulmamaları da ayrıca emredilmiştir.³²

Osmanlı, 1860'taki Suriye ayaklanmasından sonra Filistin üzerindeki merkezi hükümet etkisini daha da artırdı; Filistin'deki her saha arazi alım satımını da sıkı bir denetime aldı. Osmanlı'nın Filistin'de merkezî hükümeti güçlendirme çalışmalarına bağlı olarak söz konusu

³¹Sedat Kızıloğlu, "İsrail Devleti'nin Kuruluşuna Kadar Geçen Süreçte Yahudiler ve Siyonizm'in Gelişimi", Sosyalbilimler Dergisi, Cilt 2, Sayı 1 (Ocak 2012), <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/181032> Erişim Tarihi: 18/02/2018

³² Osmanlı Belgelerinde Filistin, T.C. Başbakanlık Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivleri Daire Başkanlığı, Yayın Nu: 102, s. 35-36

tarihten sonra Akka ve Nablus Beyrut valiliğine bağlandı; Kudüs ve Beytullahim şehirleri ise doğrudan İstanbul hükümetine bağlı, ayrı, bağımsız birer sancak haline getirildi. Yafa, Gazze ve el-Halil de Kudüs sancağına bağlandı.³³ Dolayısıyla Filistin, Akka ve Nablus dışında doğrudan İstanbul'dan denetlenen bir bölge hâline gelmiş; başka bir ifadeyle İstanbul hükümeti Filistin'de bütün gelişmelerin sorumluluğunu üstlenmiştir.

Yahudilerin Filistin'e yerleşmesinde rolü bulunan Yahudi Kolonileşme Birliği (JCA)'nin Baron Rothschildler ile birlikte iki kurucusundan olan Baron Murcie de Hirsch Osmanlı hükümetinin Balkanlar demiryolunun en önemli müteahhitlerinden biriydi.

Kudüs Başkomiseri Süleyman Efendi'nin rüşvet karşılığında Yahudileri Filistin'de iskânı yasak yerlere yerleştirdiği, on lira karşılığında Kudüs'te eskiden beri yerleşik olduklarına dair onlara belge verdiği 1894 yılında İstanbul'a ihbar edilmiştir. 1895'te Kudüs Mutasarrıfı İbrahim Hakkı Paşa ve Yafa kazasında Kaymakam Musa Kazım Efendi ile de ilgili benzer şikâyetler İstanbul'a ulaşmıştır. Söz konusu kişilerin Musevileri rüşvet karşılığında Filistin'e yerleştirdikleri Sadaret Makamı ile Dâhiliye Nezareti'ne ulaşan ihbarlar arasındadır. Hayfa polis Memuru Aziz ve Zabıta Memuru Ali Ağa gibi diğer Osmanlı memurlarıyla ilgili de benzer şikâyetler ve tespitler söz konusudur. Taberiyye Kaymakamının Yahudilerin arazi satın almalarına aracılık ettiği hatta yerli halkı Yahudi Kolonileşme Birliği (JCA) ve Yahudi Ulusal Fonu (JNF) aracılığıyla toprak satmaya zorladığı Rum Cemaati lideri tarafından ihbar edilmiştir.³⁴

1892'de İstanbul Hahambaşılığı Kaymakamı Moşe Levi Efendi, Yahudi göçmenlere sağladığı kolaylıktan dolayı II. Abdülhamit'e teşekkür etmiş, duygularını bir şiirle ifade ederek "Lütfunla şadumandır her yerde Yahudiler" demiştir. Ağustos 1893'te Dâhiliye Nezareti, "Musevi muhacirlerin bilinen şartlar ile arazi satın almalarına müsaade edilmesi hakkında" bir tebliğde bulunmuş, bunun üzerine Yahudiler Suriye ve Beyrut'u da kapsayacak şekilde arazi satın almışlardır. Sadece 1893 Ağustos-Eylül-Ekim aylarında Beyrut'un Kafr kazasında 18.329 dönüm arazi, 1410 zira arsa, 119 ev ve ahır satın aldıkları anlaşılmıştır.³⁵

Filistin'e 1880'lerin başındaki Yahudi göçü (1. Aliyah) daha çok Doğu Avrupa'dan olmuşsa da sonraki göçler Osmanlı ülkesinden gerçekleşmiştir. Batı yanlısı Osmanlı bürokrasisi, kendi ülkesinden göçleri engellemediği gibi Doğu Avrupa'dan gelen Yahudi

³³ Özlem Tür, "Türkiye ve Filistin-1908-1948: Milliyetçilik, Ulusal Çıkar ve Batılılaşma", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 62.1, s. 227; <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/929/11590.pdf> Erişim Tarihi: 18/02/2018

³⁴ Ömer Tellioglu, "Filistin'e Musevi Göçü, Arazi Satışı ve Kolonileşme Sürecinde Uygulanan Yöntemler", Osmanlı'dan Günümüze Filistin Sempozyumu, 28-29 Kasım 2013, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları 2014, Bildiriler 1. Cilt, s. 185-203

³⁵ Özdemir, 100

göçmenlerin Müslüman ve Hristiyanların saldırılarına uğramadan Filistin'e geçmeleri için kolaylık da tanımıştır.

Geçmişten bu yana Anadolu ve Rumeli'de bir Yahudi varlığı söz konusuydu. Ancak Fatih Sultan Mehmet Dönemi'nde Batı Avrupa ve Avusturya Yahudileri de Osmanlı ülkesine yerleşti. Onları 1491-1500 yılları arasında sayıları 120 bine ulaşan İspanya ve Portekiz Seferad Yahudileri izledi. Bunların çoğu Balkanlara yerleştirildi. 1906 yılında yapılan bir sayıma göre Osmanlı ülkesinde Yahudiler en çok Selanik'te oturmaktaydı. 1877-1878 yıllarında Osmanlı, Balkanlardan çekildiğinde Hristiyan baskısına maruz kalmak istemeyen Yahudiler de oralardan çekilerek daha içerilere yerleşti, bir kısmı Batı Anadolu'ya kadar ulaştı. Bu Yahudilerin çoğu, ikinci, üçüncü ve dördüncü Aliyahlarda Filistin'e göç etmiştir.³⁶ Yahudi göçlerinin Osmanlı tarafından gördüğü himayenin en açık kanıtı İstanbul'un Anadolu yakasında bulunan Haydarpaşa Garı'nın, Rusya'dan gelen Yahudi mültecilerin Filistin'e gitmeden önce ilk konaklama yeri hâline gelmesidir. 1895 yılında buraya varan Yahudi göçmenlerin sayısı o kadar artmıştır ki Yahudi topluluğu gara yakın bir sinagog inşa etmeye karar vermiştir. Ancak bu bölgede yaşayan ve çoğunluğu teşkil eden Rumlar sinagog yapımında çalışan işçilere saldırmış; Yahudileri bölgeyi terk etmeleri için tehdit etmişlerdir. II. Abdülhamid, bunun üzerine sinagog inşaatında çalışan işçileri korumak için bölgeye kendi muhafızlarını göndermiştir. Yahudiler minnettarlıklarını belirtmek için, İspanya'dan imparatorluğa gelişlerinin dört yüzüncü yıldönümünü 1892'de büyük bir törenle kutlamışlar; yeni sinagoga, Sultan Abdülhamid'in isminin şerefine istinaden, "Hemdat İsrail" adını vermişlerdir.³⁷

Tel Aviv Üniversitesi'nden Prof. Aryeh Shamuelevitz'e göre Osmanlı idarecileri, Siyonistlerin Filistin'de devlet kurma çabalarını görmüş, buna rağmen İmparatorluğa önemli ekonomik katkılar sağlayacaklarını düşünerek Yahudi göçmenlerin yalnızca Filistin'e değil, İmparatorluğun her yanına yerleşmelerine müsaade etmiştir.³⁸ Oysa Yahudiler, başlangıçta nereye yerleşirse yerleşmiş olsunlar, savaşlarla meşgul, memurları yoksul, rüşvete bulaşmış ve idari sistemi bozulmuş bir ortamda Filistin'e ulaşmayı başarmışlardır. 20. yüzyılın başlarında Osmanlı'nın Filistin dışındaki topraklarında sadece 150.000 Yahudi kalmış,

³⁶ Kemal H. Karpat, "Etnik Kimlik ve Ulus Devletlerin Oluşumu", Osmanlı Ansiklopedisi, Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, cilt: 2, s. 17-31.

³⁷ Stanford Shaw, "Osmanlı İmparatorluğunda Yahudi Milleti", Osmanlı, Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, Cilt: 4, s. 320

³⁸ Aryeh Shamuelevitz, "Millet Sistemi ve Musevi Cemaati", Osmanlı, Türkiye Yayınları, Ankara, 2009, cilt: 4, s. 323

1927’de yapılan Cumhuriyet’in ilk nüfus sayımına göre, bunların sayısı 82.000’e düşmüş,³⁹ geriye kalanları hep Filistin’e yerleşmişlerdir.

2.5. Siyonistler ve Osmanlı

Theodor Herzl liderliğindeki Siyonistler ilk kongrelerini 29-31 Ağustos 1897’de İsviçre’nin Basel şehrinde yaptılar. Kongreye 20 ülkeden 246 delege katıldı; Siyonistler bu kongrede Herzl’in “İsrail Devleti” düşüncesini kabul edip her ülkede örgütlenme kararı aldılar, ayrıca İsrail devletinin kuruluşunu gerçekleştirmek üzere bir fon oluşturdular. Herzl’in düşüncesi Yahudiler arasında hızla yayılmış, Siyonizmin 1897’de şube sayısı 177 iken bir sonraki yıl 913’e çıkmıştır.⁴⁰

Herzl, I. Siyonist Kongre’de alınan kararları uygulamak üzere önce Alman İmparatoru II. Wilhelm’e başvurmuş, Wilhelm’den olumsuz cevap alınca II. Abdülhamit’e ulaşma kararı almıştır.

Herzl, oluşturduğu fonda biriken parayla, ekonomik darlık içindeki Osmanlı’nın borçlarının ödenmesi karşısında Filistin’de bir Yahudi devletine ikna olabileceğini düşünmüştü. Siyonistler, Osmanlı himayesi altında bir Yahudi yurdunun/devletinin kurulması ve Filistin’de bağımsız bir İsrail devleti kurulması konusunda ikiye ayrılmış görünse de aslında tedrici bir projeye Osmanlı’nın Filistin topraklarında bir devlete giden yolun Osmanlı’nın ikna edilmesinden geçtiğine inanmışlardı.

Herzl, Vambery aracılığıyla Sultan Abdülhamit’e ulaşmış ve Osmanlı borçlarının ödenmesi karşılığında Osmanlı Devleti içinde bir Yahudi Yurdu önerisinde bulunmuştur. Sultan, bu fikre şiddetle karşı çıkmış, bu tarz bir Yahudi cemaatinin kurumlaşmasını dahi bütünüyle reddetmiş, Filistin’e turist olarak giden ve vize limitlerini taşıdığı halde kalmaya devam eden Yahudi mültecilerin bölgeyi terk etmeye zorlanması hususunda emir vermiştir. Bununla birlikte Yahudilerin, Filistin’e yerleşmemeleri koşuluyla Osmanlı himayesine girmeleri durumunda ülkenin kalkınacağına inanmış, Avrupa’dan kaçan Yahudi göçmenlerin ülkesine yerleşmelerinden memnun kalmıştır. Ama vize süresini geçiren Yahudiler, sultanın

³⁹Shamuelevitz, cilt: 4, s. 324

⁴⁰http://www.salom.com.tr/haber-101944-siyonizmin_oykusu_kongreden_devlete.html

Erişim Tarihi:

01/02/2018

karşı emirlerine rağmen Filistin’de kalmış; neticede bu durum Filistin’deki yerli nüfusun muhalefetine rağmen Siyonist ideallerin sürdürülmesine yardımcı olmuştur.⁴¹

II. Abdülhamid’den ülkenin yönetimini Yahudilerin desteğiyle devralan İttihat ve Terakki Cemiyeti (İT) de İmparatorlukta gerçekleştirmek istedikleri reformları Siyonistlerin seferber edeceği fonlardan yararlanarak finanse etmeyi tasarlamış;⁴² Siyonistlerin Filistin’de bir İsrail devleti kurma girişimlerine karşı çıksa da Filistin’deki faaliyetlerini sürdürmelerine sadece kısıtlayıcı engeller koymuşlardır. Öte yandan İttihatçıların Araplara yönelik yaklaşımı, Arapların Osmanlıyı birinci sorun olarak görmelerine yol açmış, kimi Arap milliyetçileri, İT’nin iktidar olmasıyla Osmanlıya karşı Siyonistlerle işbirliği yapmışlar, Siyonistlerle mücadeleyi bağımsızlıklarını Osmanlıdan elde etmelerinden sonrasına ertelemişlerdir.⁴³

Araplar, Osmanlı idaresi boyunca İslâmiyet’e bağlılıkla devlete bağlı kalmışlar, Türklere muhabbet duymuşlardır. Ancak, 1908’de hürriyet, kardeşlik ve eşitlik iddiasıyla iktidara gelip Osmanlının Ermeni, Kürt, Arap gibi bütün unsurları arasında heyecana yol açan İT, Turancılığı öne çıkarmakla Araplar arasında huzursuzluğa yol açmış; Arapların başta Arapça eğitim ve idarede özerklik olmak üzere taleplerine karşı durmuştur. İttihatçı önderlerden Cemal Paşa’nın I. Dünya Savaşı’nda Araplara yönelik tutumuyla birlikte Arap milliyetçileri Osmanlıya karşı mücadeleye başlamışlardır. Cemal Paşa, Divan-ı Ali diye bir mahkeme kurarak Arap ileri gelenlerini tutuklamış, idam etmiştir. İdam edilenler arasında Filistin eşrafından Kudüslü Ali Neşâşibî, Gazzeli Ahmed Arif el-Hüseynî ve oğlu Mustafa, Nablus’tan Selim Abdülhadi de vardır. Cemal Paşa, siyasi ve askeri alanda bu faaliyetleri yürütürken o güne kadar Osmanlı idaresi boyunca ekonomik refah içinde olan Filistin’de kıtlık da baş gösterdi, halk ekonomik anlamda mağdur oldu. Şerif Hüseyin, 1915’te Osmanlıya karşı isyan edince Osmanlı ordusundaki Filistinli askerler de Cemal Paşa’ya duydukları tepkiyle ordudan firar ettiler; bir kısmı Şerif Hüseyin’e katılırken diğer kısmı İngiliz kuvvetlerine katılmış, neticede 1917’de Kudüs, İngilizlerin eline geçmiştir.⁴⁴

Önemli bir kısmı Mason localarına üye İT’ciler, Filistin konusuna seküler yaklaştılar; konuyu Yahudi lobisinin Osmanlı finansmanı için önemi açısından değerlendirirken İslâm Birliği’ni Osmanlının yaşaması için politik olarak kabul ettiler; zihniyetlerinin alt yapısını ise

⁴¹ Shaw, cilt: 4, s. 320

⁴² Mim Kemal Öke, Osmanlı İmparatorluğu, Siyonizm ve Filistin Sorunu (1880. 1914), Marife, yıl: 6, sayı: 1, Bahar 2006, s. 261 – 270, http://isamveri.org/pdfdrq/D02420/2006_6_1/2006_1_OKEMK.pdf Erişim Tarihi: 01/02/2018

⁴³ Öke, a.g.e.

⁴⁴ Arif, 128-129

“Turancılık” ile şekillendirdiler. Bu çerçevede İT zihniyeti, Filistin’i ötekileştirmiş; politik çıkarı ölçüsünde ilgilendiği bir saha olarak görmüştür.

İT, Filistin’de otonom da olsa bir Yahudi yurdunun kurulmasına karşı görünse de Osmanlı’nın Yahudi göçüne karşı müsamahakâr tutumunu sürdürmekle, İT döneminde Yahudiler Filistin’deki varlıklarını güçlendirmişlerdir. İT’nin önde gelen üç isminden Sadrazam Talat Bey, siyonizme destek vermelerinin mümkün olmadığını söylerken Yahudilerle Filistinliler arasında baş gösteren sürtüşmelerle ilgili olarak ise siyonizmin faaliyetlerini taraflar arası bir iç mücadele olarak değerlendirip dikkatlerden uzak tutmak istemiştir. Osmanlıdan başka başvuracakları bir güç bulunmayan yoksul Filistinlilerle İngilizlerin desteklediği zengin siyonistleri baş başa bırakan bu tutum, Meclis-i Mebusan’da gözlenmiştir. “Siyonist yerleşimciler ve ‘Siyonist tehdit’ konusu ilk defa 1909’da Hafız Sait Bey’in Siyonizm’in ne olduğunu ve bu akımın İmparatorluğun çıkarlarına ters düşüp düşmediğini sormasıyla gündeme gelmiştir. Konu, daha sonra 1910-11 yıllarında Filistin’de siyonistlere yapılan büyük arsa satışı sonrasında Arap milletvekilleri tarafından daha geniş şekilde tartışılmıştır. Meclis’in 16 Mayıs 1911’de yapılan oturumunda Kudüs milletvekilleri Ruhi Halidi Bey, Hafız Said Bey ve eski Nezaret Kaymakamı, yeni Şam mebusu Şükrü el-Esalî devletin bu geniş arazinin Yahudilere satışını engellememiş olmasını protesto eden konuşmalar yapmışlardır. Ancak üç mebus diğer üyelerce “siyonizm gibi, olmayan bir problemi gündeme getirerek Meclisin değerli zamanını harcamakla” suçlanmış ve konu kapatılmıştır. 1913’te İT iktidarı bir taraftan Yahudi gruplardan mali destek sağlamak diğer taraftan da reform talepleri gün geçtikçe artan Arap milliyetçileri kendi tarafına çekebilmek için bir Müslüman-Yahudi işbirliği teklifi öne sürmüştür. Ancak bu teklif savaşın da başlamasıyla birlikte hayata geçirilememiştir.”⁴⁵

Osmanlı’nın kendileriyle ilgilenmeyi reddettiği bu koşullar altında kimi Filistinliler, Şerif Hüseyin’in de teşvikiyle siyonistlere karşı durabilmek için siyonistleri himaye eden İngilizlerle yakınlaşmayı savundular; bu hususta Şerif Hüseyin’in safına geçtiler.

İT, Araplara karşı duyarsız kalırken Yahudilere karşı tutarlı bir strateji geliştirmemiş; Yahudileri İngilizlere daha fazla yaklaştıracak tutumlar içinde bulunmuştur. Savaş sırasında aralarında Ben Gurion gibi en önemli isimlerin yer aldığı kimi Yahudiler, Batı’ya duydukları tepkiyle Osmanlıdan yana iken diğer bir kısım Yahudi ise İngiliz yanlıydı. Ama Cemal Paşa Filistin’den her nedense Ben Gurion gibi o dönemde Osmanlı yanlısı olan Yahudileri sürmüştür. “Osmanlı İmparatorluğu’nun Filistin kısmında Yahudi bir hükümet kurmaya

⁴⁵ Tür, s. 228

çalışan ögelere karşı mücadele” için bir duyuru yayınlayan Cemal Paşa, bu mücadeleye Yahudi göçmenlerin kurduğu kurumlardan başlamıştır. İngiliz-Filistin Bankası bu çerçevede kapatılmış, bekçi örgütü Haşomer dağıtılmış, Tel Aviv’deki sokak ve dükkânlara İbrance isimler verilmesi yasaklanmıştır. Mektuplarına Yahudi Milli Fonuna ait pullar yapıştıranlar da ölümle tehdit edilmiştir. Bununla birlikte Yahudileri sivillerin can güvenliğini gerekçe göstererek Filistin’den sürmüş; Mısır’a sığınan 30 bine yakın Yahudi İngilizlerin tarafına geçmiş; Yahudiler, İskenderiye’de silahlanıp Filistin’e geçerek Osmanlı ordularıyla savaşmışlardır.⁴⁶

Yine sivillerin can güvenliği gerekçesiyle Gazze halkını da yerinden eden Cemal Paşa, Filistinliler ile ilgili idam emirlerini Enver Paşa’nın emirlerine bağlayarak kendini kurtarma kaygısına düşmüş, idamların İslâm’a uygun olduğunu söyleyerek de Filistinlilerde ümmet bağını zayıflatma yoluna gitmiştir. Bu tutumlarla, Filistinlilerle Osmanlı arasındaki bağ kopmuş; Filistinliler, kendilerini Yahudilerden koruyacak bir güç arayışına girmiştir.

2.6. Balfour Deklarasyonu ve Siyonist Taleplerin Uluslararası Sistemce Onaylanması

Yahudilerin gözlerden uzak Amerikan kıtasında ABD’nin kurucuları arasında yerlerini almaları, artan ulaşım imkânları ile birbirleriyle buluşup ekonomik olanaklarını buluşturmaları ve çekirdek bir yapı kurup mezhepsel ihtilaflarını da unutarak bütün dünyada uyum içinde çalışmalarını, Siyonistlerin hedeflerine ulaşmalarında en önemli etken olmuştur.

I. Dünya Savaşı koşullarında ekonomik güçleri ve siyaset üzerindeki etkileri belirleyici olan Yahudilerin desteğini kazanmak bütün tarafların amacı hâline gelmiştir.⁴⁷ İslâm Dünyasındaki petrol yataklarını eline geçirmek istediğinden Arapların desteğini önemseyen İngiltere, Yahudilerin ABD siyasetindeki etkisi ve Avrupa’daki ekonomik gücünü dikkate alarak seçeneksiz durumdaki Arapları kaçırmadan siyonistleri desteklemiştir. Bu bağlamda siyonist taleplerin kabulünün ilk adımını Sykes-Picot Anlaşması (16 Mayıs 1916) ile Filistin’in İngiliz mandasına bırakılması oluşturmuştur. Bu anlaşma, İngiltere’ye Siyonistlere Filistinliler ile ilgili ahitte bulunma imkânı vermiştir.

Bu ahdin somut karşılığını “Balfour Deklarasyonu” denen ve İsrail’in kuruluşunun önünü açan ilk resmi belge olarak kabul edilen mektup oluşturmuştur. Belge adını dönemin İngiltere Dışişleri Bakanı Arthur James Balfour’dan almaktadır. Balfour, 2 Kasım 1917’de

⁴⁶ Tür, s. 229-230

⁴⁷ Nitekim Almanya, Cemal Paşa’nın Filistin’deki Yahudi karşıtı tutumlarını Osmanlı nezdinde protesto etmiştir.

Filistin'deki Yahudi yerleşimini ve kolonileşmesini finanse eden Siyonist Baron, Walter Rothschild'e 67 kelimelik bir mektup göndererek hükümetinin Filistin'deki Siyonist amaçları desteklediğini duyurmuştur.

“Dışişleri Bakanlığı,

2 Kasım 1917

Kıymetli Lord Rothschild,

Majestelerinin Hükümeti adına, size Kabine'ye sunulup onaylanmış olan, Yahudi siyonist arzularına ilişkin aşağıdaki sempati deklarasyonunu iletmekten memnuniyet duymaktayım:

“Majesteleri'nin Hükümeti, Filistin'de Yahudi halkı için ulusal bir yurt kurulmasına olumlu gözle bakmaktadır ve bu amaca ulaşılmasına yardımcı olmak için elinden geldiğince çaba gösterecektir; Filistin'de halen mevcut Yahudi olmayan halkların toplumsal ve dini haklarına ya da Yahudilerin diğer ülkelerdeki hak veya politik statülerine hanel getirecek hiçbir şeyin yapılmayacağı net bir şekilde anlaşılmalıdır.”

Bu deklarasyon hakkında Siyonist Federasyon'u bilgilendirmenizi memnuniyetle karşılayacağım.

Saygılarımla,

Arthur James Balfour⁴⁸

metninden ibaret olan deklarasyon siyonistlerin ve İngiltere'nin bundan sonraki adımlarının esasını teşkil etmiştir.

Osmanlı orduları Filistin'den çekildiklerinde 9 Aralık 1917'de Kudüs'e Edmund Allenby komutasındaki İngiliz birlikleri girmiş, Kudüs, İngiliz işgaline geçmiştir. Siyonistler, bu deklarasyonla diğer Batı devletlerine başvurmuş ve taleplerini onlara kabul ettirmişlerdir. Deklarasyon, 10 Ağustos 1920'de Fransa'nın başkenti Paris'in 3 km batısındaki Sevr banliyösünde bulunan Seramik Müzesi'nde imzalanan ve Osmanlı-İstanbul hükümetinin de kabul ettiği Sevr Anlaşması'na da konmuş, böylece I. Dünya Savaşı'nın sonuç belgelerinden biri hâline gelerek İsrail'in temelini atan metin olmuştur. Oysa Sadrazam Talat Paşa Kudüs'ün düşmesinden sonra Vossische Zeitung gazetesinin İstanbul temsilcisine Şeyhülİslâm'ın da

⁴⁸https://tr.wikisource.org/wiki/1917_Balfour_Deklarasyonu Erişim Tarihi: 01/02/2018

hazır bulunduğu görüşmede verdiği demeçte Osmanlı'yı anti-Semitik hareketin olmadığı tek ülke olarak niteleyip Balfour Deklarasyonu'nu da "bir şaka (une hlague)" olarak değerlendirmiş; bununla beraber Yahudi Milletvekili Emanuel Karasu üzerinden Yahudilerle temasa geçip Osmanlı'nın onlara karşı olmadığını Yahudilere duyurma kaygısına düşmüştür.⁴⁹

2.7. Balfour Deklarasyonu'ndan İsrail'in Kuruluşuna "İsrail Ulusu"nun Üretilmesi

24 Temmuz 1922'de Filistin'in, Milletler Cemiyeti tarafından İngiltere'nin manda rejimi altına alınması kararlaştırıldı. İngiltere de 25 maddelik bir memorandumla 16 Eylül 1922 tarihinde bunu kabul etti. Manda sisteminin bir bakıma kurucusu sayılan ABD de "Milli Yahudi Yurdu" dâhil olmak üzere kararları kabul edip İngilizlerle 23 Aralık 1924'te antlaşma imzaladı. Böylece Milletler Cemiyeti sözleşmesinin 22. maddesi doğrultusunda Osmanlı İmparatorluğunun idaresi altında bulunan Filistin topraklarının geçici olarak manda rejimi altına alınması ve gereken şartlar oluştuğunda bu bölgelerdeki toplumların bağımsızlık ve kendi iradelerini tayin etme hakkının verilmesine karar verildi.⁵⁰

Yahudi göçmenler, çoğunluğu Doğu Avrupa ve Osmanlı kökenli olsa da farklı kültürlerin etkisinde büyümüşlerdi; farklı dilleri konuşuyorlardı. İngiliz mandası döneminde Filistinliler topraklarından uzaklaşmaya zorlanırken farklı kültürlerin etkisindeki Yahudilerin İbranice dili ve İbrani kültürü etrafında buluşmaları için projeler geliştirildi.

Yahudileri Britanya makamlarına, yabancı hükümetlere milletlerarası kuruluşlara karşı temsil etmek için bir 'Yahudi Ajansı' kuruldu. Sanayi sektöründe kooperatifler kurarak ve tarımsal yerleşmeler için pazarlama hizmetleri yoluyla istihdam sağlamak için 1920'de Histadrut (Genel Sendikalar Federasyonu) farklı alanlarda çalışan Yahudileri buluşturdu. Profesyonel okullar ve stüdyoların kurulmasıyla sanat, müzik ve dans üzerinden geleceğin İsrail'inde Yahudi birliğine katkı verecek bir kültürel buluşma zemini inşa edildi.⁵¹ Böylece farklı mezhep yapılarından ve sosyalist ülkelerden gelen ateist ya da sadece seküler Yahudiler yüzünden aynı çatı altında buluşması mümkün olmayan Yahudiler, dünyevi bir üretim üzerinden kaynaştırıldı. 20. yüzyılda bir tür yapay "Yahudi ulusu" üretimi yapıldı. Bu "Yahudi ulusu", günden güne Filistin'e hâkim olurken Filistin halkı yok sayıldı. İngiltere Balfour Deklarasyonunda yerli halkın çıkarını koruma vaadini vermişken Siyonistlerin

⁴⁹ Tür, s. 233-234

⁵⁰ Kadir Kasalak, "İngilizlerin Filistin Politikası ve Filistin Mandası", Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Yıl: 2016/3, Sayı:25, s.65-78, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/276248> Erişim Tarihi: 01/02/2018

⁵¹ İsrail Hakkında Gerçekler, İsrail Enformasyon Merkezi, Kudüs 2008,s. 29-30.

“Yurtsuz bir halk için halksız bir yurt!” sloganı doğrultusunda Filistin halkını yok sayan bir politika izledi.

İngiltere mandater devlet olarak bu Yahudi göçü için bazı sınırlamalar koymuş görünse de 1922 yılında 590.000 Arap’a karşı 84.000 olan Yahudi sayısı, 1932’de 770.000 Arap’a karşılık 181.000’e yükselmiş; 1933-1935 yılları arasında Filistin’e 134.540 Yahudi göç etmiş;⁵² Nazilerin yönetimindeki Almanya’nın II. Dünya Savaşı boyunca (1939-1945) Yahudilerin “Holokost” diyerek “soykırım” olarak değerlendirdikleri Yahudi karşıtı politikasıyla 85 bin kadar Yahudi daha Filistin’e taşınmış,⁵³ Filistin’in Yahudileştirilmesi süreci sürdürülmüştür.

İngiltere’nin Yahudileri uluslaştırıp Filistinlileri yurtsuz bırakma projesini fark eden Filistinliler ilk şaşkınlığın ardından henüz 1920’lerin başında Yahudilere yönelik projeleri bozmak için eylemlerde bulundular.

Yahudiler, Filistinlilerin bu eylemlerini ve İngilizlerin engelleme yetersizliğini öne sürerek 1920’de Haganah Çetesi’ni kurdular. Doğu Avrupa Yahudilerince kurulan ve geniş bir yelpazeye sahip Haganah’ı, 1931’de İrgun, 1937’de sağcı Stern çeteleri izledi. Bu örgütler, İsrail öncesinde Yahudilerin askeri yapısını, İsrail’in kuruluşu sonrasında ise İsrail Savunma Kuvvetleri adlı ordusunun çekirdeğini oluşturdu; sivil sahada kurulan İsrail ulusunu uluslararası güçlerin himayesindeki bir “devlet” örgütüne kavuşturdu.

II. Dünya Savaşı’nın ardından ABD, İsrail’in kuruluş sürecini üstlenmiştir; savaşın kazananlarınca kurulan Birleşmiş Milletler (BM) Güvenlik Kurulu’nun diğer daimi üyeleri de süreci desteklemişlerdir.

İngiltere, Amerika’nın desteğini sağlayıp Filistin meselesini BM’ye götürdü. BM, Kasım 1947’de “Taksim Planı” olarak bilinen Filistin’in biri Yahudi öteki Arap olmak üzere iki devlet arasında paylaşılmasına karar verdi. Kudüs şehrine ise BM denetiminde milletlerarası bir bölge statüsü tanındı. Yahudiler bu kararı kabul ederken Filistinliler reddetti. 14 Mayıs 1948’de BM’nin 181 (II) sayılı kararındaki “Taksim Planı” doğrultusunda David Ben-Gurion tarafından İsrail’in kuruluşu ilan edildi.

⁵² Kasalak, s. 72

⁵³ İsrail Hakkında Gerçekler, s. 32-33

3. İSRAİL'İN FİLİSTİN'DEKİ KATLİAMLARI

İsrail'in Filistin'deki katliamları, İsrail'in devlet ilanından önce başladı ve belli aralıklarla devam etti:

3.1. Şeyh Beldesi Katliamı

31 Aralık 1947'de siyonist çeteler, bugün siyonistler tarafından Tel Ğenan olarak adlandırılan Şeyh Beldesi'ne saldırdılar; beldede, erkek, kadın, çocuk ve yaşlılardan oluşan 6 kişiyi evlerinin içinde veya yakınlarında katlettiler.

3.2. Deyr Yasin Katliamı

10 Nisan 1948'de İrgun ve Stren gruplarına bağlı siyonist çeteler Kudüs'ün batısındaki Deyr Yasin köyüne girerek gece saat ikiden gündüz öğle vakitlerine kadar evleri arayarak 360 köylüyü evlerinden dışarı çıkardılar ve köyden ayrılmadan önce duvarların önüne dizip toplu hâlde katlettiler.

3.3. Ebû Şûşe Köyü Katliamı

14 Mayıs 1948'de siyonist çeteler, Deyr Yasin köyü yakınlarındaki Ebû Şûşe köyüne şafakla birlikte girip 50 Filistinliyi kafalarına kurşun sıkarak katlettiler.

3.4. Tantura Katliamı

22 Ağustos 1948'de Tantura köyüne şafak vakti giren Cumartesi Taburu siyonist çetesi, daha çok köyün erkeklerini hedef alarak 90 kişiyi öldürdü, katledilenler, köyün mezarlığında topluca gömüldü.

3.5. Kubyte Katliamı

14 Ekim 1953'te İsrail ordusu, sonradan başbakan olan Ariel Şaron'un komutasındaki 600 kişilik bir grupla Kubyte köyüne girerek 56 evi arayıp 200 nüfuslu köyden 67 erkek, kadın, çocuk ve yaşlıyı katletti, diğerlerini de yaraladı.

3.6. Kalkila Katliamı

İsrail ordusu, 10 Ekim 1956'da 1948 sınırlarında yer alan Kalkila köyüne havadan ve karadan saldırarak 70 kişiyi katletti.

3.7. Kefer Kasım Katliamı

29 Ekim 1956'da Kefer Kasım köyüne giren İsrail askerleri, 49 kişiyi köyün dışına çıkararak katlettiler.

3.8. Han Yunus Katliamı

3 Kasım 1956'da Gazze'nin güneyindeki Han Yunus köyüne giren İsrail askerleri 250'den çok Filistinliyi katlettiler; bir sonraki gün buna 275 kişi daha eklendi. "Dokuz gün süren katliamda katledilenlerin sayısı 600'ü bulmuştur."⁵⁴

3.9. Mescid-i Aksâ Katliamı

8 Ekim 1990'da Yahudilerin Mescid-i Aksâ'ya girmek istemelerine karşılık Kudüs halkının karşı koyması üzerine 21 Kudüslü siyonistler tarafından katledildi.

3.10. Haremü'l-İbrahim Katliamı

25 Şubat 1994'te el-Halil şehrindeki Halil İbrahim Camii'nde sabah namazını kılan Filistinlilere, Baruch Goldstein isimli ABD kökenli, doktor bir Yahudi yerleşimci, M-16 otomatik silahıyla ateş açarak 29 Filistinliyi öldürüp 125 Filistinliyi de yaraladı. Silahının tutukluk yapması üzerine sağ kurtulanlar tarafından yakalanıp linç edilen katil adına el-Halil yakınlarındaki Kiryat Arba Yahudi yerleşiminde bir anıt dikilmiştir, anıt Yahudi yerleşimciler tarafından takdis edilerek ziyaret edilmektedir.

3.11 Cenin Katliamı

Batı Şeria bölgesindeki Cenin'de, 1948'de yerlerinden olan Filistinliler için yapılan bir kilometrekarelik kampta İsrail saldırılarından kaçan 13.755 Filistinli, BM gözetimi altında yaşıyordu. 4 Nisan 2002 gecesinde İsrail ordusunun kampa havadan ve karadan gerçekleştirdiği saldırıda 4.000 kişi evsiz kalırken 1.300 kişi katledildi. İsrail'in 29 Mart'ta "Koruyucu Duvar Operasyonu" adı altında başlattığı bu katliam, Filistin tarihinin en büyük katliamlarındandır.⁵⁵

⁵⁴ <http://aa.com.tr/tr/dunya/han-yunus-katliami-hafizalardan-silinmedi/204853> Erişim Tarihi: 18/02/2018

⁵⁵ İsrail'in Filistinlilere yönelik diğer katliamları için bkz.

<https://occupiedpalestine.wordpress.com/2010/10/03/the-deathmasters-israeli-massacres-on-palestinians/> Erişim Tarihi: 18/02/2018

4. FİLİSTİN'DE SİYONİZM KARŞITI MÜCADELE

İngilizlerin Filistin'i Yahudileştirme projesine karşı Filistin Direnişi, kendisine önder olarak Kudüs Müftüsü Emin el-Hüseynî'yi buldu.

1893 veya 1895'te doğan Emin el-Hüseynî, bir süre (1912) Mısır'da El-Ezher Üniversitesi'nde okuyarak İslâm âlemini tanımış, ardından İstanbul'a geçerek İstanbul'da Mekteb-i Harbiye'ye girip buradan kurmay subay olarak mezun olmuştur. Osmanlı ordusunda göreve başlayan el-Hüseynî, I. Dünya Savaşı yıllarını İzmir'de geçirdikten sonra Filistin'e geçmiş, İngilizlerin oluşturduğu Filistin Genel Valiliğinde Vali yardımcısı olarak görev yapmıştır. Bu görevi sırasında İngilizlerin planlarını daha yakından görmüş; Fidâiyyûn adlı gruplar oluşturarak İngilizlere ve Yahudilere karşı direnişe geçmiştir. Filistin'de kurulan en-Nâdi'l-Arabî'nin başkanlığına seçilmiştir.

El-Hüseynî, 17 Haziran 1919'de Filistin'e gelen Amerikan heyetini protesto gösterilerine katılmış, bu gösteriler ve Balfour Deklarasyonu'na karşı çıktığı gerekçesiyle tutuklanıp serbest bırakılmıştır. 1920'de İngilizler tarafından tekrar takibe uğrayan Müftü, Suriye'ye kaçmayı başarmış; İngiliz Yüksek Komiserliğinin genel af ilan etmesinden sonra Kudüs'e geri dönmüştür. Kudüs Baş Müftüsü ağabeyi Kâmil el-Hüseynî'nin vefatı üzerine Kudüs Baş Müftüsü olan el-Hüseynî, 1922'de el-Meclisü'l-İslâmî el-a'lâ başkanlığına seçilmiş, bölgedeki vakıf arazilerine sahip çıkmış; bölgede yetimhaneler, spor merkezleri, hayır kurumları ve şer'î mahkemeler kurmuştur.⁵⁶

Bürokratik bir kimliğe sahip olan el-Hüseynî önderlik edince Filistin'de İngiliz ve Yahudilere karşı mücadele, “bürokratik” ve “ılımlı” bir kimlikte başladı. Göçlerle sayıları günden güne artan Yahudiler, 1929'da Mescid-i Aksa'nın “Ağlama Duvarı” dedikleri bölümünü ziyaret etmek isteyince Filistin'de isyan çıktı. İngilizler, telaşa kapılıp Yahudileri teskin etmeye ve onların Filistin'e ilgilerini diri tutmaya çalıştılar. Balfour, siyonist teşkilatı başkanı Weizmann'a bir mektup yazarak Filistinlileri kınadığını ve İngiltere'nin “Filistin'deki Yahudi Yurdu” sözünün arkasında olduğunu bildirdi. İngiltere Sömürge Bakanı Passfield de kendisini ziyarete gelen siyonist heyete, İngiliz hükümetinin Filistin üzerindeki mandasından asla vazgeçmeyeceğini ifade etti.

İngiltere bununla birlikte 1929 ayaklanmalarından sonra Walter Shaw başkanlığında bir hukukçular ve Sir John Hope Simpson başkanlığında bir iktisatçılar komitesini incelemelerde bulunmak ve rapor hazırlamak üzere Filistin'e gönderdi. Her iki komite de yaptıkları 3 aylık

⁵⁶ Velid el-Arid, “Emîn el-Hüseynî”, DİA, TDV Yayınları, cilt: 11, s. 117-118

incelemelerin sonucunu rapor olarak sundular. Passfield bu raporlar doğrultusunda 1930 Ekim ayında İngiltere'nin Filistinliler lehindeki tek belgesi olan "Beyaz Kitabı" yayımlamıştır. Siyonizm'i Emperyalizm olarak gören sosyalist görüşlü Lord Passfield bu raporunda Arap-Yahudi işbirliğine dayanan bir yönetimi tavsiye etmekle beraber Yahudilere göç ve toprak satışının sınırlandırılması gerektiğini belirtiyordu. Beyaz Kitap bundan dolayı Yahudilerin tepkisini çekmiş, Weizmann, Dünya Siyonist Teşkilatı Başkanlığı'ndan istifa etmiştir. Bunun üzerine İngiliz Başbakanı Mac Donald, 13 Şubat 1931'de Weizmann'a bir mektup yazarak İngiltere'nin 1917 Balfour Deklarasyonu ile benimsediği politikayı sürdürdüklerini belirtmiştir.⁵⁷

İngilizlerin aslında II. Dünya Savaşı'nın ayak seslerini duyup Arapların desteğini kazanmak için yazdıkları Beyaz Kitap'tan sonra Yahudi çeteler, Filistinli Müslümanlara karşı silahlı eylemlere başlarken el-Hüseynî, İngiliz ve Yahudilere karşı sesini dünya Müslümanlarına duyurmaya çalıştı; 1931'de Kudüs'te bir İslâm Kongresi çağrısında bulundu. İslâm Dünyasının önemli bir kısmının sömürge yönetimi altında olduğu Türkiye'nin de aktif dış politikayı terk ettiği bir dönemde gerçekleşen kongre çağrısı, Halifelik kurumunun tekrar oluşturulması yönünde tartışmalara sahne olabileceği ve eski Halife Abdülmecid'in tekrar Halife olarak atanmasını gündeme getirebileceği endişesiyle Türkiye tarafından tepkiyle karşılanmıştır. el-Hüseynî Mısır'ın el-Ahram gazetesi editörüne Abdülmecid'in tekrar Halife olarak atanmasının kesinlikle gündeme gelmeyeceğini ve konunun ancak teorik olarak konuşulabileceğini söylemiş olsa da Türkiye tatmin olmamıştır. O sırada Hilafet kurumunun canlandırılması için çalışan Hindistanlı Müslümanların önderlerinden Şevket Ali, Abdülmecid'in bir İslâm ülkesine yerleşerek papalığa benzer bir Hilafet kurumunun başına geçmesini savunuyordu. Türkiye, kongrenin Şevket Ali'nin girişimleriyle toplandığına inanıyordu. Türkiye Hariciyesi Kongre'nin toplanmaması için İngilizlere başvurdu, gerçekleşmesi durumunda ise Abdülmecid'e vize verilmemesini talep etti.

Kongre 3 Aralık 1931'de TBMM'nin gündemine gelmiş, Dışişleri Bakanı Tefvik Rüştü Aras, Kongre'yi "Şeriatçı" olarak niteleyip bu tür girişimleri asla desteklemeyeceklerini söylerken Aydın Mebusu Dr. Mazhar Bey de Kudüs'te "Siyonistlerle İslâmlar arasında bir mesele cereyan ediyor. Bu dâhili meselelerinde kendilerine kuvvet bulmak için bir şey yapmayı düşünebilirler. Fakat bu nihayet Kudüs dâhilinde kalabilir. Bütün dünyanın İslâm âlemine davetiye göndermenin manası nedir?" diyerek Filistin meselesinin sadece

⁵⁷ Kasalak, s. 73

Filistinlilere bırakılması gerektiğini savunmuş, her iki hatibin konuşmaları da Meclis'te "Çok güzel! Bravo!" denerek alkışlanmıştır.

Abdülmecid katılmasa da Kongre 145 delegenin katılımıyla Aralık 1931'de gerçekleşmiş ancak Kudüs'te bir İslâm Üniversitesi'ni kurma kararı dışında sönük kalmıştır. Kudüs'te İslâm Üniversitesi'nin kurulmasına ise Mısır'ın el-Ezher hocaları karşı çıkmıştır.⁵⁸

İngilizler, siyonist yapıların silahlı; el-Hüseynî'nin silahsız-bürokratik mücadelesine göz yumarken Filistin'de İslâmi kökenli silahlı bir mücadele girişimine karşı şiddetle karşı durmuşlardır. el-Hüseynî'nin çalışmalarından tatmin olmayıp milliyetçi yaklaşımını da reddederek İngilizlere ve Yahudilere karşı cihad başlatmak isteyen, İhvân-ı Müslimîn'den etkilenmiş, Nakşibendi-Halidî kökenli Suriyeli Şeyh İzzeddin el-Kassam, 19 Kasım 1935'te 14 arkadaşıyla birlikte Cenin yakınlarındaki Ya'bed dağına çıktığı sırada 500 kişilik bir İngiliz birliği tarafından havadan ve karadan kuşatılmış, çıkan çatışmada Şeyh'in yanında arkadaşları Şeyh Yusuf Abdullah, Şeyh Ömer Hasan Sa'di ve Hanefi ismiyle tanınan Mısırlı bir mücahid şehit edilirken diğer mücahitler de İngilizlere esir düşmüşlerdir.

II. Dünya Savaşı'nın eşliğindeki bu vakadan sonra Filistin halkının İngilizlerle ilgili umutları azalırken el-Hüseynî, Nazilerin yönetimindeki Almanya ile yakınlaşmıştır. O günlerde Türkiye'de de Almanya'dan kaçan çok sayıda Yahudi bilim adamının Türkiye üniversitelerinde istihdam edilmesine rağmen Alman yanlılığı öne çıkmıştır.

15 Nisan 1936 tarihinde iki Yahudi yerleşimcinin öldürülmesiyle alevlenen ve üç yıl sürecektir olan "Büyük Arap İsyanı" başladı. Türk basınında bu olaylar "Araplar Galeya", "Filistin Acınacak Halde" şeklinde duyurulurken hükümet kendini olayların dışında tuttu. 1937 yılında Lord Peel Komisyonu⁵⁹ Filistin'i bir Yahudi devleti, Ürdün'e bağlı bir Arap devleti ve İngiliz bölgelerine ayıran raporunu açıkladı. Rapor hem Araplar hem de Yahudiler tarafından reddedildi. el-Hüseynî, bu komisyona verdiği cevapta Türkiye mandasını gündeme getirdi. Müftüye cevap Cumhuriyet gazetesinin 17 Ocak 1937 sayısında verildi. Gazete "Müftü Hacı Emin el-Hüseynî'nin sözlerinden biz Türkler sadece mütehasıs olabiliriz. Vaktiyle Filistinlilerle beraber ve bir arada yaşadık, sonra mukadderat bizi ayırdı. Bugün ve yarın ne bir Türk mandası ne de Türkiye'nin İngiltere siyasetine müteveccih bir politikası mevzubahis olabilir. Filistin hakkındaki temennimiz de Filistin'in imparatorluktan ayrılan bütün memleketler için olduğu gibi saadeti ve refahıdır." açıklamasıyla Türkiye'nin Filistin

⁵⁸ Tür, s. 240-241

⁵⁹ İngiliz Manda Yönetimi'nin başarısız olması üzerine İngiliz Parlamentosu Filistin'e Lord Peel'in başkanlığında İngiliz Kraliyet Komisyonu adındaki bu komisyonu göndermiştir.

Sorununa dâhil olmayacağını bir kez daha duyurdu. Mustafa Kemal, Bombay Chronicle’da yayımlanan demecinde Filistin’e yeniden sahip çıkma mesajı vermişse de bu mesaj pratiğe yansımamıştır.⁶⁰

II. Dünya Savaşı’nın iyice kızıştığı ve İngiltere’nin Arapların Hitler tarafına geçeceklerinden endişe duyduğu bir dönemde İngiltere, 17 Mayıs 1939’da “Mac Donald Beyaz Kitabı” adlı bir belge yayınlamıştır. Bu belgede 10 yıl içinde bir Filistin Devleti kurmayı, Araplarla Yahudilerin bu devlete katkısını en üst düzeye çıkarmayı taahhüt etmiş; Arap ulusalcılarını yatıştıracak sözler vermiştir.⁶¹ II. Dünya Savaşı sona ermek üzere iken Türkiye, Filistin’de sosyalist bir Yahudi devletin kurulmasından endişe duymuş, Batı yanlısı bir tutumla ve Sovyetlerin bu devlet üzerinden Akdeniz’e inme ihtimalini göz önünde bulundurarak İsrail devletinin kurulmasına karşı çıkmış; 30 Kasım 1947’de BM’deki tartışmalarda Filistinlilerin yanında yer almıştır. Ancak Yahudilerin Batı blokunun yanında yer alması kesinleştiğinde tutumunu değiştirmiş, 14 Mayıs 1948’de İsrail devleti ilan edilir edilmez Sovyetler Birliği tarafından tanındığı hâlde Türkiye, İsrail’in Sovyetler yanlısı olmayacağına inanmış, Aralık 1948’de Filistinlilerin karşı çıktığı BM Filistin Uzlaştırma Komisyonu’nun kurulması konusundaki kararına Batılıların yanında durarak onay vermiştir. Bu kararın kabul edilmesinden sonra ABD ve Fransa ile beraber Komisyon’un üyesi de olmuş; 28 Mart 1949’da İsrail’i tanıyarak Filistinlilere karşı bir konuma geçmiştir.⁶²

İsrail’in en büyük problemi Yahudi bir demografiydi. Çünkü II. Dünya Savaşı’nın Batılı İttifak tarafından kazanılması, Batılı ülkelerde kurulu bir düzene sahip Yahudileri Filistin’e göç konusunda isteksizleştirmiştir. Bu durum İslâm Dünyasındaki Yahudilerin İsrail’e itilmesi konusunda ek tedbirler gerektirmiştir. Bu amaca yönelik uygulamaya konduğu kesinleşmemiş olmakla birlikte İsmet İnönü iktidarı tarafından çıkarılan “Varlık Vergisi”, bu amaca hizmet etmiştir. Laiklik, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’na 5 Şubat 1937’de girmiş olmasına rağmen, 12 Kasım 1942 tarihli 4305 Sayılı Varlık Vergisi Kanunu enflasyonu dizginlemek, savaş yıllarında çok para kazanmış olanlardan vergi almak, devlet gelirlerini artırmak gerekçeleriyle bütün yurttaşlara ek vergiler getiriyor ama gayrimüslim yurttaşların varlıklarına Müslümanların vereceği verginin on katı kadar vergi yüklüyordu. Dönemin Başbakanı Şükrü Saraçoğlu, kanunun gerekçesini CHP grubuna “Bu kanun aynı zamanda bir devrim kanunudur. Bize ekonomik bağımsızlığımızı kazandıracak bir fırsat karşısındayız. Piyasamıza egemen olan yabancıları böylece ortadan kaldırarak, Türk piyasasını Türklerin eline

⁶⁰ Tür, s. 242-243

⁶¹ Kasalak, s. 75

⁶² Tür, s. 248-249

vereceğiz.”⁶³ sözleriyle açıklamış, adil olmayan kanuna milliyetçi bir gerekçe bulmuştu. Oysa kanun, Türkiye’deki varlıkları o dönemde 80 bin civarı olan Yahudilerin çoğunun Türkiye’yi terk etmesine ve İsmet İnönü’nün 1948’de “Yeni doğan İsrail devletiyle siyasi münasebetler açılmıştır. Bu devletin Yakın Doğu’da bir barış ve istikrar unsuru olacağı umulur.” dediği İsrail için bir nüfusa kapı açmıştı. Bu tarihten sonra Türkiye’deki Yahudi nüfus 20 bin civarına düşerken İsrail o günkü nüfusunun (650 bin Yahudi) yaklaşık yüzde 10’u kadar nüfus kazanmıştır.

4.1. Filistin Davası’nın Araplaştırılması

1936’da Irak ve Suudi Arabistan arasında bir Arap ittifakı oluşturulmuştu. 1944’te imzalanan İskenderiye Protokolü ile Araplar arasındaki ittifak genişlemiş, Arap Ligi’nin temeli atılmış; Lig, 22 Mart 1945 tarihinde Ürdün, Suudi Arabistan, Suriye, Irak, Lübnan, Mısır ve Yemen tarafından Kahire merkezli olarak Arap Devletleri Ligi (Arap Birliği) adıyla müteşekkil bir yapı olarak vücut bulmuştur. Sadece bağımsız Arap devletlerin katılabildiği “bağımsızlıklarını yeni kazanmış bulunan kurucu üyelerin İngiltere, İtalya ve Fransa gibi devletlerin sömürgeci siyasetlerini sürdürmeleri karşısında hürriyet ve hâkimiyetlerini korumak, siyasî, askerî, ekonomik ve sosyal güçlerini birleştirmek amacıyla kurulan” Lig’e diğer devletler gözlemci olarak katılabilmekteydi.⁶⁴

İhvân-ı Müslimîn Cemaati Lideri Hasan el-Benna, Lig’in kurucu genel sekreteri Abdurrahman Azzam Paşa ile görüşmüş, bu görüşme üzerine Kudüs Müftüsü Emin el-Hüseynî’nin dâhil olduğu bir heyet oluşturularak Arap Ligi Filistin sürecine dâhil edilmiştir.⁶⁵

BM’nin 29 Kasım 1947 tarihinde aldığı 181 (II) sayılı “Taksim Planı” kararına göre Filistin toprakları Kudüs hariç yedi bölgeye ayrılmış, bunlardan üçü Yahudilere, üçü de Araplara verilmişti. Yedinci bölgeyi oluşturan Yafa sahil kesimindeki Yahudi bölgesi içinde ayrı bir parça olarak Araplarda kalacak, Kudüs ve çevresi ise milletlerarası bir statüye kavuşturulacaktı. Bu plan uygulandığı takdirde büyük kısmı verimli arazi olmak üzere Filistin topraklarının % 56.47’si Yahudilerin eline geçiyordu; hâlbuki göçlere rağmen Araplar hâlâ büyük çoğunluğu oluşturuyorlardı. 1946 sayımına göre Filistin’in toplam nüfusu 1 milyon 942 bin 349 idi ve bunun 1.175.196’sını Müslümanlar, 602.586’sını Yahudiler, 148.910’unu

⁶³ Kerem Karabulut, “11 Teşrinisani 1942 Tarihli Varlık Vergisi’ne Bir Bakış”, A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi Sayı 27 Erzurum 2005, Prof. Dr. Şinasi Tekin Özel Sayısı, s. 325-339

⁶⁴ Ekmeleddin İhsanoğlu, “Arap Birliği”, DİA, TDV Yayınları, yıl: 1991, cilt: 3, sayfa: 325

⁶⁵ Cemal Abdülhadi, cilt: 3, s. 143-144

Hristiyanlar, 15.657'sini de diğer unsurlar oluşturuyordu. Bu durumda Yahudiler nüfusun %31'ini teşkil ettikleri halde ülke topraklarının yarısından fazlasına sahip oluyorlardı.⁶⁶

Yahudi çetelerin Filistinlilere yönelik 1930'lu yıllarda başlayan katliamları da İsrail'in bir devlet olarak ilan edilme sürecinde (1947-1948) yoğunlaşmıştır. Buna karşın İslâm âleminde Filistinli Müslümanları korumaya dönük atılımı gerçekleştirecek bir yapılanma söz konusu değildi.

İngilizler, 15 Mayıs 1948'de ek bir açıklama yapmadan Filistin'deki manda yönetimini sona erdirdiklerini duyurdular. Açıklamadan hemen sonra Yahudi çeteler, Taksim Planı'nda kendilerine bırakılan topraklara saldırdılar, Filistinlileri katlettiler ve tehcire zorladılar. Filistinlilerin "en-Nakbe (Felaket Günü)" olarak adlandırdıkları aynı gece (15 Mayıs) Arap Birliği, İsrail'e savaş açtı.

Filistinli grupların Siyonistlere yönelik gerilla tarzı saldırılar düzenlemesiyle başlayan savaş, Arap Ligi çatısı altında Mısır, Suriye, Ürdün, Lübnan ve Irak'ın da katılımıyla bir Arap-İsrail Savaşı'na bürünmüştür. Savaşta Arap ülkeleri asker çokluğuna sahip olmakla birlikte dağınıklık içinde ve uluslararası destekten yoksundular. İsrail, henüz düzenli ordusunu kurmamıştı, silahlarını da Çekoslovakya'dan alıyordu. Ancak Sovyetler Birliği ve ABD'nin desteğine sahip olmaları siyonistler açısından üstünlük sağlıyordu. Arapların yanında görünmeye çalışan İngiltere ise görünürde yoktu.

Arap devletlerinin başında Mısır Kralı Faruk ve Arap Lejyonu denen ordusu İngiliz Glubb'ın genelkurmay başkanlığında bulunan Ürdün Kralı Abdullah vardı. İki kral Amman yakınlarında bir araya geldilerse de aslında farklı stratejilere sahiptiler. Neticede Mısır, kendisi açısından stratejik öneme sahip Gazze şeridini ele geçirirken Ürdün Doğu Kudüs'ü ele geçirdi. İsrail ise Yafa, Celile ve Nasıra'yı aldı, İngiliz engeli olmasa Süveyş Kanalı'na inecekti. İsrail'i savaşın başlamasından iki gün sonra tanıyan Sovyetler Birliği, Çekoslovakya üzerinden siyonistleri personel ve silah bakımından destekledi. Siyonistler, Sovyetlerden aldıkları uçaklarla Ürdün ve Suriye'nin başkentlerine saldırdılar, saldırılarda çok sayıda sivil yaşamını yitirdi. ABD ise Araplara silah sevkiyatını engelleyecek önlemler almıştı.

Bu ittifak karşısında Araplar daha fazla direnememiştir. Mısır, 24 Şubat 1949'da Rodos'ta; Lübnan, 23 Mart 1949'da Ras-en-Nakura'da; Ürdün, 3 Nisan 1949'da yine Rodos'ta; Suriye, 20 Temmuz 1949'da Manahayim'de ayrı ayrı siyonistlerle ateşkes yapmışlardır.

⁶⁶ M. Lutfullah Karaman, "Filistin" DİA, TDV Yayınları, yıl: 1996, cilt: 13, sayfa: 89-103

İsrail, yaklaşık bir yıl süren bu savaşla Arapların devletlerine güvenme hislerini kırmış; 1947'de Taksim Planı ile istila ettiği %56'lık Filistin toprağını %78'e çıkarmıştır. 900 bin civarında Filistinli yerinden olurken Arapların saldırılarından endişe duyan Yahudiler, Arap ülkelerini terk ederek Filistin'e yerleşmiş, İsrail'e demografi kazandırmış, İsrail'in nüfusu savaştan sonra 758 bine ulaşmıştır.⁶⁷

Yerlerinden edilen Filistinlilerin yaklaşık 250 bini Gazze'ye yerleşirken diğerleri başta Lübnan olmak üzere başka ülkelere göç ettiler. Böylece Araplar açısından “Mülteciler Problemi” doğmuş, problem zamanla Arap devletleri açısından Filistin Sorununun önüne geçmiştir. Arap ülkeleri ve diğer İslâm ülkeleri bu aşamadan sonra Filistin'i istiladan kurtarma girişimlerinden çok mülteciler sorununa duydukları ilgiyle kendileri halklarının eleştirisinden kurtarmaya çalıştılar. İslâm ülkeleri bu durumda iken İsrail, alanını daha fazla genişletme stratejisini sürdürdü. Filistin'in geriye kalan yüzde 22'sini de işgal etmek için ordusunu güçlendirmeye ve uygun uluslararası zemini yoklamaya çalıştı.

İsrail, Arap ülkelerinin tepkisine rağmen 23 Ocak 1950'de Kudüs'ü başkent ilan etti. Bunun üzerine Arap ülkeleri, barış anlaşması yapmayı reddettiler. 17 Haziran 1950'de aralarında askerî ittifaklar yaptılar. Diğer yandan Batılı güçlerin Araplara ambargo uygularken İsrail'i desteklemeleri, gerginliği iyice arttırdı. 25 Mayıs 1950'de ABD, İngiltere ve Fransa tarafından “Üçlü Bildiri” ilan edildi. Söz konusu bildiri, “Ortadoğu'da güven ve istikrar uğruna çalışan Batılı bir ülke” oluşu itibariyle İsrail'in himayesini ve korunmasını kapsamaktaydı. Bu, Batılı devletlerin İsrail'in bölgede gerçekleştirdiği bütün eylemlerin ardında olduğunu ve gerektiğinde İsrail'i desteklemekten geri kalmayacaklarını açıkça deklare eden bir durumdu.”

Kral Abdullah, 20 Temmuz 1951'de, Kudüs'teki el-Aksa Camii'nde bir suikastla öldürülüp yerine önce akıl hastası oğlu Tellâl, ardından onun azledilmesiyle Hüseyin geçtiğinde Ürdün nüfusunun üçte ikisi Filistinlilerden oluşuyordu. Bu yoğun nüfusu Ürdün'ün geleceğini dahi tehdit ederken İsrail'in en büyük kazancı, savaştan sonra Mısır'da rejimin düşmesi ve Hür Subayların lideri Cemal Abdünnasır'ın iktidara gelmesiyle Filistin Sorununun Arapların sadece ulusalcı sosyalistlerinin davasına dönüşmesidir.

⁶⁷İlhan Aras, “Filistin – İsrail Arasındaki Temel Sorunlar ve Uluslararası Hukuk”, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale 2010, s. 12-14
http://acikerisim.lib.comu.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/COMU/650/Ilhan_Aras_Tez.pdf?sequence=1
Erişim Tarihi: 18/02/2018

4.2. Filistin Mücadelesinin Ulusalçı Sosyalist Bir Hüviyete Bürünmesi

İhvân-ı Müslimîn, henüz kuruluşundan itibaren Filistin mücadelesini “ümmet” ve “cihad” kavramları etrafında ele almış, faaliyetlerinin çerçevesini geniş tutarak Arap yönetimlerini bütünlük içinde Filistin konusunda duyarlılaştırmaya çalışırken bağımsız faaliyetler içinde de bulunmuştur. Bu çerçevede;

-1935-1936 yıllarında cemaatten bir grup genç cihat etmek üzere Filistin’e geçmiş, Yahudi ve İngiliz karşıtı eylemler yapmış,

-İkinci Dünya Savaşı’nda Mısır-Filistin sınırında silahlı birlikler oluşturularak Mısır Yahudilerinin Filistin’e geçmemeleri yönünde önlem alınmış,

-1945’te Cemaat’ın Filistin kolu teşkil edilmiş, 1947’de Mahmud Lebib, Yahudilere karşı savaşan mücahitleri birleştirmek ve Filistin halkının daha fazla cihada katılmasını sağlamak üzere Filistin’e gönderilmiş, Mahmud Ubdeh ise Suriye’ye gönderilerek Dımaşk’ın güneyindeki Filistin mültecilerini siyonistlere karşı harekete geçirmekle görevlendirilmiş,

-Hasan el-Benna’nın önderliğinde 2 Kasım 1948’de el-Ezher Üniversitesi’nde gösteriler başlatılarak Mısır yöneticileri Filistin Mücadelesi konusunda harekete geçirilmeye çalışılmış,

-Mısır yönetiminde etkili kişilerle görüşülerek Mısır ordusu içinde Filistin Davasına karşı duyarlılık oluşturulmaya çalışılmış,

-Filistin’in kurtuluşu için cihat başlatılmış,

-Şubat 1948’de Yusuf Talat komutasındaki ilk resmi İhvân-ı Müslimîn birlikleri Filistin’e ulaşmış, daha sonra bunlara başka birliklerin katıldığı İhvân-ı Müslimîn kuvvetleri 15 Mayıs 1948’de Mısır ordusu içinde, ilan edilen İsrail devletine karşı savaşmış, Beytullahim ve Halil çevresinde savaşmış, Avce civarında Yahudilere ağır kayıplar verdirmiştir.⁶⁸ Başta Mısır ve Ürdün olmak üzere Arap Devletlerinin İngiltere ile ilişkisi onlarla uyum içinde hareket eden İhvân-ı Müslimîn’in neticeler almasını engellese de cemaat, Filistin konusunda duyarlılığını korumuştur. Kurucusu Hasan el-Benna’nın 12 Şubat 1949’da katledilmesi cemaatin bu duyarlılığından bağımsız değildir.

Mısır’ın İsrail karşısındaki yenilgisinin en önemli sorumlusu olarak Kral Faruk görülüyordu. Kral Faruk, 26 Temmuz 1952’de Hür Subaylar adlı ulusalçı sosyalist bir cunta tarafından devrildi. Kral Faruk’un devrilmesini, kralın İhvân-ı Müslimîn’in kurucusu Hasan

⁶⁸ Cemal Abdülhadi, cilt: 3, s. 191-207

el-Benna'nın katlinden sorumlu tutulması ve Hür Subayların vaatlerinden dolayı İhvân-ı Müslimîn de desteklemişti.

Hür Subayların başındaki Cemal Abdünnasır, karizmatik bir lider olarak öne çıkmış; Süveyş Kanalı'nı İngilizlerin denetiminden alarak millileştirmiş, 3. Dünya Ülkeleri'nin liderliğine oynuyordu. Abdünnasır, İngiltere karşıtı görünen tutumlarına rağmen uluslararası güçler tarafından destekleniyor ve Arap dünyasının lideri olarak öne çıkarılıyordu. Bu koşullar altında Filistin mücadelesi de Cemal Abdünnasır ve onun temsil ettiği ulusalcı sosyalizmin denetimine geçti.

Ulusalcı sosyalistler, Filistin davasını hemen bir iç siyaset malzemesine dönüştürdüler. Filistin Sorunu konusunda en büyük sivil gücü oluşturan İhvân-ı Müslimîn'i uluslararası güçlerin talepleri doğrultusunda, "Filistin'i kurtaracak" Arap milliyetçiliğinin ve Arap sosyalizminin en büyük düşmanı, dolayısıyla Filistin Davasına ihanet eden grup olarak tanıttılar; Filistin için mücadele adı altında İhvân-ı Müslimîn liderlerini mahkûm edip katlettiler.

İhvân-ı Müslimîn'in Mısır'da etkisizleştirildiği bir süreçte (1950'den sonra) Filistin'de Filistin halkının Arap Devletleri'nden umutlarını kesip kendi haklarını kendi mücadeleleri ile alma talepleri doğrultusunda el-Fetih yapılanması ortaya çıktı. Hareketin temeli, Gazze şeridinin İsrail tarafından işgalinden sonra, 1956'da Kahire'de Filistin Öğrenciler Birliği içinde yer alan ve çoğu İhvân-ı Müslimîn mensubu olan üniversite gençlerinin gizli toplantılarında atıldı. 1958'e kadar süren buluşmalarda hareketin manifestosu oluşurken o gençlerden bir grup, 1959'da Kuveyt'te gizlice buluşarak el-Fetih örgütünü resmen kurdu. el-Fetih buluşmaları, Mısır'da üniversitede okurken İhvân-ı Müslimîn saflarına katılmış olması ihtimal dâhilinde bulunan Yaser Arafat'ın önderliğinde faaliyetlerini sürdürürken 1964'te Dımaşk'ta bir toplantı düzenledi, farklı görüşlerdeki grupların tartışmalarına konu olan bu buluşmanın ardından hareket ilk silahlı eylemini 31 Aralık 1964'te Gazze çevresinde gerçekleştirdi.

Hareket, bu eyleminden önce Cezayir tarafından tanınmış; hareketin önderlerinden Ebu Cihad, 1963'te Çin'e bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Kuzey Kore, Çin, Doğu Almanya ve Yugoslavya da hareketin ziyaretler düzenlediği ülkeler arasındaydı.

Mısır, el-Fetih'i İhvân-ı Müslimîn'in Cemal Abdünnasır'a karşı bir girişimi olarak değerlendirirken Suudi Arabistan, evrensel komünizm girişimlerinin bir kolu olarak gördü. Lübnan ve Ürdün hükümetleri gazetelerin, hareketin ilk adı olan, el-Asife (Fırtına) ismini

anmayı dahi yasakladılar. BAAS'çılar da hareketi Filistin hareketini bölen İhvân-ı Müslimîn menşeli bir kuruluş olarak tanıttılar. Hareket, bu eleştiriler karşısında Filistin halkına dayandığını, amacının bir halk devrimi olduğunu ifade etti, Ocak 1965'te adını Hareketü'l-Tahriri'l-Vatani'l-Filistin'i FATH olarak duyurdu.⁶⁹

el-Fetih'in faaliyetleri Cemal Abdünnasır ve diğer Arap liderlerini harekete geçirdi. Ocak 1964'te Kahire'de toplanan Arap Birliği liderleri, daha önce Birlik tarafından Filistin temsilcisi seçilen Ahmet Şükeyri başkanlığında Filistin Kurtuluş Örgütü'nü kurmaya karar verdi. Bu kararın ardından 28 Mayıs 1964'te 424 üyeli Filistin Millî Kongresi toplanıp Ahmet Şükeyri'nin başkanlığında FKÖ'nün kuruluşunu duyurdu.⁷⁰ Ancak el-Fetih İsrail karşıtı eylemlerini sürdürürken FKÖ, 1967'ye kadar kayda değer bir etkinlikte bulunmadı.

5 Haziran 1967'de İsrail'in saldırılarıyla başlayan ve tarihe "6 Gün Savaşı" olarak geçen savaşta, Arap ülkeleri bir kez daha tarihi bir yenilgiye uğradılar. Bu savaşla Filistin'in 1948-1949 Savaşı'ndan geriye kalan yüzde yirmi ikisi Doğu Kudüs, Gazze ve Batı Şeria; Mısır'da Sina Yarımadası, Suriye'de Golan Tepeleri İsrail işgali altına girdi. Bunun üzerine 7 Haziran'da Ürdün, 8 Haziran'da Mısır, 9 Haziran'da Suriye koşulsuz ateşkes isteğinde bulundu. İsrail'in Golan Tepelerini tamamen istila etmeyi istemesinden dolayı savaş ancak 10 Haziran'da sona erdi.

6 Gün Savaşı'ndan önce Arplar, İsrail'i yok etmek için uğraşırken bu tarihten sonra, kaybettikleri toprakları kazanmak için uğraştılar. Savaş, uluslararası güçler tarafından üretilen Cemal Abdünnasır efsanesini sona erdirmiş; Nasır, önce istifa etmiş, sonra istifaden vazgeçerek 1970'e kadar başkan olarak kalmıştır.

İsrail, 27 Haziran 1967'de Doğu Kudüs'ü ilhak ettiğini duyurdu. BM Genel Kurulu Pakistan'ın başvurusu üzerine önce 4, ardından 14 Temmuz'da İsrail'i kınadı ve İsrail'i Kudüs'ü ilhak kararından vazgeçmeye çağırdı. İsrail, bu bağlamda Gazze ve Batı Şeria'yı ilhak etmediyse de Kudüs'ü ilhak etmekten vazgeçmedi, Filistin'in yerleşimleri arasında Yahudi kampüsleri inşa ederek Filistin'i parçaladı.⁷¹

⁶⁹ Muhammed Şüheyl Yusuf Ahmed,"Hareketü'l-Tahriri'l-Vatani'l-Filistin'i FATH ve Eseriha Ala Tenmiyeti es-Siyasiyeti'l-Filistin (1993-2006), Yüksek Lisans Tezi, Nablus Üniversitesi 2007, s. 13-21, https://scholar.najah.edu/sites/default/files/all-thesis/the_palestinian_liberation_movements_fath_effect_on_the_political_development_in_palestine_1993-2006.pdf Erişim Tarihi: 18/02/2018

⁷⁰ M. Lütfullah Karaman, "Filistin Kurtuluş Örgütü", DİA, TDV Yayınları, cilt: 13, s. 103-104

⁷¹ Tayyar Arı, Geçmişten Günümüze Ortadoğu Siyaset, Savaş ve Diplomasi, MKM Yayıncılık, Bursa, 2012, cilt: 1, s. 293-301

Arap devletlerinin başarısızlığı üzerine el-Fetih, 28 Ağustos 1967'den itibaren eylemlerini yoğunlaştırınca Ürdün Kralı Hüseyin, İsrail'le yeniden karşı karşıya gelmemek için el-Fetih'e yönelik tutuklamalara başladı. Tutuklamalar yüzleri bulup devam edince el-Fetih ile Ürdün kuvvetleri arasında çatışma çıktı. el-Fetih'in bir yandan İsrail, diğer yandan Ürdün kuvvetlerine karşı çatışması o güne kadar etkinlik alanı mülteciler ve Gazze şeridi ile sınırlı bulunan örgüte Filistinliler arasında popülerlik kazandırdı. Bu popülerlik el-Fetih'in ününü Arap ülkelerine taşımış ve uluslararası güçlerin Filistin Sorununda sözünü ettiği bir hareket hâline getirmiştir.⁷²

el-Fetih, elde ettiği bu halk desteğini ve uluslararası tanınmışlığı o güne kadar üyeliklerinin yarısını ele geçirdiği FKÖ'ye hâkim olarak değerlendirmek istedi. Haziran 1968'da toplanan FKÖ'nün genel kurulunda Şükeyrî'nin yerine Yahya Hammüde getirildi. Hammüde, FKÖ'yü el-Fetih'e yaklaştırarak Filistin Millî Mîsâkı (el-Mîsâku'l-vatanî)'na "Filistin'in kurtuluşunun yegâne yolu silahlı mücadeledir" maddesini ekledi. Yine Hammüde'nin girişimleriyle 1969'da toplanan beşinci kongrede, FKÖ çatısı altında bir araya gelen direniş gruplarının en büyüğü olan el-Fetih'in önderi Yaser Arafat örgütün başkanlığına seçildi. FKÖ, o tarihten itibaren anavatan Filistin'e yeniden kavuşma amacı üzerinde birleşen çeşitli direniş gruplarını bir araya getiren "şemsiye" haline gelmiştir.⁷³

Ne var ki el-Fetih, FKÖ'yü ele geçirirken FKÖ'leşmiş; kuruluşunda İhvân-ı Müslimîn'in katkısı bulunsa da örgüt Filistin'in silahlı mücadele ile kurtuluşuna odaklanan "ideolojisiz", oportünist, kendi tarifi içinde demokrat bir çizgide iken⁷⁴ FKÖ'yü ele geçirdikten sonra Nasırcılıkla aynı ideolojiye sürüklenmiş, ulusal sosyalist bir çizgiye kaymıştır. Örgüt, İhvân-ı Müslimîn'in "ümme", "cihad", "Kudüs'ün kutsallığı" etrafında yürüttüğü Filistin mücadelesini kuruluş aşamasında "Araplık", "Filistin için mücadele", "Kudüs'ün Araplar için önemi" şeklinde milliyetçi kavramlarla izah ederken FKÖ'yü ele geçirdikten sonra daha çok sosyalizmle Arap milliyetçiliğini sentezleyen Nasırcı-BAAS'çı çizgiye yakın bir görüntü ile kendinden söz ettirmiştir.

FKÖ'de el-Fetih'ten sonraki en büyük grup 1950'lerin başında Hristiyan George Habaş'ın önderliğinde Milliyetçi Arap Hareketi adıyla kurulan ve daha sonra bazı küçük eylemci grupların da katılmasıyla Filistin Halk Kurtuluş Cephesi adını alan Marksist örgüttür. Yine Habaş gibi Hristiyan Nâif Havatme tarafından kurulan ulusalcı sosyalist Filistin

⁷² Muhammed Şüheyl, s. 21-22

⁷³ Karaman, "Filistin Kurtuluş Örgütü", s. 104

⁷⁴ Muhamed Şüheyl, s.40-52

Demokratik Kurtuluş Cephesi de FKÖ içinde yer alıyordu. Örgüt 1969'da Habaş'tan ayrılmış, 1974'te adını değiştirerek Filistin Kurtuluş Cephesi adını almıştır.

FKÖ içinde yer alan Filistin Halk Kurtuluş Cephesi Genel Kumandanlığı ise 1950'lerde Suriye ordusu içinde yer alan bir grup mülteci tarafından Filistin Kurtuluş Cephesi adıyla kurulmuş, bir süre el-Fetih'in, bir süre de Filistin Halk Kurtuluş Cephesi'nin parçası olduktan sonra onlardan kopup bağımsız bir grup olmuştur. Suriye'ye yakınlığı yüzünden el-Fetih'in bağımsız çizgisiyle, belirgin bir ideolojisi olmadığı için de Filistin Halk Kurtuluş Cephesi ile uyuşamayan bu grup silahlı mücadele vurgusuyla bilinmektedir. Bunlardan başka kayda değer iki grup da Suriye ve Irak BAAS rejimlerinin açık denetiminde kurulan "Saika" (Halk Kurtuluş Savaşı Öncüleri) ve Arap Kurtuluş Cephesi'dir. Bu önemli gruplardan başka özellikle direnme hareketinin gelişmesiyle Filistin'in Kurtuluşu İçin Halk Teşkilâtı, Halkçı Mücadele Cephesi, Filistin Millî Cephesi, Arap Filistin Teşkilâtı, Ensar/Partizanlar, Kara Eylül gibi birçok grup daha oluşmuşsa da bunlar zamanla etkinliklerini yitirmişlerdir.

el-Fetih, Filistin hareketinin bu ulusal sol renginden etkilenmiş ve zamanla o renkle anılır olmuştur. FKÖ, 1971'de Filistin'den sürülmüşse de ulusal sola yaslanan yapısıyla Ekim 1974'te Rabat'ta toplanan Arap Zirvesi'nde bütün Filistinlilerin yegâne temsilcisi olarak tanınmış; aynı yıl 13 Kasım'da Arafat BM kürsüsünden dünyaya seslenmiş, 22 Kasım'daki BM Genel Kurulu kararıyla da FKÖ'ye BM'nin gözlemci üyeliği statüsü verilmiş; ayrıca örgütün, Filistin halkının yegâne temsilcisi ve Ortadoğu barışının esas taraflarından biri olduğu kabul edilmiştir. FKÖ, 1974'ten sonra daha "ılımlı bir politika"ya yönelerek İsrail'i yok etme hedefinden İsrail'le müzakere ve laik bir Filistin devletini kurma hedefine yönelmiştir.⁷⁵

4.2.1. FKÖ'nün Ulusalçı Sosyalist Kimlikle Lübnan'a Yerleşmesi

FKÖ'nün Ürdün'deki faaliyetleri İsrail'le çatışmak istemeyen Ürdün Kralı Hüseyin'i rahatsız edince iki taraf arasındaki sürtüşme 1970 yılının yaz aylarında Ürdün'de iç savaşa dönüştü. Amman'ın 10 mil kuzeyindeki Zerka mülteci kampındaki Filistinlilerle Ürdün askerleri arasında 7 Haziran'da başlayan çatışmalar, bir gün sonra George Habaş'ın FHKC gerillalarının Amman'a saldırması ve birçok noktayı kontrol altına almasıyla büyüdü.

10 Temmuz'da Arap Birliği'nin girişimleriyle taraflar arasında anlaşma sağlanmış, Kral Hüseyin, Filistinli örgütlerin Ürdün yönetimi üzerindeki etkisini tanımış ama çatışmalar son

⁷⁵ Karaman, "Filistin Kurtuluş Örgütü", s. 104

bulmamış; Mısır, Irak ve Suriye'nin desteğiyle Yaser Arafat'ın gücü Kral Hüseyin'i aşmıştır. Ancak ABD, Ürdün'ün bütünlüğünü koruyacağını duyurup Kral Hüseyin'den yana tutum takınınca durum değişmiştir. Hüseyin, Eylül ayında "Kara Eylül" adında FKÖ'yü Ürdün'den çıkarmayı amaçlayan bir harekât başlattı, harekât 23 Eylül'de son buluncaya kadar binlerce Filistinli yaşamını yitirdi, 2300 FKÖ militanı tutuklandı, Arap Birliği'nin girişimiyle taraflar arasında 14 maddelik bir anlaşma imzalandıysa da Habaş grubu anlaşmayı tanımadı. Hüseyin, bu tutumu öne sürerek Ocak 1971'de FKÖ'ye yönelik ikinci bir harekât başlatmış, Temmuz 1971'de çatışmalar bittiğinde FKÖ Ürdün'ü terk ederek Lübnan'a yerleşmiştir.⁷⁶

4.3. 1973 Arap-İsrail Savaşı

1967 Arap-İsrail Savaşı'ndan sonra Suriye'de Hafız Esad, Mısır'da Enver Sedat iktidara gelmişti. İkili 1973'te buluşarak İsrail'e savaş ilan etme kararı aldılar. Savaş, İsrail'in Yom-Kippur kutlamaları ile meşgul olduğu bir günde 6 Ekim 1973'te, Mısır ve Suriye'nin saldırısı ile başladı. Batı/İsrail kaynaklarının bundan dolayı 'Yom-Kippur Savaşı' diye adlandırdıkları, Arapların, 'Ekim Savaşı' veya Ramazan ayına denk gelmesinden dolayı 'Ramazan Savaşı' olarak adlandırdıkları ilk aşamada Suriye Golan'ı, Mısır, Süveyş'i geçmiştir. İsrail'in karşı koymakta güçlük çekmesi üzerine ABD bir hava koridoru oluşturarak İsrail'i desteklemiştir. Bu desteğin ardından İsrail, Golan Tepelerini yeniden alırken Süveyş Kanalı'nı da geçerek Sina'nın Mısır'la bağlantısını kopardı. Arap ülkeleri, 1967'nin intikamını almak bir yana neredeyse yeni bir felaket yaşıyorlardı.

İsrail'i ABD ve Batı denetimine kaptıran Sovyetler, BM çatısı altında bölgeye ABD-Sovyet kuvvetlerinden bir barış gücü göndermeyi teklif etti; öneri reddedilince, tek başına askeri güç kullanacağını duyurdu. Bunun üzerine savaş durdu.

Savaşta, Suudi Arabistan'ın öncülüğündeki petrol rezervlerine sahip Arap ülkelerinin ABD ve Batı'ya petrol ambargosu uygulamasıyla 1973 Petrol Krizi doğdu; ABD ve Batı, İsrail'e verdikleri desteği sorgulamaya başladılar. Ama Mısır, İsrail'e karşı durma konusunda kararlılık göstermedi. Mısır, 17 Eylül 1978'de ABD'nin baskısıyla ve Sina'yı geri alması koşuluyla İsrail'le Camp David Anlaşması'nı imzalayarak Arap-İsrail savaşından çekildi. Bu olayın ardından Arap Birliği Kahire'den taşınırken Arap-İsrail Savaşı, henüz 1975'te FKÖ'nün yerleştiği Lübnan'a kaymıştır.

⁷⁶ Sittika Ballı, "Filistin Sorununda FKÖ ve Hamas Faktörü", Yüksek Lisans Tezi, Ahi Evren Üniversitesi, Kırşehir 2013, s. 37-38

Lübnan'daki Filistinli sayısının çokluğu Lübnan'da iç huzursuzluğa ve İsrail'in baskısına yol açarken Filistinlilerden rahatsız olan Falanjist Partisi lideri Pierre Gemayel'in liderliğindeki güçlerden oluşan Lübnan Cephesi ile Filistinlileri destekleyen Lübnan Ulusal Hareketi arasında 13 Nisan 1975'te Lübnan İç Savaşı baş gösterdi. Savaşta İsrail, Falanjistleri fiilen desteklerken FKÖ'ye bağlı fedailer de İsrail'e yönelik saldırılar gerçekleştiriyordu.⁷⁷

1980'de Avrupa Birliği (AB), İsrail dâhil bölgedeki tüm devletlerin varlığını ve güvenliğini tanıyan ve Filistinlilerin yasal haklarının verilmesine ihtiyaç olduğunu içeren Venedik Deklarasyonu'nu yayınladı.⁷⁸ Bu etkisiz deklarasyonu dışında AB genellikle Filistin Sorununun dışında kaldı; İsrail adına süreç ABD üzerinden yürüdü.

ABD'de Cumhuriyetçi Parti'nin 13 Temmuz 1980 günü açıklanan seçim beyannamesinde barış görüşmelerine FKÖ'nün katılması kesinlikle reddediliyor, ayrıca İsrail'in ABD'nin stratejik çıkarlarına hizmet ettiği belirtiliyordu. Cumhuriyetçilerin adayı Reagan seçimi kazanıp Alexander Haig'i Dışişleri Bakanlığına getirince ABD'nin İsrail politikası tamamen değişti. 2 Şubat 1981'de İsrail'in Ortadoğu'da Amerika'nın yararına bir kuvvet oluşturduğunu ve Yahudi yerleşimlerini hukuka aykırı sayan eski Başkan Carter'in görüşüne katılmadığını duyurdu. Bundan cesaret alan İsrail, Araplar ve FKÖ hedeflerine karşı harekete geçti. Irak'ın Bağdat yakınlarında inşa etmekte olduğu nükleer santrali 8 Haziran 1981 günü havadan bombaladı. FKÖ'yü de Lübnan'dan çıkarmak için harekete geçti.⁷⁹

24 Temmuz 1981'de ABD'nin girişimleri neticesinde FKÖ ile İsrail arasında ateşkes imzalandı. Ancak İsrail, artık karşısındaki tek güç olan FKÖ'yü Lübnan'dan sürme faaliyetlerini sürdürdü. 1982'de yine ABD'nin girişimiyle başlatılan ateşkes anlaşması ile FKÖ, Lübnan'ı terk edip Filistin'e binlerce mil uzaklıktaki Tunus'a yerleşmeyi kabul etti. 21 Ağustos'ta başlayan Beyrut'u terk ediş süreci 1 Eylül'e kadar 14 bin silahlı Filistinlinin Beyrut'u terk etmesiyle tamamlandı.⁸⁰ Arafat da 30 Ağustos'ta ayrılmış, karargâhını Tunus'a kurmuştu. Filistinli gerillalar ise dağıtılarak 600'ü Cezayir'e, 1000'i Tunus'a, 6450'si Suriye'ye, 130'u Irak'a, 260'ı Ürdün'e, 850'si Kuzey Yemen'e ve 1100'ü de Güney Yemen'e yerleştirilmiştir.⁸¹

⁷⁷ Ballı, s. 43

⁷⁸ Hakan Keskin, "İsrail-Filistin Sorununa Yönelik AB Politikaları", Ufuk Üniversitesi, Akademik ORTA DOĞU, Cilt 5, Sayı 1, 2010

⁷⁹ Karaman, "Filistin", DİA, cilt: 13, s. 101

⁸⁰ Ballı, s. 43; FKÖ'nün Lübnan'dan çekilmesi, aynı zamanda Filistinli grupların iç çatışmasının da bir neticesiydi. 1983'te Ebu Musa grubu FKÖ'den ayrılmış ve Yaser Arafat karşıtı gruplar, Arafat'ın Lübnan'dan çıkması için çalışmıştır (Arı, cilt: 1, s. 339)

⁸¹ Karaman, "Filistin", DİA, cilt: 13, s. 101

FKÖ, Lübnan'da sadece savaş gücü açısından yıpranmamış, aynı zamanda Türkiye'nin de aralarında bulunduğu İslâm Dünyasının farklı ülkelerinden sosyalist kaçakları besleyerek İslâm Dünyası kamuoyunun da gözünden düşmüştür. Tunus'ta Habib Burgiba adlı İslâm karşıtı, fanatik seküler diktatörün himayesine sığınmak FKÖ'yü daha da yıpratırken Falanjistler ve İsrail, Lübnan'da faaliyetlerine devam ederek FKÖ'yü daha da itibarsızlaştırmışlardır.

ABD Başkanı Reagan 1 Eylül 1982'de yaptığı bir radyo konuşmasında FKÖ'nün Beyrut'u tamamen terk etmesinden sonra ciddi bir durumun ortaya çıktığını, bunun da Filistinlilere yurt bulmak olduğunu söyledi. Camp David Antlaşması'nın Batı Şeria ve Gazze için öngördüğü beş yıllık geçici özerkliğin İsrail'in güvenliğini tehdit etmeyeceği görüşünü belirten Reagan, Batı Şeria ve Gazze'de bağımsız bir Filistin devletinin kurulmasını desteklemediklerini fakat bu toprakların İsrail tarafından ilhak edilmesini veya devamlı kontrol altında tutulmasını da onaylamadıklarını ve en iyi çözüm şeklinin Batı Şeria ve Gazze özerk yönetiminin Ürdün ile birlikte bir konfederasyon kurması olduğunu açıkladı. Ayrıca İsrail'in 242 sayılı karar uyarınca kendi sınırlarına çekilmesi gerektiğini bildirdi. "Reagan Planı" adı verilen bu plana şiddetle karşı çıkan İsrail, tepkisini göstermek için işgal ettiği topraklarda yeni Yahudi yerleşim merkezlerinin kurulmasını hızlandırırken FKÖ ile Arap ülkeleri de plana karşı çıktılar.⁸²

Arap Devletleri ve FKÖ, 9 Eylül 1982'de Fas'ta toplanarak Filistinliler için asgari anlaşma koşullarını ilan ettiler. "Fas Planı" veya "Fez Planı" denen bu koşullar,

1. Kudüs dâhil, İsrail'in 1967'de işgal ettiği tüm topraklardan çekilmesi,
2. 1967'den sonra işgal edilen yerlerde kurulan yerleşim yerlerinin kaldırılması,
3. Kutsal yerlerde üç dinin dinsel törenlerinin özgürce yapılabilmesi,
4. Filistin halkının kendi kaderini belirleme hakkının ve tek meşru temsilcisi FKÖ önderliğinde ulusal haklarının vurgulanması,
5. Batı Şeria ve Gazze'nin altı aydan fazla süreyle BM gözetimi altında kalması,
6. Kudüs başkent olmak üzere bağımsız Filistin devletinin kurulması,
7. BM Güvenlik Konseyi'nin bölgedeki bütün devletlere bağımsız Filistin devleti dâhil, barışı garanti etmesi,

⁸² Karaman, Filistin, DİA, cilt: 13, s. 101

8. BM Güvenlik Konseyi'nin yukarıdaki kararların uygulanmasını garanti etmesi taleplerinden ibaretti.⁸³

FKÖ ve Arap Devletlerinin bu uzlaşmacı tutumuna karşın İsrail Başbakanı Menahem Begin ve Savunma Bakanı Ariel Şaron'un emriyle İsrail, FKÖ'nün Lübnan'ı terk etmesinden hemen sonra 15 Eylül 1982 sabahında Beyrut'u işgal etti. 16 Eylül 1982'de İsrail ordusunun emriyle Filistinlilere ait Sabra ve Şatilla kamplarına giren Falanjistler, kamplarda iki gün boyunca katliam yaptılar.

Washington Post gazetesinden Loren Jenkins, kamplarda gördüklerini 23 Eylül 1982'de şöyle anlatıyordu:

“Yabancı gözlemciler cumartesi günü Şatilla'ya geldiklerinde, gerçek bir kâbusla karşılaştılar. Kadınlar, şişmeye başlamış cesetlerin başında ağlıyordu, bütün sokaklar mermi kovanlarıyla doluydu. İçlerinde insanlar bulunan evler buldozerlerle yıkılmış, yerle bir edilmişti. Delik deşik duvarların diplerinde, kurşuna dizildikleri belli olan cesetler gruplar halinde yığılıydı. Sokaklar ise görünüşe göre kaçmaya çalışırken vurulan insanların cesetleriyle doluydu.”

Amerikalı gazeteciler Ralph Schoenman ve Mya Shone ise katliamı,

“18 Eylül 1982 cumartesi, yani katliamın son günü Sabra ve Şatilla'ya geldiğimizde, her yerde vücutlar gördük. Balta ve bıçaklarla parça parça edilmiş kurbanların fotoğraflarını çektik. Bu insanların sadece pek azı silahlıydı. Kiminin kafaları parçalanmış, gözleri oyulmuş, boğazları kesilmiş, derileri yüzülmüştü. Bazılarının iç organları dışarı çıkartılmıştı. Katiller Filistinlilerin evlerini yağmalamaya bile vakit bulmuşlardı.” sözleriyle anlatıyordu. Katliamda yaklaşık 7 bin 500 civarı Filistinli öldürülmüştü.

Camp David'le devlet iktidarı, Sabra ve Şatilla Katliamları ile Filistinliler içindeki örgütlü ulusal sosyalizm, Filistin mücadelesinden çekilmiş; Filistin halkı farklı bir arayış içine girmiştir.

4.4. Filistin Mücadelesinin Yeniden Ümmetselleşmesi

1967'deki Arap-İsrail Savaşı'ndan iki yıl sonra Mescid-i Aksâ'daki Nureddin Mahmud Zengi Minberi'nin 21 Ağustos 1969'da Avusturyalı Hristiyan Michael Dennis Rohan tarafından yakılması üzerine Fas Kralı Hasan ile Suud Kralı Faysal'ın ortak çağrısıyla Rabat'ta ilk İslâm Zirvesi'nin toplanması ve ardından İslâm Konferansı Örgütü'nün (İslâm

⁸³ Arı, cilt: 1, s. 339

İşbirliği Teşkilatı-İİT) kurulmasıyla⁸⁴ Filistin davası yeniden ümmetsel bir boyuta taşınmıştır. 1979 İran Devrimi ve ardından Lübnan Hizbullah Hareketinin teşkili ile Kudüs Sorunu veya Davası olarak Filistin Davası ilk kez Araplar dışındaki Müslüman bir toplumun gündelik siyasi söylemi içinde yer almıştır. İran Devrimi'nin ardından 11 Şubat 1979'da Tahran'daki İsrail elçiliği devrimciler tarafından ele geçirilmiş, elçiliğe asılan pankartın üzerine "İsrail Elçilik binası Filistin halkına hediye edildi" diye yazılmış ve bina Filistin elçiliği olarak ilan edilmiştir.

7 Ağustos 1979'da ise devrimin önderi Ayetullah Humeyni'nin "Ben uzun yıllar boyunca gasıp İsrail tehlikesini Müslümanlara hatırlatıp durdum; bugünlerde Filistinli bacı ve kardeşlerimize karşı saldırılarını artırmış durumda. Bilhassa Güney Lübnan'da; Filistinli savaşçıları ortadan kaldırmak için evleri teker teker bombalıyorlar. Ben, bütün Müslüman devletler ve dünya Müslümanlarından bu gasıp ve destekleyicilerinin ağzının payını verme amacıyla birleşmelerini istiyorum. Keza bütün dünya Müslümanlarına; Filistin halkı için kader belirleyici olabilecek olan ve Kadir günlerinden de sayılan mübarek Ramazan ayının son Cuma gününü 'Kudüs Günü' olarak seçip bu günü Müslüman Filistin halkının kanuni haklarını destekleme konusunda dünya Müslümanlarının milletlerarası dayanışma günü olarak belli program ve merasimlerle geçirmeyi öneriyorum. Allah Teâlâ'dan Müslümanları küfür ehline galip kılmasını dilerim." sözleri ile her yılın Ramazan ayının son cuması Uluslararası Dünya Kudüs Günü ilan edilmiştir.⁸⁵ Böylece her yıl Filistin ve Arap dünyası dışındaki kentlerde Filistin ve Kudüs konusu yoğunca işlenmiştir.

6 Eylül 1980'de Milli Selamet Partisi Genel Başkanı Necmettin Erbakan'ın önderliğinde Konya'da "Kudüs'ü Kurtarma ve Milli Gençlik Yürüyüş ve Mitingi" adı altında görkemli bir miting düzenlenmiş,⁸⁶ konu bu tarihten sonra da Türkiye'deki İslâmî kesimlerin hep gündeminde kalmıştır.

Camp David Sözleşmesiyle Mısır'ı Filistin Davasının dışına çıkaran Enver Sedat'ın 6 Ekim 1981'de Kahire'de Üsteğmen Halid el-İslâmboli tarafından öldürülmesi ise İslâmî kesimlerin Kudüs konusundaki duyarlılığının adeta simgesi hâline gelmiştir.

⁸⁴ Muhittin Ataman ve Ayşenur Gökşen, Sembolizm ve Aktivizm Arasında İSLÂM İşbirliği Teşkilatı, SETA, İstanbul Ocak 2014, s. 9

⁸⁵ <https://www.tasnimnews.com/tr/news/2017/06/23/1443925/d%C3%BCn%C3%BCs-g%C3%BCn%C3%BC-nedir-ve-nas%C4%B1-ortaya-%C3%A7%C4%B1kt%C4%B1> Erişim Tarihi: 18/02/2018

⁸⁶ https://www.tbmm.gov.tr/arastirma_komisyonlari/darbe_muhtira/docs/tutanak_son/12_eylul_alt_komisyonu/12_eylul_alt_komisyonu/12.10.2012/Recai%20Kutan-12.10.2012.pdf Erişim Tarihi: 18/02/2018

Ama Filistin Sorununda içerideki ümmetselleşme, Filistin İslâmî Direniş Hareketi HAMAS'ın 1987'de I. İntifada (Taşlı İntifada-Büyük İntifada) ile görünür olmasıyla belirginleşmiştir. Bu tarihten önce Filistin mücadelesinde ikinci, üçüncü planda kalan söylem en ön plana çıkmış; teoride mücadele “ümme”, “cihad”, “Kudüs'ün kutsiyeti” üzerinden anlatılmaya başlanırken Filistin sokaklarından tekbir sesleri duyulmuş hatta Son Peygamber Hz. Muhammed (sallallahü aleyhi ve sellem)'in siyerine vurguda bulunularak “Hayber Hayber ey Yahud, Cundu Muhammed Seye'ud (Hayber Hayber ey Yahudi Muhammed'in askerleri geri döndü!” sloganı dahi atılmıştır.

4.4.1. Filistin İslâmî Direniş Hareketi HAMAS

HAMAS, Mısır İhvân-ı Müslimîn Hareketinin Filistin örgütlenmesidir. HAMAS, 1988'de ilan ettiği ve tamamı Hasan el-Bennâ'nın öğretileri doğrultusunda kaleme alınmış olan kuruluş sözleşmesi Misak'ta, bu hususu açıkça beyan etmiştir. Misak, Âl-i İmrân Suresi'nin 110-112 âyet-i kerimelerinin⁸⁷ hemen ardından, İmam Hasan el-Benna'nın “İsrail, İslâm başkalarını ortadan kaldırdığı gibi onu da ortadan kaldırıncaya kadar ayakta kalmaya devam edecektir.” sözleriyle başlamakta; ikinci maddesinde ise açık bir dille “HAMAS, *İhvân-ı Müslimîn Hareketinin kanatlarından bir kanattır.*” denilmektedir.⁸⁸

4.4.1.1. HAMAS'ın Tarihsel Arka Planı ve Kendi Belgelerindeki Kimlik Tanımlaması

İhvân-ı Müslimîn Hareketi, kuruluşundan itibaren Filistin konusuyla yakından ilgilenmiştir. Ancak HAMAS'ın Misak'ının değinilen maddesinde, itikadî, siyasî, sosyal, iktisadî bir hareket olarak tarif edilen ve hayatın bütün alanlarıyla ilgili olduğu belirtilen İhvân-ı Müslimîn, 1960 öncesinde, hem Mısır'da hem de Mısır dışında, tüm kesimleri ilgilendiren hususlarda farklı bir yapı ortaya koymaktansa mevcut yapılarla birlikte hareket ederek bulunduğu yerdeki bütüne katkı sağlama yönünde bir siyaset izlemiştir. Bu siyaset, Filistin'e de yansımış, İhvân-ı Müslimîn farklı bir yapı kurmak yerine, içeride Kudüs Müftüsü Muhammed Emin el-Hüseynî'nin çalışmalarını desteklemiş, dışarıda ise 1948'de İsrail'in

⁸⁷ “Siz, insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz. İyiliği emreder, kötülükten men eder ve Allah'a iman edersiniz. Kitap ehli de inansalardı elbette kendileri için hayırlı olurdu. Onlardan iman edenler de var. Ama pek çoğu fasık kimselerdir (110). Onlar size eziyetten başka bir zarar veremezler. Eğer sizinle savaşmaya kalkışsalar, size arkalarını dönüp kaçarlar. Sonra onlara yardım da edilmez (111). Onlar nerede bulunurlarsa bulunsunlar, Allah'ın ve (mü'min) insanların güvencesine sığınmadıkça kendilerini zillet kaplamıştır. Onlar, Allah'ın gazabına uğradılar ve yoksulluk onları kapladı. Bunun sebebi onların; Allah'ın âyetlerini inkâr ediyor ve peygamberleri haksız yere öldürüyor olmaları idi. Bütün bunların sebebi ise, isyan etmekte ve (Allah'ın koyduğu) sınırları çiğnemekte oluşları idi (112).”

⁸⁸ <http://www.aljazeera.net/specialfiles/pages/0b4f24e4-7c14-4f50-a831-ea2b6e73217d>

Erişim Tarihi: 01/06/2017

kuruluşuna karşı harekete geçen Arap ordularının içinde bulunmuştur. İhvân-ı Müslimîn'in köklerinden gelen ancak 20. yüzyılın gerçekliği içinde problemler içeren, mevcut yapılarla birlikte hareket etme yaklaşımının mahzurlarının henüz anlaşılmadığı, -Seyyid Kutub'un da bu mahzurları ifade eden görüşlerinin henüz yankı uyandırmadığı- 1950'li yıllarda İhvân, Filistin'de el-Fetih'in kuruluşuna da önemli bir katkı yapmıştır.

Filistin halkının ortak değer ve hedeflerinin siyasi karşılığı olarak kurulan ve Filistin'in kurtuluşunu tek hedefi haline getiren el-Fetih, 1960'lı yıllardan itibaren ulusal-sol bir kadronun eline geçmiştir. Ulusalçılığın Filistin Sorununu İslâm Dünyasının desteğinden yoksun bırakıp "Arap Sorunu"na indirgediği, solculuğun da Filistin Davası için mücadele eden kesim ile Filistin halkının değerlerini karşı karşıya getirdiği, dolayısıyla Filistin içinde bir çatışmaya yol açtığı düşünüldüğünde bu yapı, Filistin'i kurtarma iddiasıyla yola çıkmışken "İsrail'e hizmet eden" bir konuma düşmüştür. Örgütün liderleri, bu tutarsız durumu, realist tutum gereği dünya ile iletişime geçip haklarını elde etmeyi kolaylaştırmakla ifade etmişlerdir.

Yaser Arafat'ın liderliğine getirildiği Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ)'nün omurgasını oluşturan el-Fetih, özünden uzaklaşmış yapısıyla, Filistin gençlerini İsrail karşıtı mücadele motivasyonu ile saflarına katıp sosyalist ve milliyetçi bir zihniyete sürüklemiş, Filistin'i kurtarmak için evlerinden çıkan gençleri İsrail'e karşı, aynı zamanda Filistin'in değerleriyle de savaşacak bir zihniyetle, savaştırmıştır. İslâm Dünyasında 20. yüzyılda örgütlenen ulusal-solun bir şubesine dönüşen FKÖ, sadece Filistinliler değil, Türkiye gibi İslâm ülkelerinden Lübnan'a kaçan solcuların da eğitimini üstlenen bir mekanizmaya dönüşmüştür.

Mısır'da diktatör Cemal Abdünnasır'la sıkı bağlara sahip el-Fetih'in yeni yapısıyla İhvân-ı Müslimîn'i içinde barındırması mümkün olmadığı gibi, İhvân-ı Müslimîn'in de el-Fetih içinde faaliyet göstermekte ısrar etmesinin zemini kalmamıştı. El-Fetih'in dışlayıcı yapısı karşısında İhvân-ı Müslimîn, 1960'lı yıllarda Şeyh Ahmed Yasin liderliğinde Filistin'de yeni bir yapılanmaya gitmiş; sosyal ve kurumsal alt yapısını yenileyerek 1973'te "el-Mücamma'l-İslâmî" adı altında bir merkez açmış, merkez, 1978'de İsrail'in bürokratik engellerini aşmayı başararak resmi bir hüviyete kavuşmuştur.

Ulusal-sol örgütlenmenin geniş taban bulduğu Batı Şeria'dan farklı olarak geleneksel İslâmî yapısını muhafaza eden Gazze, İhvân'ın yeni faaliyetleri için ortam sağlamış; Gazze'den Filistin dışına çıkan gençlerin -İhvân-ı Müslimîn'in farklı ülkelerdeki yapılanmalarının desteğiyle- sağladığı ekonomik katkı, Gazze'deki çalışmaların, özellikle eğitimde ve sosyal faaliyetlerde, gelişmesine yardımcı olmuştur. Yine dışarıda, özellikle

Saddam Hüseyin'in işgali öncesi Kuveyt Hükümeti, aralarında Halid Meşal'in de yer aldığı Filistinli gençlere geniş imkânlar sağlamış, ulusal-solcu olmayan bir gençliğin ülkesinde yetişmesi ve diğer ülkelerdeki Filistinli gençlerle temas kurması için alan açmıştır.

İhvân'ın faaliyetlerinin Filistin'de tam olarak ne zaman HAMAS adı altında bir örgütlenmeye dönüştüğü bilinmemekle birlikte araştırmacıların çoğu, HAMAS'ın doğuşunu 8 Aralık 1987'de başlayan I. İntifada ile ilişkilendirmekte, o tarihi, HAMAS'ın kuruluş tarihi olarak kabul etmektedir.

HAMAS, kuruluş sözleşmesi Misak'ı 18 Ağustos 1988'de yayımlamıştır. İslâmî esaslara bağlılığın ifade edildiği Misak'ın 7. maddesinde hareket, siyonizm karşıtı direnişini İngilizlerin Filistin'i Yahudi yurdu haline getirme çabalarına karşı savaşan Şeyh İzzedin el-Kassam ve İhvân-ı Müslimîn'in Filistin için tanzim ettiği İhvân-ı Mücahidîn ile ilişkilendirmekte, buna İhvân-ı Müslimîn'in 1948 Arap-İsrail savaşlarındaki konumunu ve İhvân'ın 1968'deki katkılarını eklemektedir.⁸⁹ Şeyh Halid eş-Şehrezûrî (Bağdadî) çizgisinde bir Nakşibendî şeyhi olan Şeyh İzzeddin el-Kassam, HAMAS'ın Filistin halkının geleneksel yapısıyla ilişkisini; İhvân-ı Müslimîn vurgusu ise bu geleneksel yapı içindeki örgütlenmesini ifade etmektedir. HAMAS, gerçekte bu iki unsurun eseridir; HAMAS'ın bugüne kadar sergilediği siyaset de bu iki unsur dikkate alınmadan anlaşılabilir.

HAMAS, Misak'ında Filistin'i hiç kimsenin malı olmayacak bir vakıf olarak kabul etmektedir (Madde 11). Bununla, Filistin'in Ürdün Kraliyet ailesine aidiyetini reddetmekte; “vatan” kavramına, İslâmî esaslar doğrultusunda bir anlam yüklediğini vurgulamaktadır (Madde 12). Müslümanlara ait bir toprağın işgali durumunda cihadın, kadının kocasından, kölenin efendisinden izin almasını gerektirmeyecek bir hükümle farz-ı ayn olduğunu beyan etmekte, “vatan” mefhumunun İslâmî inançlarının bir cüzü olduğunu, Filistin'in bir kısmından vazgeçmenin, inancın bir kısmından vazgeçmek anlamına geleceğini dile getirmektedir. Ardından “*Filistin Sorunu ancak cihadla çözümlür; bu hususta müzakereler abesle iştilgal ve zaman kaybıdır.*” ifadesine yer vermektedir (Madde 13).

Misak'taki ifadelerine göre HAMAS, her Müslüman'a farz olarak gördüğü kıtali/savaşı öne çıkarmakta ancak askerlerle yapılan cihadın yanında “Fikir Gazvesi”ni de cihadın bir cüzü olarak görmektedir. Fikir Gazvesi, Haçlıların Selahaddin-i Eyyübî'nin Kudüs'ü fiili cihadla kurtarmasından sonra önemine inandıkları ve o günden beri sömürgeci emellerle sürdürdükleri projelere karşı etkili bir yoldur. General Allante'nin, I. Dünya Savaşı'nda,

⁸⁹ <http://www.aljazeera.net/specialfiles/pages/0b4f24e4-7c14-4f50-a831-ea2b6e73217d>
Erişim Tarihi: 01/06/2017

Filistin'e ulaşınca "Haçlı Savaşları şimdi bitti.", Selahaddin'in mezarı başına varınca ise "İşte döndük Selahaddin." diye seslenmesi Filistin istilasının zihnî köklerine işaret etmekte, HAMAS'a göre bu köklere karşı Fikir Gazvesi'yle mücadele etmek gerekmektedir (Madde 15). Bunun için İslâmî eğitime, Müslüman kadının yetişmesine, İslâmî sanat ve kültürün kök edineceği bir ortamın oluşturulmasına önem verilmelidir (Madde 16, 17, 18). 36 maddelik Misak'ın sonraki maddelerinde de HAMAS, toplumun İslâm'dan uzaklaştırılmasını, Haçlılarla başlayan, I. Dünya Savaşı'yla yeni bir boyuta ulaşan sömürgeci emellerin devamı ve siyonist işgalin bir parçası olarak görmektedir. HAMAS'ın bu vurgusu, onu el-Fetih'ten uzaklaştırmakla kalmamakta, HAMAS aynı zamanda el-Fetih'e, kadim sömürgeciliğin devamı ve siyonist işgalin bir yönü olarak işaret etmekte, ona karşı mücadeleyi zorunluluk olarak görmektedir.

Filistin'i mukaddes bir vatan bilen HAMAS, bu esaslar üzerinden, İhvân-ı Müslimîn'in bir kolu olarak ve geleneksel İslâmî yaşama kurduğu bağ aracılığıyla İhvân-ı Müslimîn'e tekfir boyutuna varan eleştiriler yöneltten, geleneksel İslâmî yaşama karşı mücadeleyi şirke karşı mücadelenin bir cüzü olarak gören el-Kaide ve DEAŞ gibi "vatansız" Selefi yapılardan kesin olarak ayrılmaktadır. HAMAS, İhvân-ı Müslimîn'in yaklaşımı içinde, İbn-i Teymiye ile ilişkili bir edebiyata karşı durmamakla birlikte, vatansız Selefi militanların Filistin cihadına katılmasına izin vermediği gibi bu yapıların Gazze bölgesinde, Filistin halkının içinde örgütlenmesine de izin vermemektedir. Bu doğrultuda HAMAS, Ağustos 2009'da Selefi/Tekfirci bir grubun toplandığı bir camiye operasyon düzenlemiş, çıkan çatışmada 22 kişi hayatını kaybetmiştir.⁹⁰ HAMAS, hâlâ söz konusu gruplarla ilişkili kişileri tutuklamaya devam etmektedir.

Özenle inşa edilmiş Misak, HAMAS'ın ideallerini, ulaşmak istediği en üst noktayı ifade etmektedir ve bu belgede herhangi bir değişiklik söz konusu değildir. Misak dışında HAMAS'ın kimlik tanımlamasına ışık tutacak ikinci bir belge olan Siyaset Belgesi ise 1 Mayıs 2017'de Katar'ın başkenti Doha'da basın açıklamasıyla duyuruldu. Siyaset Belgesi, HAMAS'ın günün koşullarına uygun olarak geliştirdiği siyasi pratiğini yansıtmakta, duruma göre değişiklik arz edebilmektedir.

HAMAS, teşkilat yapısıyla Meclisü'ş-Şura (İstişare Meclisi) ve Mektebü's-Siyasi (Siyasi Büro) olarak bilinen iki üst organa sahiptir. Günlük siyaset bu iki organın istişaresi ile belirlenmekte, Siyasi Büro tarafından günün koşullarına uygun olarak yürütölmektedir.

⁹⁰<http://www.ntv.com.tr/dunya/gazdede-catisma-22-olu,1dBNs8UFKUyT1wrwTzBJ6g>

Erişim Tarihi: 01/06/2017

İstişare Meclisi'nin üyeleri gizli tutulurken Siyasi Büro'nun üyeleri, ulusal ve uluslararası kamuoyu tarafından bilinmektedir. Siyasi Büro, kuruluşundan bu yana Halid Meşal başkanlığında faaliyet yürütürken 2017 Mayıs ayının başında söz konusu Siyasi Belge'nin yayımlanmasından birkaç gün sonra yapılan seçimle başkanlık, Gazze Filistin Hükümeti Başbakanı İsmail Heniyye'ye devredilmiştir.

Siyaset Belgesi, Siyasi Büro'nun siyaset pratiğini yansıtmaktadır. Siyasi Büro'nun Siyaset Belgesi'ndeki görüşleri, HAMAS'ın resmi internet sitesinde "Biz Kimiz" başlığı altında güncellenerek ifade edilmiştir.⁹¹ Buna göre;

-HAMAS, Kudüs ve Mescid-i Aksa'yı içine alan Filistin topraklarını işgalden kurtarmak üzere mücadele eden, Filistin merkezli, Müslüman ve Hristiyanları temsil eden "vatani" bir harekettir.

-HAMAS'ın işgale karşı mücadelesi salt askerî değildir, her türlü diplomatik girişimi de içine alan siyasî, sosyal, kamusal, iktisadî, kültürel bir kapsama sahiptir.

-HAMAS, İslâm Ümmetinin ve Arap halkının ayrılmaz bir parçasıdır.

-HAMAS, Müslüman ve Hristiyan, bütün halkının birliğini, hak ve hukukunu önemser.

-HAMAS'ın faaliyetleri mutedil bir İslâmî fikriyata dayanır; Filistin'i istiladan kurtarma mücadelesi ile sınırlıdır.

-HAMAS, sadece İsrail işgaline karşı savaşır; Filistin dışında hiçbir savaş faaliyeti içinde değildir.

-HAMAS, İsrailiilerle Yahudi oldukları için değil, Filistin topraklarını istila ettikleri için savaşmaktadır. İşgal söz konusu olmadığında HAMAS'ın Yahudilerin dini, ırkı ve fikirleri ile bir sorunu yoktur.

-HAMAS, Arap ve İslâm ülkeleri başta olmak üzere, bütün devletlerle Filistin halkı için diyaloga önem verir.

-HAMAS, kendi içinde demokrasiyi uygular, Filistin'de siyasi düzeni inşa etmenin yolunun sandıklardan geçtiğine inanır.

Bu açık ifadelerle HAMAS, siyasi faaliyetlerinde "anti-semitik" olarak görülmesinden rahatsız olduğunu vurgulamakta, Batı ile ilişkilerini geliştirmeye çalışmakta; gerek Gazze'de gerekse Batı Şeria'da İslâmî değerlerden uzaklaştıkları için Filistin davası ile ilgileri sadece

⁹¹<https://goo.gl/PKKOlb> Erişim Tarihi: 01/06/2017

“milliyetçi eğilim” düzeyinde kalan el-Fetih ve diğer ulusal-sol görüşlülerle birlikte, Arap ülkelerindeki benzer nitelikteki yapıların da desteğini kazanmaya çalışmaktadır. Milliyetçi Araplara seslenme boyutu, “*Filistin, mübarek ve kutsal bir Arap ve İslâm yurdudur ve her Arap’ın ve Müslüman’ın kalbinde özel bir yere sahiptir.*” şeklindeki 3. madde ve “*Filistin’i özgürleştirmek özel olarak her Filistinlinin, Arap’ın ve İslâm ümmetinin görevidir; genel olarak ise hakikatin ve adaletin gereği olarak Filistin’e hizmet yönünde milli, Arabî, İslâmi ve insani çabalar, birbirini tamamlayan şeylerdir ve bunlar arasında bir çelişki yoktur.*” şeklindeki 24. maddede olduğu gibi Siyaset Belgesine de açık ifadelerle yansımaktadır. Daha doğru bir tespitle belgenin tamamında Filistin’in Araplığı vurgusu öne çıkmaktadır.⁹²

4.4.1.2. HAMAS’ı Siyaset Belgesini Yayımlamaya Götüren Sebepler

İlgili siyasi belgelerden de anlaşılacağı üzere HAMAS, özünde hangi ideallere sahip olursa olsun, siyasi tutumlarını belirlerken günün gerçekliğine uygun davranan, hatta bu yapısından dolayı batılıların gözünde “pragmatist” olarak görülecek kadar esnek bir harekettir. Pratiğinde de İsrail’i en önemli düşmanı olarak belirlediği hâlde, İsrail’le görüşmelerle vücut bulan Filistin hükümetlerinde yer almayı kabul etmiş, hatta bu uğurda bugüne kadar da devam eden siyasi bir mücadele içinde bulunmuştur.

HAMAS’ın, Misak’ındaki “*Filistin Sorunu ancak cihadla çözülür; bu hususta müzakereler abesle iştigal ve zaman kaybıdır* (Madde 13).” ifadesinde yer bulan uzlaşmaz görünümüne rağmen, 1967 sınırları ile ilgili son sekiz yılda duyulan söylemini Siyaset Belgesi’ne taşımasında, bölgede, özellikle Mısır ve Suriye’de yaşanan gelişmeler etkili olmuştur.

HAMAS’ın eski Siyasi Büro Başkanı Halid Meşal, Suriye İç Savaşı’na kadar, Suriye’nin başkenti Şam’da bulunmaktaydı. HAMAS, Şam’daki siyasi bürosu üzerinden Türkiye ile rahat bir iletişim kurmakta; İran’dan da ciddi bir destek görmekteydi. Suriye İç Savaşı ile birlikte Şam’daki bürosunu kapatan HAMAS, Suriye Savaşı ile ilgili tutumundan dolayı İran’ın desteğinden yoksun kalmıştır. Türkiye’nin de son dönemde yaşadığı problemler, HAMAS’a yakın geçmişte olduğu gibi sahip çıkmasını zorlaştırmıştır.

Hüsni Mübarek Dönemi’nin Mısır’ı, zaman zaman problemler çıkarsa da Gazze ile Mısır arasında tüneller kullanılarak ticaret yapılmasına izin vermektedir. General Sisi yönetimindeki Mısır cuntası, tünelleri kapatarak ve Refah Sınır Kapısı’ndan geçişleri

⁹² <https://goo.gl/zddfjJ> Erişim Tarihi: 01/06/2017

kısıtlayarak Gazze ile Mısır arasındaki bağlantıları en düşük seviyeye indirmiş ve HAMAS'ın yaşam alanlarını daraltmıştır.

ABD yönetimi ve AB, HAMAS'ı terörist örgütler arasında görmekte, HAMAS'ın faaliyetlerini “anti-semitizm” faaliyetleri içinde değerlendirmektedir. ABD ve AB, HAMAS'a karşı İsrail'le birlikte, Batı Şeria'daki el-Fetih yönetimini desteklemekte,⁹³ el-Fetih yönetiminin Gazze bölgesine de hükmetmesinin yolunu aramaktadır.

Filistin konusunda ABD ile aynı tutum içinde görünmekten kaçınan AB zayıflamışken, ABD, ne yapacağı veya hangi siyasetin kendisine dayandırılarak uygulamaya konacağı belirsiz Trump tarafından yönetilmektedir. Suudi Arabistan'ın da geçmişten bu yana HAMAS karşıtı olduğu düşünüldüğünde HAMAS, kendisini yalnızlığa itilmiş hissetmekte, özündeki uzlaşmaz görünümüne rağmen siyasi tutumlarındaki esneklikle hareket etmekte, bu çerçevede, Siyaset Belgesi'ndeki tutumun ona zaman kazandırmasını ve onu rahatlatmasını ummaktadır.

Bunun ötesinde HAMAS, Siyaset Belgesi'nin 2. maddesinde “*Filistin yurdu, bilinen tarihi sınırlarıyla doğuda Ürdün nehrinden batıda Akdeniz'e; kuzeyde Ras el-Nakura'dan güneyde Umm er-Raşraş'a kadar bölünmez bir bütündür. Filistin halkının yurdundan çıkarılıp mülteci haline getirilmesi ve siyonist rejimin kurulması, Filistin halkının, topraklarına olan malikiyetini ortadan kaldıramaz ve gasıp siyonist rejim için bir meşruiyet hakkı olamaz.*”⁹⁴ sözleriyle ifade bulan Filistin yurdu tanımlamasından ve Oslo'yu reddeden 21. maddeden açıkça anlaşılacağı üzere Filistin topraklarının bir kısmını ebediyen Yahudilere bırakmak gibi bir görüşü kabul etmiş değildir. Bu durum, bizi HAMAS “hem değişmiştir hem değişmemiştir” gibi çelişkili bir noktaya getirirse de resmin bütününe bakıldığında HAMAS'ın siyasi tutumlarında kontrollü bir değişime her zaman açık olduğu, son dönemdeki konjonktür içinde, bu yönde adımlar atılmasının HAMAS açısından kaçınılmaz olduğu söylenebilir.

4.4.2. Filistin İslâmî Cihad Hareketi

Filistin'de HAMAS'tan sonra adından söz ettiren ikinci İslâmî harekettir. Gençlik yıllarında İhvân-ı Müslimîn önderleri İmam Hasan el-Benna ve Seyyid Kutub'un fikirlerinden etkilenen tıp doktoru Fethi Şikakî öncülüğünde 1980 yılında Mısır'da üniversite eğitimi alan

⁹³ Hamas: Background and Issues for Congress, Jim Zanotti, Congressional Research Service 7-5700, R41514, December 2, 2010, s. 34, 38-40; <https://fas.org/sgp/crs/mideast/R41514.pdf> Erişim Tarihi: 01/06/2017

⁹⁴<https://goo.gl/zddfjJ> Erişim Tarihi: 01/06/2017

Filistinli öğrenciler tarafından kurulmuştur. Şikakî, İran devrimine ilgi duymuş ve İhvân-ı Müslimîn'in silahlı mücadeleye yönelik tutumunu yetersiz bularak İslâmî Cihad'ı kurmuştur.⁹⁵

HAMAS gibi ABD tarafından terör örgütleri listesinde bulunan İslâmî Cihad, çalışma tarzı olarak HAMAS'a göre daha kapalıdır, siyasi olarak ise İran'a yakındır. Bunun dışında İslâmî Cihad'la HAMAS arasında belirgin bir farktan söz etmek mümkün değildir. İki hareket arasında genellikle uyum söz konusudur.

Lideri Şikakî'nin 26 Ekim 1995'te Mossad ajanlarınca şehid edildiği İslâmî Cihad'ın en önemli faaliyetleri hâlen "Sureya el-Kuds" tarafından gerçekleştirilmektedir. Sureya el-Kuds, 13 Aralık 1993'te başlattığı istişhad (intihar) eylemlerine II. İntifada boyunca devam etmiştir, günümüze kadar da zaman zaman İsrail'e yönelik silahlı eylemler yapmaya devam etmektedir.⁹⁶

4.5. I. İntifada (Taşlı İntifada-Büyük İntifada)

I. İntifada, 8 Aralık 1987'de başlayıp Mart 1994'e kadar 75 ay süren, Filistin'de, daha çok 1967 sonrası istila edilen topraklarda ama özellikle Gazze şeridinde etkili olan, 1948'de istila edilen topraklar dâhil bütün Filistin'i İsrail'den kurtarmayı hedefleyen, İsrail ve onu destekleyen Batılı güçlere karşı gelişen, şehirli, sivil ve Filistin halkının bütün unsurları ile katıldığı ayaklanmadır.

I. İntifada'ya yol açan sebepler, Filistin'in istila gerçeği içinde oluşmuştur:

-İsrail'in Filistinliler aleyhindeki tutuklama, evleri yıkmak, arazilerini istila etme gibi askeri faaliyetlerinin devam etmesi

-Filistin mücadelesinin merkezinin 1982'de Lübnan'dan sürülmesinden sonra Filistin davasının siyasi bir ablukaya alınarak bu yoldaki siyasi girişimlerin işlevsizleşmesi

-Filistin'in iktisadı olarak tükenme noktasına düşmesi

-Siyonistlerin istila hareketinin Batılıların desteğiyle giderilebileceğine dair umutların kesilmesi

-Filistin halkının kendi sorununu ancak kendi imkânları ile çözebileceğine inanması

⁹⁵ <http://www.İslâmist-movements.com/28833> Erişim Tarihi: 01/06/2017

⁹⁶ <https://saraya.ps/page/1> (Sureya el-Kuds'ün resmi Web Sayfası);

<http://www.ozgurkudus.com/Detay/Haber/292/sehid-fethi-sikaki.aspx> Erişim Tarihi: 12/04/2018

-Filistinlilerin sol yapılanmasının denediği askeri yöntemlerden beledikleri neticeleri almamaları

-Filistin’de İslâmî uyanışın gelişmesi

-Filistinlilerin kurtuluşlarının ancak cihatla gerçekleşebileceğine inanmaları I. İntifada’nın arka planındaki nedenlerdir.⁹⁷

I. İntifada’nın patlamasına yol açan neden ise Gazze şeridinde bir Yahudi yerleşimcinin bıçakla öldürülmesinin ardından siyonistlere ait bir kamyonun Cebeliye mülteci kampındaki Filistinli işçileri taşıyan bir kamyonla çarpışması sonucu 6 Filistinlinin hayatını kaybetmesidir. Siyonistler olayın bir kaza olduğunu iddia ederken Filistinliler, siyonistlerin öldürülen Yahudi’nin intikamını almak için vakaya trafik süsü verdiklerine inanıyorlardı. İsrail, cenazeleri önce Cebeliye kampına teslim edip ardından cenaze törenlerinin gösteriye dönüştüğünü gerekçe göstererek geri alınca halkta infial oluştu. Kazanın olduğu yerde bir Filistinli gencin İsrail askerlerini taşıyan kamyonete taş atması ve arkadaşlarının ona uymasıyla binlerce kişi tekbir eşliğinde, siyonist askerlere taşlarla saldırdı, silahlı çatışmalara alışımlı İsrail askerleri neye uğradığını şaşırarak Filistinliler karşısında geri çekilmek durumunda kaldı.⁹⁸

Kısa sürede Filistin geneline yayılan olaylarda Filistin mücadelesinin yeniden İslâmîleşmesinin etkisi açıkça görünüp olaylara süreklilik ve düzenliliğinde henüz varlığını ilan etmemiş HAMAS’ın katkısı açıkça izlenmiştir. Ancak Yaser Arafat ve FKÖ de olayların dışında kalmamak için uğraşmış, Yaser Arafat, “Benim küçük generallerim!” diyerek siyonistlere taş atan çocuklara sahiplenmeye çalışmıştır.

4.6. Oslo Süreci

Filistin mücadelesinde İslâmî sürece yeniden dönüş, Batı’da endişelere yol açtı ve ulusal sosyalizmin İslâm Dünyasında üstlendiği rolle uyumlu olarak Batı, bu endişe verici süreci durdurmak için FKÖ ve Yaser Arafat’ı öne çıkarma arayışına girdi.

1 Ağustos 1988’de Ürdün Kralı Hüseyin, Batı Yakasıyla yönetimsel ilişkisini kestiğini açıkladı. FKÖ’yü Filistin halkının tek meşru temsilcisi olarak her yönden destekleyeceğini de ifade eden kral bir gün sonra yaptığı bir açıklamada ise Filistin önderliği tarafından sürgünde

⁹⁷ Dr. Kemal Alevnah, <https://kamalalawneh8.wordpress.com/2013/03/13/انتفاضة-الکبرى-فلسطين-انتفاضة-1987-1994-1-3-2-3-3-3/> Erişim Tarihi: 01/06/2017

⁹⁸ Ballı, s. 55

bir hükümet kurulması durumunda onu tanıyan ve destekleyen ilk ülke olacağını belirtti. Bu kararın arkasından 12-15 Kasım 1988'de Cezayir'de toplanan FKÖ, Filistin Ulusal Konseyi 1948 bölünme sınırlarını esas alan ve başkenti Kudüs olan sürgünde bağımsız bir Filistin Devletinin kurulduğunu açıklarken geçici Filistin Hükümetinin Devlet Başkanlığına FKÖ Genel Sekreteri ve Yürütme Komitesi Başkanı Yaser Arafat'ın getirildiğini de duyurdu.

İsrail'i yöneten Ulusal Birlik hükümeti (Likud-İşçi koalisyonu), İntifada'nın yol açtığı yerel ve uluslararası baskıya direnemedi. İzak Şamir kabinesi Mayıs 1989'da Camp David temelinde özerklik için görüşmelere başlayabileceğini ilan etti. 1992'de İsrail'in başına geçen İzak Rabin kabinesiyle görüşmeler hız kazandı ve 1993'te Oslo süreci başlamış oldu. 1993 Eylül'ünde Norveç Dışişleri Bakanı'nın arabuluculuğunda başlayan süreçte İsrail tarafından İşçi Partisi'nin bakanlarından Yossi Beilin, Filistin tarafından ise Arafat'ın yardımcısı Ebu Mazen (Mahmud Abbas) önemli müzakereciler olarak öne çıktı.

Bu müzakerelerin ilk etabında İsrail ve FKÖ, karşılıklı olarak birbirlerini tanıdılar; FKÖ, şiddet kullanmaktan vazgeçme taahhüdünde bulundu; ikinci etabında ise Gazze ve Eriha'da geçici bir özerk yönetim oluşturulmasını öngören Mayıs 1994 anlaşması imzalandı. Anlaşma, aşamalı bir şekilde Batı Şeria'da Özerk Filistin Yönetimi oluşturulmasını ve beş yıl içinde bağımsız Filistin Devletinin kurulmasını öngörmekteydi.

Bundan sonraki en önemli adım 25 Eylül'de FKÖ Yönetim Kurulu ve 27 Eylül'de de İsrail kabinesi tarafından onaylanan ve tarihe "Oslo II" ya da "Geçici Anlaşma (Interim Agreement)" olarak geçen anlaşmadır. Anlaşma, 28 Eylül 1995'te Washington'da Arafat ve Rabin'in yanı sıra Bill Clinton, Hüsnü Mübarek ve Kral Hüseyin tarafından da imzalanmıştır. İsrail, bu anlaşmayla Batı Şeria'nın Karbata, Kabatiya, ve Yatta kasabalarından da çekilmiştir. Sonraki görüşmelerde İsrail, 1995 Kasımında Cenin'den, ardından aynı yılın Aralık ayında ise Nablus, Tulkarim, Beytullahim (Bethlehem) ve Ramallah'tan çekilmiştir. İsrail'in el-Halil'den (Hebron) çekilmesini öngören anlaşma ise 1996 Mayıs'ındaki seçimlerde işbaşına gelen ve sertlik yanlısı olarak bilinen Likud lideri Netanyahu döneminde imzalanmıştır. Söz konusu anlaşma (protokol) ABD Filistin Özel Temsilcisi Dennis Ross'un da girişimiyle 17 Ocak 1997'de imzalanmıştır.

1998 Mayıs'ından itibaren ABD Dışişleri Bakanı Madeleine Albright ve Orta Doğu Özel Temsilcisi Dennis Ross'un arabuluculuğuyla yeni bir aşmaya geçen görüşmelerde Netanyahu ve Arafat, 15 Ekim'de ABD'nin Maryland eyaletindeki Wye plântasyonunda bir hafta süren bir müzakerede bulundular. Taraflar bu müzakerelerin ardından 23 Ekim 1998'de

Wye Memorandumu adıyla anılan anlaşmayı imzaladılar. Görüşmelere İsrail Dışişleri Bakanlığına yeni atanan Ariel Şaron da katılmıştır.

Wye Memorandumu'na kadar Filistin Yönetimi Batı Şeria'nın (Filistin topraklarının yüzde 20'sidir) % 3'lük kısmında tam denetime, % 24'lük bölümünde ise sınırlı denetime sahip olmuştu. Diğer % 73'lük bölümde ise İsrail'in hem sivil hem de askerî yönetimi devam etmekteydi. Çekilmeyle beraber Filistin Yönetimi Batı Şeria'nın %18.2'lik bölümünde tam denetime sahip olacak; diğer %21.8'lik kısmında ise Filistin Yönetimi'nin sivil denetimi, İsrail'in ise askerî denetimi söz konusu olacaktı. Bununla beraber Batı Şeria'nın % 60'lık bölümünde İsrail'in sivil ve askerî anlamda tam denetimi devam edecekti.

Nitekim 11 Kasım 1998'e kadar anlaşmayı yürürlüğe koymayan Netanyahu hükümeti Kasım sonuna gelindiğinde sadece Batı Şeria'nın %2'lik bir bölümünden çekilmişti. İsrail çekilme işlemini geciktirirken aynı zamanda hem Filistin yönetiminde kalan bölgelerdeki Yahudi yerleşim birimlerinin İsrail'in diğer bölgelerine ulaşımını sağlayacak ve bir anlamda Filistin yönetimini by-pass etmeyi amaçlayan (Filistin köylülerinin toprakları olan alanlarda) yollar inşa etmiş hem de yeni yerleşim birimleri inşasını sürdürmüştür. İsrail'de 17 Mayıs 1999'da yapılan seçimlerde Netanyahu'nun rakibi İşçi Partisi lideri Ehud Barak, %56.1 oranında oy alarak seçimi kazanmıştır. Barak'ın başbakan olmasıyla görüşmelerde ilerleme sağlanmış, İsrail ve Filistin Yönetimi'nin 4 Eylül 1999'da Mısır'ın Kızıl Deniz kıyısındaki bir sayfiye kenti olan Şarm el-Şeyh'te tarihe Şarm el-Şeyh Memorandumu olarak bilinen anlaşmayı imzalamışlardır. Anlaşma, Oslo sürecini kaldığı yerden devam ettirmeyi ve bir anlamda uygulanamayan Wye Anlaşması'na işlerlik kazandırmayı amaçlamaktaydı; bu nedenle II. Wye Anlaşması olarak da nitelenmektedir.

Taraflar nihai statü görüşmelerine başlayabilmek için önceki anlaşmalarda öngörülen hedeflerin gerçekleştirilmesi gereği üzerinde odaklanmışlardı. 11-24 Temmuz 2000 tarihleri arasında FKÖ ve İsrail heyetleri, Camp David'de bir araya gelerek Oslo sürecinin öngördüğü nihai statü konularında bir anlaşma sağlamaya çalıştılar. Dönemin ABD Başkanı Bill Clinton'ın daveti ve İsrail Başbakanı Ehud Barak ile Filistin lideri Yaser Arafat'ın ve her iki taraftan teknik danışmanların katılımıyla gerçekleştirilen tarihteki II. Camp David Zirvesi önceki (1978) Camp David anlaşmasının yapıldığı ABD'nin Maryland eyaletinde, Camp David adlı küçük kasabada yapıldı. Taraflar 1999 Eylülünde Mısır'ın Şarm el-Şeyh kentinde bir araya gelmiş ve 1998 tarihli Wye Memorandumu'nun geliştirilmiş versiyonunu kabul eden bir anlaşma imzalamışlardı. 13 Eylül 2000'e gelindiğinde FKÖ ve İsrail arasındaki görüşmeler nihayete ermiş; ay içinde imzalanması plânlanan nihai barış anlaşması öncesinde

Clinton, tarafları son bir kez nihai barış müzakerelerine hazırlık için bir araya getirmişti ancak görüşmeler sonunda tarafların anlaşmaya hazır olmadığı anlaşılmıştı.⁹⁹

I. İntifada'nın devam ettiği ve uluslararası güçlerin FKÖ ve Yaser Arafat'ı öne çıkardığı süreçte siyonistler, 18 Mayıs 1989'da HAMAS'ın kurucu önderi Şeyh Ahmed Yasin'i tutukladılar. Şeyh Ahmed Yasin, ancak 3 Ocak 1990 tarihinde mahkeme önüne çıkarıldı ve 15 ayrı suçlamadan yargılandı. Ahmed Yasin, mahkeme üyelerine yönelik "Bu mahkeme kanuni olarak beni yargılama hak ve yetkisine sahip değildir. Çünkü bu mahkeme işgalciler tarafından kurulmuştur. Dolayısıyla tamamen gayri meşru ve kanundışıdır" hitabında bulunarak İsrail yönetimini tanımadığını açıkladı. HAMAS, Şeyh Ahmed Yasin'in serbest bırakılması için genel greve giderken siyonist mahkeme, 16 Ekim 1991'de Şeyh Ahmed Yasin'e yasa dışı örgüt kurmaktan 15 yıl hapis cezası verdi. Şeyh Ahmed Yasin, sekiz yıldan çok cezaevinde kaldıktan sonra, uzun müzakereler sonucu 30 Eylül 1997 Salı akşamı serbest bırakılarak tedavi edilmek üzere Ürdün'ün başkenti Amman'a getirildi. Şeyh Ahmed Yasin, Amman'da bir süre tedavi gördükten sonra vatanı Filistin'e ve ailesinin ikamet ettiği Gazze'ye döndü.

4.7. II. İntifada (el-Aksâ İntifadası)

FKÖ ile Siyonistler arasındaki görüşmeler, İsrail'in 1967'deki durumun çok gerisinde kalan çekilmeleri ile kalırken dönemin İsrail ana muhalefet partisi Likud'un Genel Başkanı Ariel Şaron, yaklaşık 1.000 askerle birlikte Harem-i Şerif (el-Aksâ Camii)'e provokatif bir çıkarma yaptı. Sabra ve Şatilla katliamlarının sorumlusunun eylemi ve beraberindeki siyonistlerin Mescid-i Aksa'daki tutumları Filistin'de II. İntifada'ya yol açtı.

II. İntifada sürecinde Filistinlilerin eylemleri İsrail tarafından şiddetle bastırılmaya çalışılınca İslâmi Cihad, el-Aksâ Şehitleri Tugayı, Filistin Halk Kurtuluş Cephesi (FHKC) ve HAMAS'ın üstlendiği intihar saldırıları devreye girdi. 21 Ocak 2001'de Mısır'ın Kızıldeniz kıyısındaki Taba kasabasında bir araya gelen tarafların görüşmelerinden bir sonuç alınamadı. İsrail'de 6 Şubat 2001'de yapılan seçimlerde Likud lideri Ariel Şaron'un seçimi kazanmasıyla FKÖ ile İsrail'in müzakere sürecinin temeline dinamit kondu.

Şaron, 11 Eylül 2001 Vakası'ndan dolayı ABD'in İslâm Dünyası aleyhinde başlattığı süreçten İsrail için yararlanmak istedi. Ramallah başta olmak üzere Tulkarim, Kalkilya, Beytüllahim, el-Halil ve diğer Filistin kentleri kuşatıldı, kuşatma kimi şehirlerde işgale

⁹⁹ Arı, cilt: 1, s. 341-345

dönüşürken diğer şehirler bombardımana tabi tutuldu, şehir merkezlerine füzeler atıldı. Şaron'un başbakan olmasından bir yıl sonara Şubat 2002'de ise siyonistler, Arafat'ın Ramallah'taki karargâhını kuşattılar, onu bir tür ev hapsine aldılar. Gazze'deki Filistin yönetimine abluka uygulayan İsrail, Nablus ve Cenin'deki mülteci kamplarına yönelik saldırılarını da artırdı. Bu arada BM Güvenlik Konseyi 12 Mart 2002'de toplanarak 1397 sayılı kararı almıştı. Kararda, Güvenlik Konseyi'nin 242 ve 338 sayılı kararları anımsatılarak İsrail ve Filistin'in yan yana iki devlet olarak güvenli ve tanınmış sınırlar içinde yaşayacağı bir çözüm üzerinde ısrar edilmiştir.

Arap yönetimleri ise aralarında Ürdün Kralı Abdullah ve Mısır Devlet Başkanı Hüsnü Mübarek olmadan 26-28 Mart 2002'de Beyrut'ta bir araya geldiler. Arafat'ın da Filistin'e bir daha girişine izin verilmeyeceği endişesiyle katılmadığı görüşmelerde Suudi Arabistan prensi Abdullah, İsrail'in 1967'deki sınırlara çekilmesi ve Filistinli mültecilerin dönüşü sorununun çözülmesi karşılığında İsrail ile ilişkilerin normalleşmesini öneriyordu. Abdullah'ın önerisi diğer Arap yönetimlerince de kabul edilerek "Arap Planı" olarak adlandırıldı. İsrail, 1967 sınırları esaslı önerilere 29 Mart'ta "Savunma Kalkanı Operasyonu" ile karşılık verdi; Arafat'ın karargâhına yönelik kuşatmayı elektrik ve telefon hatlarını da keserek şiddetlendirdi, Arafat'ı teslim olmaya zorladı.

BM Güvenlik Konseyi 30 Mart, 4 Nisan ve 19 Nisan'da art arda aldığı kararlarla (1402, 1403 ve 1405) daha önceki kararlarını teyit etmekle yetindi. Mart ve Nisan ayında olaylar bütün Filistin'e yayılınca BM harekete geçti; BM'nin Orta Doğu Özel Temsilcisi Terje Røed-Larsen, Nisan ayı ortasında İsrail işgaline maruz Batı Şeria'daki Cenin mülteci kampındaki incelemelerden sonra yaptığı açıklamada yaşananların "akıllara durgunluk verdiği" ifade etti; 2002'nin ortalarından itibaren New York'ta başlayacak dördü girişimler için zemin hazırladı. ABD'nin İslâm karşıtı koalisyon kurma çabaları doğrultusunda AB, BM ve Rusya'yı da yanına alarak 2002 Temmuzunda başlattığı çalışmaların neticesi, 2003 yılı başından itibaren "Yol Haritası" adıyla kamuoyuna açıklandı.

Şaron, 28 Ocak 2003'te yapılan seçimlerden İşçi Partisi adayı karşısında Knesset'teki sandalye sayısını ikiye katlayarak çıktı. ABD Başkanı George Bush ise Arafat'ı dışlamak için Filistin yönetimine yeni başbakanı belirlemesi ve "terörü durdurması" baskısı yaptı. Arafat, 19 Mart'ta yeni başbakan adayı olarak FKÖ Yürütme Komitesi Başkanı Mahmud Abbas'ın (Ebu Mazen) belirlendiğini duyurdu. Mahmud Abbas'ın hükümetinde HAMAS'a yer vermeden, Filistin'in ilk başbakanı olarak 29 Nisan 2003'te göreve başlamasıyla BM, AB, ABD ve Rusya'nın hazırladığı üç aşamalı "Yol Haritası" taraflara sunuldu. Ama Mahmud

Abbas, beş ay gibi kısa bir süre sonra 2003 Eylülünde Arafat'ı, İsrail'i ve ABD'yi suçlayan bir açıklama ile istifa etti. Başından beri Arafat ile uyuşamayan, güvenlik birimlerinin denetimi kendisine verilmeyen ve bu nedenle direniş örgütleri üzerinde etkin olamadığını iddia eden Mahmud Abbas'ın istifasının ardından Arafat, hükümeti kurması için Meclis Başkanı Ahmed Kurey'i (Ebu Alâ) görevlendirdi. Çatışmaların dinmediği ve Yol Haritasının ortadan kalktığı bir dönemde göreve getirilen Kurey'in oluşturduğu yeni hükümette HAMAS yine yer almadı.

Ariel Şaron, 2 Şubat 2004'te Gazze şeridindeki Yahudi yerleşimlerini boşaltacağını ilan etti. Şaron'un dünya kamuoyunu oyalamak ve Filistin'e yönelik saldırılarına zemin hazırlamak için aldığı karara ABD Başkanı George Bush da destek verdi. "Çekilme" denen plan, Gazze'deki 21 yerleşim biriminin yanında Batı Şeria'daki dört yerleşimden de çekilmeyi öngörmekteydi. BM Güvenlik Konseyi, Gazze Şeridi'ndeki evlerin yıkımı ve sivil Filistinlilerin ölümü nedeniyle 19 Mayıs 2004 tarihli İsrail'i kınayan 1544 sayılı (ABD'nin çekimser kaldığı) kararı kabul etti.

Arafat'ın 11 Kasım 2004'te ölümü üzerine 9 Ocak 2005'te yapılan seçimleri Mahmud Abbas kazandı. Abbas, 8 Şubat 2005'te Şarm el-Şeyh'te Şaron'la bir araya geldi. Görüşmede alınan ateşkes kararı HAMAS ve İslâmî Cihad tarafından kabul edildiği hâlde Filistin'de çatışmalar durmadı.

Şaron, çekilmeyi Temmuz 2005'te planladığını duyurmuşken ancak Eylül 2005'te tamamladı. Böylece İsrail, Gazze'deki 21 yerleşim biriminin tamamından ve Batı Şeria'daki 120 yerleşim biriminin 4'ünden çekildi. Fakat fiilî durumda pek bir değişiklik olmadı. İsrail, Gazze'nin karasularının ve hava sahasının kontrolünü elinde bulundurduğundan, Filistinliler için Gazze bir açık hapisane olmaya devam etti.¹⁰⁰

FKÖ ile İsrail arasında bu görüşmeler devam ederken II. İntifada'nın sürdürülmesinde en önemli paya sahip HAMAS lideri Şeyh Ahmed Yasin 24 Haziran 2002'de, FKÖ'ye bağlı Filistin Yönetimi tarafından Gazze Şeridi'ndeki evinde göz hapsine alındı. Dönemin bir FKÖ yetkilisi "Şeyh Yasin'in, Filistin halkının ulusal çıkarlarını korumak için önceki günden başlayarak evinde göz hapsine alınmasına karar verildi" derken kararın bizzat Yaser Arafat tarafından alındığını da kaydetti. Ahmed Yasin, 2003 Eylül'ünde HAMAS liderlerinin toplantı yaptığı bir yerde İsrail bombardımanından yara almadan kurtuldu. Ama 22 Mart 2004'te evinin yakınındaki camide sabah namazını kılmasının ardından siyonistlerin

¹⁰⁰ Arı, cilt: 1, s. 345-349

helikopterlerinden hedef gözetilerek atılan bir füze ile şehit edildi. Ahmed Yasin'in ardından bir ay geçmeden HAMAS'ın önemli isimlerinden Dr. Abdülaziz Rantisi de 17 Nisan 2004'te yine İsrail helikopterlerinin hedef gözeterek attıkları füze ile şehit edildi. Peş peşe gerçekleşen iki suikastla İsrail ve onu destekleyen uluslararası güçlerin FKÖ'yü öne çıkarırken HAMAS önderliğini imha ettikleri anlaşılmıştır. Ancak HAMAS'ın arkasındaki halk desteği, İsrail'in amaçlarına ulaşmasını engellemiştir.

4.8. FKÖ'nün Filistin Mücadelesinin Dışında Kalması

HAMAS, 25 Ocak 2006'da yapılan Filistin seçimlerinde oyların yüzde 60'ını alarak kazandı. HAMAS, Filistin Meclisi'nin 132 milletvekilinden 76'sını alırken FKÖ, sadece 43 milletvekili çıkarabildi. İsrail, HAMAS'ın vekillerin Gazze'den çıkmasına izin vermeyince vekiller, Ramallah'taki Meclisin açılış toplantısına video konferans yöntemiyle katılıp Meclis Başkanlığına, HAMAS üyesi, Batı Şeria Üniversitesi öğretim üyelerinden Prof. Dr. Aziz Duveyk'i seçtiler. Uluslararası güçler ve İsrail, HAMAS'ın seçimi kazanmasını kabullenmeyince el-Fetih hükümete katılmayı reddetti. Bunun üzerine HAMAS liderlerinden İsmail Heniye tek başına yeni hükümeti kurdu.¹⁰¹

ABD ve İsrail'in yanında ABD'nin güdümündeki Arap ülkeleri de HAMAS hükümetini yok sayarak bir cephe halinde Abbas'la görüşmelerini sürdürdüler. Onlardan güç alan el-Fetih lideri Mahmud Abbas, HAMAS'a karşı saldırıya geçti,¹⁰² çatışmalarda çok sayıda Filistinli hayatını kaybederken İsrail, el-Fetih liderlerini cömertçe ödüllendirerek Ocak 2006'da seçimlerinden dolayı bloke ettiği 600 milyon dolarlık fonları el-Fetih için serbest bıraktı.¹⁰³ el-Fetih'in eridiğini fark eden başta Suudi Arabistan olmak üzere Arap ülkeleri, taraflar arasında bir uzlaşma sağlanmasını amaçlayan görüşmelere başladılar. Mısır ve Suriye'nin dışarıda kaldığı görüşmeler sonucunda, 7 Şubat 2007'de Mekke'de Suudi Arabistan Kralı Abdullah'ın girişimiyle HAMAS, el-Fetih ve bağımsız üyelerden oluşan ulusal birlik hükümeti kuruldu ama bu sonuca rağmen Mayıs 2007'de çatışmalar yeniden yoğunlaştı. İsrail'e teslim olan Mahmud Abbas'ın 14 Haziran'da ulusal birlik hükümetini feshettiğini açıklamasıyla HAMAS-FKÖ mücadelesi yeni bir boyut kazandı. Bundan bir gün sonra ise İsmail Heniye hükümetinin yerine Salam Feyyad başkanlığında yeni bir hükümet kurulmuş ama HAMAS,

¹⁰¹ Arı, cilt: 1, s. 349

¹⁰² Arı, cilt: 1, s. 350

¹⁰³ Noam Chomsky ve İlan Pappé, Editör: Frank Barat, Yaşamla Ölüm Arasında Gazze-Dünden Bugüne Filistin Sorunu, Bgst Yayınları, İstanbul 2011, s. 24

İsrail'in onayını alan bu yeni hükümetin Gazze'yi kontrol etmesine izin vermemiş,¹⁰⁴ böylece Batı Şeria'daki FKÖ mirasçısı el-Fetih, İsrail'le mücadelenin tamamen dışında kalırken Filistin mücadelesi içeride Gazze-İsrail savaşına dönüşmüştür. ABD ve İsrail'e göre Filistinliler özgür bir seçimde "yanlış tarafa" oy vermişlerdi.¹⁰⁵ Bundan sonra İsrail için HAMAS'ın hem direniş ve askeri kanadı hem toplumsal kanadı hedef haline geldi. İsrail'in toplumsal kanat dediği aslında sivil toplumdur. İsrail, toplumsal kanada saldırmayı meşru ilan ederek aslında Gazze'deki sivillere yönelik vahşiyane saldırılarının meşru olduğunu ilan etmiş; ABD de İsrail'e sürekli silah aktararak İsrail'in seçimlerdeki tutumlarından dolayı Gazze halkına verdiği cezayı desteklemiştir.¹⁰⁶

4.9. 2006 Hizbullah-İsrail Savaşı

Lübnan Hizbullah hareketi, 12 Temmuz 2006'da Güney Lübnan'da HAMAS'la dayanışma çerçevesinde 8 İsrail askerini öldürdü; 2 İsrail askerini de tutukladı.

İsrail, Hizbullah'ın bu operasyonuna karşı Hizbullah'ı Lübnan'la özdeşleştirdi; Hizbullah'ın operasyonunu egemen Lübnan devletinin İsrail'e savaş ilanı olarak kabul etti; askerlerinin serbest bırakılmasını Lübnan Hükümeti'nden talep etti.

Taleplerinin karşılanmaması üzerine İsrail, 13 Temmuz'da Beyrut Havalimanı'nı bombaladı, Lübnan hava sahasını işlemez hâle getirdi; 14 Temmuz'da Hizbullah karargâhına yönelik bir hava saldırısı düzenledi. Saldırıları karşısında Lübnan Başbakanı Fuad Senyora'nın ateşkes talebine karşılık Hizbullah, İsrail'e roket fırlattı; 16 Temmuz'da Lübnan'dan fırlatılan roketler İsrail tarihinde bir ilk olarak Hayfa'ya ulaştı. Hava saldırılarıyla Hizbullah'ı yenemeyen İsrail, 30 bin askerle 1 Ağustos'ta kara savaşını başlattı, askerlerini helikopterlerle Lübnan'ın 125 kilometre derinliğine taşıyarak Bekaa Vadisi'nin dahi tehdit etti. 11 Ağustos'ta ise hedefinin Hizbullah'ı Litani Nehri'nin kuzeyine kadar sürüp Güney Lübnan'ın bu bölümünü istila etmek olduğunu açıkladı. İsrail bu kararını uygulamada başarısız olurken Lübnan ekonomisine ağır zarar veren İsrail saldırıları Lübnan'da infiale yol açtı. İsrail kabinesi 13 Ağustos'ta ateşkesi razı oldu, BM 14 Ağustos'ta ateşkesi duyurdu; İsrail birlikleri ve Hizbullah güçleri cepheden çekildi, 17 Ağustos'ta BM barış gücü ve Lübnan askerleri Güney Lübnan'a yerleşti. Savaşta, İsrail'in ilan ettiğine göre 117 veya 119 İsrail askeri ve 37

¹⁰⁴Arı, cilt: 1, s. 350

¹⁰⁵ Chomsky ve Pappé, s. 120

¹⁰⁶ Chomsky ve Pappé, s. 112

sivil ölmüş; farklı kaynaklara göre ise Hizbullah güçlerinden 250-800 arasında kişi; Lübnanlı sivillerden ise 1191 kişi hayatını kaybetmiştir.

Temmuz 2006'da başlayıp yaklaşık 33 gün sonra Ağustos 2006'da biten ve tarihe "Temmuz Savaşı" olarak geçen savaşta İsrail, Hizbullah'ı silahsızlandırma ve İsrail hedeflerine roket fırlatma gücünden yoksun bırakma, Güney Lübnan'ı istila etme ve Amerikan politikaları doğrultusunda İran ve Suriye'nin Lübnan üzerindeki etkisini kırma hedeflerinden hiçbirine ulaşamadı.¹⁰⁷

4.10. 2009 Gazze Savaşı (Furkan Savaşı)

ABD Başkanı George W. Bush, 27 Aralık 2007'de Amerika'nın Annapolis kentinde Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas'la İsrail Başbakanı Ehud Olmert'ın yanı sıra aralarında Türkiye ve Suudi Arabistan'ın da temsilcilerinin bulunduğu 50 ülkenin temsilcisinin bulunduğu, İran ve HAMAS'ın ise çağrılı olmadığı bir Filistin Barış Konferansı düzenlendi.

Konferansın amacı 2008 yılı boyunca yapılacak görüşmelerle, Dörtlü Grubun (ABD, AB, BM ve Rusya'nın) 2003 Yol Haritası Planı doğrultusunda Filistin Sorununun iki devletli çözüm üzerine sonlandırılması olarak açıklandı. Konferans, Bush'un Abbas yönetimini desteklemek ve onun üzerinden HAMAS'ı diplomatik yollarla uyumlulaştırma hedefinin de bir neticesi olarak düşünülmüştü. Ancak Dünya Bankası gibi büyük finans kurumlarının da katıldığı konferans, daha önceki Filistin müzakereleri gibi İsrail'in Doğu Kudüs, Yahudi yerleşkelerinin inşası ve mülteci sorunu konusunda adım atmaya yanaşmamasından dolayı başarısızlıkla sonuçlanmış, İsrail adım atmadaki isteksizliğini daha çok Abbas'ın zayıf olmasına ve HAMAS'ı kontrol altına alma ihtimalinin düşük olmasına bağlamıştır.¹⁰⁸

HAMAS'ı Abbas Yönetimi üzerinden kontrol altına almayı başaramayan İsrail, ABD'nin de onayıyla 27 Aralık 2008'de saat 9.30'da Gazze'ye yönelik hava destekli geniş bir işgal operasyonuna başladı. İsrail, operasyonun gerekçesini her ne kadar Gazze şeridinden kendi yerleşim alanlarına atılan ve kimsenin üstlenmediği roketler olarak açıklasa da istila girişiminin asıl gerekçesi HAMAS'ın Gazze'den çıkarılmasıydı.

¹⁰⁷ "Geçmişin Yükü Altında Ezilen Ülke: Lübnan", SDAM Analizi, <http://sdam.org.tr/haber/121-gecmisin-yuku-altinda-ezilen-ulke-lubnan/> Erişim Tarihi: 01/06/2017

¹⁰⁸ Carol Migdalovitz, "Israeli-Palestinian Peace Process: The Annapolis Conference", CRS Report For Congress, Order Code RS22768, December 7, 2007; <https://fas.org/sgp/crs/mideast/RS22768.pdf>

İzzettin el-Kassam Tugayları'nın Haziran 2006'da İsraili askerleri kaçırmamasının ardından İsrail sadece bölgeye operasyon düzenlemekle kalmamış, HAMAS'lı bakan ve milletvekillerini de tutuklamıştı. O tarihten sonra İsrail'in amacı HAMAS'ı Filistin'i yönetemez hâle getirmektir. Oysa 9 Ocak 2009'da Mahmud Abbas'ın başkanlık süresi doluyordu ve Filistin Meclisi'nin 2009'da yenilenme ihtimali de söz konusuydu. İsrail, HAMAS'ı vurarak onun bu muhtemel seçimleri kazanmasını engellemek istiyordu.¹⁰⁹

19 Eylül 2007'de HAMAS'ın kontrolü altındaki Gazze Şeridi'ni “düşman bölge” ilan etmiş; terörle mücadele kapsamında HAMAS yönetimi üzerinde baskı oluşturmak maksadıyla Gazze'ye mal ve eşya giriş ve çıkışını sınırlandırmıştı. Ancak tarafların 19 Haziran 2008'de ateşkes üzerinde anlaşmaya varmasıyla birlikte İsrail yaptırımlardan vazgeçmiş, Filistin tarafı da Güney İsrail'e yönelik saldırıları sonlandırmayı ve Filistinli gruplar tarafından esir tutulan İsraili asker Gilad Şhalit'i serbest bırakmayı taahhüt etmiştir. Ateşkesin sağlanmasıyla birlikte, saldırılar da büyük ölçüde azalmıştır. Ancak 4 Ekim 2008'de İsrail, HAMAS üyelerini hedef alan bir hava saldırısında bulunarak ateşkesi ihlâl etti. HAMAS üyesi altı kişinin hayatını kaybettiği bu olayın ardından İsrail'e yönelik saldırılar tekrar başladı. Bunun üzerine İsrail, 27 Aralık 2008'de Gazze Şeridi'ne yönelik “Dökme Kurşun Harekâtı” adını verdiği saldırıyı başlatmış ve 18 Ocak 2009'da ilan edilen ateşkese kadar da saldırılarını sürdürmüştür.¹¹⁰

İsrail, bu saldırıdan sonra Gazze kaynaklı füze saldırılarının devam etmesini gerekçe göstererek Gazze Şeridi'ne silâh ve mühimmat girişini engelleme adı altında 3 Ocak 2009 itibarıyla Gazze Şeridi'ni denizden abluka altına aldı.

İsrail daha önceki saldırılarını, “Gökkuşaklı Operasyonu” (2004), “İleri Kalkan Operasyonu” (2004), “Nedamet Günleri Operasyonu” (2004), “Yaz Yağmuru Operasyonu” (2006), “Sonbahar Bulutları Operasyonu” (2006), İsrail Blokajı (2007), “Sıcak Kış Operasyonu” (2008); sonraki operasyonlarını ise “Geri Gelen Eko Operasyonu” (2012), “Savunma Taşı Operasyonu” (2012) gibi adlarla adlandırdığı hâlde, bu saldırısını adlandırmamış, İsrail saldırıları uluslararası literatüre 2008-2009 Gazze Savaşı olarak geçerken Filistin halkı bu savaşa taraf tutma açısından hak ve batılı ayırt edici anlamında “Furkan Savaşı” adını vermiştir.

¹⁰⁹ Selin M. Bölme, “Gazze’de Katliam Türkiye, Ortadoğu ve Filistin Sorunu”, SETA Analiz, Sayı: 3, Ocak, 2009

<http://file.setav.org/Files/Pdf/gazze-de-katliam-turkiye-ortadogu-ve-filistin-sorunu.pdf> Erişim Tarihi:01/06/2017

¹¹⁰ Ahmet Hamdi Topal, “İsrail’in Gazze Ablukasını ve Mavi Marmara Saldırısını”, MHB Yıl: 32, Sayı: 1, 2012

“İsrail “çıldırılmış” görünerek fazlaca korku salmanın avantajlı olacağını hesaplamıştı. Siyasi amaçlarla sivilleri öldürmeyi meşru görmüş, “muharebenin kurallarını gevşetme” ifadesiyle katliama savaş hukuku nezdinde meşruiyet kazandırmaya çalışmış,¹¹¹ gerçekte kullanılması yasak olan fosfor bombaları da kullanarak her tür hukuku yok sayarak katliam yapmıştır. İsrail saldırılarında Gazze’deki sivil konutları beton yığımına dönerken 1400’den fazla Gazzeli katledilmiş; 4000’den fazla Gazzeli yaralanmış, on binlerce Gazzeli evsiz kalmış ve yaşam alanını terk etmek zorunda kalmıştır. “Çıldırılmış görünümlü” İsrail’in Gazze’ye yönelik uygulamaları soykırım iddialarına yol açacak boyutlara ulaşmış;¹¹² Gazze’nin kaynakları neredeyse yok edilmiş ama İsrail, Gazze halkının HAMAS’a verdiği desteği kesmediği gibi, İslâm Dünyasındaki protestoların sağladığı uluslararası kamuoyu baskısıyla Gazze’deki HAMAS yönetimini yıkma amacına da ulaşamamıştır.

5. DAVOS “ONE MINUTE” VE MAVİ MARMARA VAKALARI

29 Ocak 2009’da Davos’taki Dünya Ekonomik Forumu’nda o dönemde başbakanlık görevinde bulunan Recep Tayyip Erdoğan ve İsrail Cumhurbaşkanı Şimon Peres “Gazze: Ortadoğu’da Barış Modeli” isimli panele birlikte katıldı. Erdoğan, konuşmasını kesmeye çalışan moderatöre “One Minute” diyerek kendisine müdahale edilmemesini söyledi. Erdoğan bunun ardından Peres’e hitaben “Peres, sesin çok yüksek çıkıyor. Biliyorum ki sesinin benden çok yüksek çıkması bir suçluluk psikolojisinin gereğidir. Öldürmeye gelince, siz öldürmeyi çok iyi bilirsiniz. Plajlardaki çocukları nasıl öldürdüğünüzü, çok iyi biliyorum” şeklinde çıkmıştır.

Vaka, Türkiye-İsrail ve Türkiye-Arap İslâm Dünyası açısından bir dönüm noktası olmuş; Arap ülkelerinin el-Fetih’in Filistin mücadelesinden çekilmesiyle birlikte çekildiği Filistin mücadelesine, Türkiye geçmişe göre farklı bir boyutta müdahil olmaya başlamış; böylece İran’ın müdahalesinden sonra ilk kez Arap olmayan bir Müslüman ülke Filistin mücadelesine aktif olarak katılmıştır.

Gazze’deki ablukanın yol açtığı insanî drama müdahale etmek üzere Özgür Gazze Hareketi adlı uluslararası bir platform kurulmuş, platformun öncülüğünde 36 farklı ülkeden uluslararası sivil toplum kuruluşlarınca teşkil edilen ve içinde yardım gönüllülerinin de yer aldığı insanî yardım filosu oluşturulmuştu. Türkiye’de de İnsanî Yardım Vakfı/İHH

¹¹¹ Chomsky ve Pappe, s. 108

¹¹² Davut Ateş, “Gazze ve Soykırım Tartışması”, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, Cilt:8 Sayı:1 Yıl:2011

öncülüğünde platforma katılım sağlanmış, yetkililer amaçlarını; Gazze'deki durum ve hukuka aykırı ablukanın etkileriyle ilgili olarak uluslararası kamuoyunun dikkatini çekmek, ablukayı kırmak ve insanî yardım malzemelerini Gazze'ye ulaştırmak olarak açıklamıştır. Özgür Challenger (ABD-Yolcu Gemisi), Eleftheri Mesogeios (Yunanistan-Yük Gemisi), Sfendoni (Togo-Yolcu Gemisi), Rachel Corrie (Kamboçya-Yük Gemisi) ve Defne Y (Kiribati-Yük Gemisi) Gazze 1 (Türkiye-Yük Gemisi)'den oluşan konvoyu Mavi Marmara (Komor Adaları-Yolcu Gemisi) da 22 Mayıs 2010'da Antalya Limanı'ndan ayrılarak katılmıştır. Ancak İsrail, başından itibaren karşı olduğu bu teşebbüse engel olabilmek için yardım filosuna yönelik, 31 Mayıs 2010'da uluslararası sularda askerî bir müdahalede bulunmuştur. Aralarında farklı ülkelerden milletvekili, akademisyen, gazeteci, yazar, sanatçı, insan hakları savunucuları ve din adamlarının da yer aldığı toplam 600 kişinin bulunduğu Mavi Marmara'ya yönelik bu saldırı, on yardım gönüllüsünün katli ve birçoğunun da yaralanmasıyla neticelenmiştir. Yedi İsrail askerinin de yaralandığı belirtilen saldırı sonrasında, Filoda bulunan tüm yardım gönüllüleri ve gemi mürettebatı gözaltına alınarak Aşdod Limanı'na götürülmüştür.¹¹³

Türkiye'nin girişimleri ile gemi, bütün yolcularıyla Türkiye'ye dönünceye kadar ve akabinde İsrail'e yönelik protestolar yapılmış, İsrail'e karşı tepki konusunda Türkiye, yeni bir sürece girmiştir. Türkiye'nin katliamı yapan İsrail askerlerine yönelik ceza davası, konjonktürel gelişmelere bağlı olarak tamamlanmamış ve dava İsrail ile Türkiye arasındaki bir anlaşma ile bitirilmişse de Türkiye'de İsrail'e karşı oluşan tepki dinmemiştir.

6. MISIR DEVRİMİ VE ARAP DÜNYASINDA İSRAİL DOSTLUĞU CEPHESİ

Mısır'da seçilmiş ilk cumhurbaşkanı Muhammed Mursi'nin 3 Temmuz 2013'te askeri bir darbe ile devrilmesi Filistin mücadelesinde yalnız kalan Gazze açısından yeni zorlu bir sürecin kapısını açtı. Bu tarihe kadar Arap ülkeleri-İsrail ilişkileri şu şekilde seyretmiştir:

MISIR: 1979'da İsrail'le ilk barış anlaşması imzalayan Arap ülkesidir. İsrail'in Filistinlilere karşı aşırı güç kullanması üzerine ikinci Filistin intifadasının başlamasından sonra 2000'de büyükelçisini geri çekti.

IRAK: Saddam Hüseyin'in döneminde hiçbir ilişkisi bulunmuyordu. Saddam sonrasında ABD'nin de etkisiyle, gizli bir Irak-İsrail ilişkisi olabileceği düşünülüyor.

¹¹³ Topal, "İsrail'in Gazze Ablukası ve Mavi Marmara Saldırısı"

ÜRDÜN: 1994'te İsrail'le barış anlaşması imzalayan bir diğer Arap ülkesi. Tel Aviv'de diplomatik temsilciliği bulunuyor ve İsrail'le ekonomik ilişkileri var.

LÜBNAN: Teknik olarak İsrail'le savaş halinde.

LİBYA: İsrail'in varlığını tanımıyor.

MORİTANYA: İsrail'le 1999'da ilişki kurdu.

FAS: Tel Aviv'deki bağlantı bürosu şefini, intifadanın başlamasından sonra Kasım 2000'de geri çağırdı.

UMMAN: 1994'te eski İsrail Başbakanı İzak Rabin'i kabul ederek, bir İsrail başbakanını ağırlayan ilk Körfez ülkesi oldu. Alt düzeydeki ticari ilişkileri Filistin Sorunundaki gelişmelerden sonra donduruldu.

Batı Şeria FİLİSTİN YÖNETİMİ: İsrail'le ilk olarak 1993'te anlaşma imzaladı.

KATAR: 1996'da İsrail'le diplomatik ve ekonomik ilişkiler başlatan ilk Körfez ülkesi oldu. İsrail-Filistin şiddetinin başlamasından sonra 2001'de İsrail ticari temsilciliğini kapattı. İsrail'le mevcut ilişkileri bilinmiyor.

SUUDİ ARABİSTAN: Görünürde İsrail'le hiçbir diplomatik ilişkisi bulunmuyor.

SOMALİ: İsrail'le hiçbir resmi ilişkisi bulunmuyor.

SURİYE: Teknik olarak İsrail'le savaşta olan bir diğer ülke. İsrail'in Golan Tepeleri'nden çekilmesi talebi üzerine, barış görüşmeleri Ocak 2000'de belirsiz bir süre için askıya alındı.

BAE: Filistinliler, Suriye ve Lübnan'la barış sağlanıncaya kadar İsrail'le ilişkiyi görünürde reddediyor. Cezayir, Bahreyn, Cibuti, Kuveyt, Sudan, Tunus, Yemen ve Arap Birliği'nin diğer üyesi Komor Adaları'nın da İsrail'le hiçbir ilişkisi yoktur.¹¹⁴

Temmuz 2013 tarihinden sonra Mısır'daki darbeyi destekleyen Suudi Arabistan, BAE, Bahreyn grubu Mısır'daki darbeyi icra eden cuntanın başı Abdülfettah el-Sisi yönetimindeki Mısır'la birlikte İsrail'le yeni bir ilişki türü geliştirmiş; Mısır ve BAE İsrail'le sıcak ilişkiler kurarken Bahreyn ve Suudi Arabistan'ın yarı resmi kuruluşları ilk kez İsrail'e ziyaretlerde bulunmuşlardır.

¹¹⁴ <http://www.hurriyet.com.tr/arap-ulkelerinin-israile-iliskileri-38469920> Erişim Tarihi: 01/06/2017

Bu gelişmelerle birlikte, Hüsnü Mübarek döneminde açık olan Gazze-Mısır Refah Sınır Kapısı kapatılmış; göz yumulan Gazze-Mısır arasındaki tüneller çökertilmiş, Gazze, bir açık hava hapishanesine çevrilmiş; Gazze halkı açlık ve hastalıklarla baş başa bırakılmıştır.

İsrail 7 Temmuz 2014 sabahında Gazze'ye yönelik 'Koruyucu Hat' adını verdiği bir savaş başlatmış, bu savaşla,

-HAMAS hareketinin siyasi liderleri arasında elinin uzanabildiklerine suikast düzenlemek.

-Lojistik bölgeleri vurmak ve Gazze Şeridi'ni stratejik açıdan tam bir felce uğratmak.

-Füze fırlatma üslerini, cephanelikleri ve mühimmat depolarını imha etmek.

-Filistin Direnişinin askeri alt yapısını bitirmek.¹¹⁵

hedeflerine ulaşmayı başaramamış ancak Gazze'nin 2009 yıkımından çıkma yönündeki çabalarına da zarar vermiştir.

Süreç içinde Türkiye, Mavi Marmara Davası çerçevesinde İsrail'le ilişkilerinin düzelmesi şartları arasına Gazze ambargosunun kaldırılması şartını da koymuş ancak konuyla ilgili İsrail'le yaptığı anlaşmaya bu şartı eklemeyi başaramamıştır.¹¹⁶

Gazze'deki HAMAS yönetimi, el-Fetih'e "Ulusal Uzlaşma Hükümeti" çağrısında bulunmuştur. Suudi Arabistan-BAE-Mısır grubunun Filistin'de İsrail ve ABD'yle ilişkilere sahip olduğu düşünülen Muhammed Dahlan'ı öne çıkardığı bir süreçte uzun müzakerelerin ardından HAMAS'ın yaptığı çağrı olumlu sonuçlanarak el-Fetih ve HAMAS'ın desteklediği "Ulusal Uzlaşma Hükümeti" Ekim 2017'de kurulmuştur.¹¹⁷ Uzlaşma hükümeti kurma çabası, HAMAS'ın Filistin davasında ödünler verdiği iddialarına yol açarken el-Fetih Trump'ın Kudüs'ü İsrail'in başkenti ilan etmesine karşı HAMAS'la aynı tutumu sergilemiştir.¹¹⁸

7. TRUMP'IN KUDÜS'Ü İSRAİL'İN BAŞKENTİ İLAN ETMESİ

8 Kasım 2016'da seçilip 20 Ocak 2017'de resmi olarak göreve başlayan ABD Başkanı Donald Trump, henüz seçim sürecinde yardımcısı olarak Evanjelist-Siyonist Hristiyan Pence'i belirleyip Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak tanıyacağını ilan etmiştir.

¹¹⁵<http://www.aljazeera.com.tr/gorus/gazze-savasi-baslangiclar-ve-sonuclar> Erişim Tarihi: 01/06/2017

¹¹⁶<http://www.aljazeera.com.tr/haber/israile-anlasma-mecliste> Erişim Tarihi: 01/06/2017

¹¹⁷<http://aa.com.tr/tr/analiz-haber/hamas-in-stratejik-hamlesi-olarak-filistin-uzlasi-hukumeti/942104> Erişim Tarihi: 01/06/2017

¹¹⁸<https://www.ahaber.com.tr/dunya/2017/12/06/mahmut-abbastan-skandal-karara-sert-tepki> Erişim Tarihi: 01/06/2017

Trump'ın Suudi Arabistan-Mısır-BAE-Bahreyn grubu ile geliştirdiği ilişkiler, onu cesaretlendirmiş ve Trump, Müslümanların tepkilerini yok sayarak Balfour Deklasyonu'nun 100. yıldönümünde 6 Aralık 2017'de ABD'nin Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak tanıdığını duyurmuştur.

Trump'ın kararı bütün dünyada tepki ile karşılanırken¹¹⁹ İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu Trump'ın kararının ardından yaptığı ilk açıklamada Donald Trump'a teşekkür etmiş ve “İsrail halkı sonsuza kadar minnettar olacak” demiştir.¹²⁰

Trump'ın açıklamasından sonra Türkiye, Malezya, Endonezya, Pakistan ve İran başta olmak üzere Arap-İslâm ülkesi dışındaki İslâm ülkelerinde ABD karşıtı büyük gösteriler yapılmış; Arap-İslâm Dünyasındaki protestolar daha çok Lübnan ve Kuzey Afrika ülkeleri ile sınırlı kalmıştır.

Türkiye, Trump'ın kararını ardından İslâm İşbirliği Teşkilatı'nı İstanbul'da olağanüstü zirveye çağırılmış; İslâm ülkelerinin tamamının katıldığı 13 Aralık İİT İstanbul zirvesinin sonuç bildirgesinde;

“Doğu Kudüs, Filistin Devleti'nin başkenti olarak ilan edilmiştir. Bütün devletler Filistin Devleti'ni ve Doğu Kudüs'ün onun işgal altındaki başkenti olduğunu tanımaya davet edildi.

“ABD'nin Kudüs'ü İşgalci Güç İsrail'in sözde başkenti olarak tanıyan tek taraflı kararı en güçlü şekilde reddedildi ve kınandı.

“Kudüs-ü Şerif'in yasal statüsünü değiştirmeyi amaçlayan söz konusu tehlikeli beyanın hükümsüz ve meşruiyetten uzak olduğu vurgulandı.

“ABD yönetiminin bu yasadışı beyanın geri çekilmemesinden doğacak tüm sonuçlardan bütünüyle sorumlu tutulduğu kaydedildi.”¹²¹

ifadelerine yer verilmiştir.

Yine Türkiye'nin girişimiyle BM Genel Kurulu, 22 Aralık 2017'de toplanmış, Genel Kurul'da yapılan oylama sonucu Kudüs tasarısı, 128 Kabul, 9 Ret, 35 çekimser oy sonucuyla kabul edilmiştir. Oylamada ABD ve İsrail'in yanında Palau, Guatamala, Togo, Nauru, Honduras, Marshall Adaları, Mikronezya gibi küçük ülkeler ret oyu verirken Çekya, Kanada,

¹¹⁹<https://dogruhaber.com.tr/haber/272080-trumpin-kararina-dunyadan-tepkiler-gecikmedi/> Erişim Tarihi: 01/06/2017

¹²⁰<http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-42258773> Erişim Tarihi: 01/06/2017

¹²¹<http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-42337996> Erişim Tarihi: 01/06/2017

Arjantin, Fiji, Güney Sudan, Romanya, Polonya, Uganda, Panama, Filipinler, Meksika, Macaristan gibi ülkeler çekimser kalmıştır.¹²² Oylamada Hırvat ve Sırp üyelerin tutumu yüzünden Bosna-Hersek'in çekimser oy kullanması dışında bütün İslâm ülkeleri birlikte hareket etmiş; İslâm ülkeleri bu birliktelikleriyle dünya kamuoyunu da etkileyerek ABD ve İsrail'i yalnızlaştırmayı başarmışlardır.

Trump'ın kararından sonra İslâm Dünyasında Kudüs'le ilgili bilinç oluşturma faaliyetleri çerçevesinde yine daha çok Arap İslâm Dünyasında etkinlikler yapılmaya devam etmektedir. Bu doğrultuda Ocak 2018'de İstanbul'da Diyanet İşleri Başkanlığı, Malezya'da Dünya Müslüman Âlimler Birliği, Diyarbakır'da ise 4 Şubat 2018'de İttihad-ı Ulema'nın (Âlimler ve Medreseler Birliği) girişimiyle ilmî toplantılar icra edilmiştir.

Bu girişimler üzerine Trump-Netanyahu karşıtı İsrail yanlısı lobiler, ikilinin İsrail'in Kudüs'ü İsrailileştirme yolunda giden projelerini deşifre etmek, İslâm âlemini ve dünyayı uyandırarak bu projelere zarar vermekle suçlamışlardır.¹²³ Ancak söz konusu lobilerin endişelerine rağmen İsrail'in Kudüs'ü İsrailileştirme yönündeki çabaları sekteye uğramamıştır.

20 Ocak 2018'de Mısır, Ürdün ve İsrail'i kapsayan ziyaretler yapan, el-Fetih tarafından kabul edilmediği için Ramallah'a gidemeyen ABD Başkan Yardımcısı Mike Pence, ABD büyükelçiliğinin 2019'da Kudüs'e taşınabileceğini duyururken¹²⁴ ABD hükümeti 31 Ocak'ta HAMAS Siyasi Büro Başkanı İsmail Haniye'yi "terör" listesine eklemiş; ABD Hazine Bakanlığı da Haniye'yi yaptırım listesine almıştır.¹²⁵

ABD Başkan yardımcısı Pence'in büyükelçiliğın taşınabileceği tarihe yönelik açıklamasından bir ay sonra ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından yapılan açıklamada taşıma işleminin Mayıs ayında, İsrail'in kuruluşunun 70. yıldönümü olan 14 Mayıs 2018'de olacağı söylenmiş¹²⁶; ABD bu yönde hazırlıklara girişerek Kudüs'e ABD büyükelçiliğini işaret eden trafik levhalarını şehrin çeşitli noktalarına astırmıştır.¹²⁷

¹²²https://www.ntv.com.tr/dunya/bm-abdnin-kararina-karsi-kudus-tasarisini-kabul-etti,d8a8cIEE_USv1-eB-wfvpQ Erişim Tarihi: 01/06/2017

¹²³Anthony H. Cordesman, CSIS, <https://www.csis.org/analysis/strategic-impact-making-jerusalem-capital-israel> Erişim Tarihi: 01/06/2017

¹²⁴<http://www.dw.com/tr/abdnin-kudus-planı-elçilik-2019-sonunda-taşınıyor/a-42263003> Erişim Tarihi: 01/06/2017

¹²⁵<http://www.haber7.com/dunya/haber/2539193-abdden-skandal-karar-terror-listesine-aldilar> Erişim Tarihi: 01/06/2017

¹²⁶<http://www.dw.com/tr/abd-kudüsteki-büyükelçiliğini-mayısta-açıyor/a-42720652> Erişim Tarihi: 10.05.2018

¹²⁷<https://www.sabah.com.tr/dunya/2018/05/08/abd-ile-israilin-kudus-provokasyonu>

Erişim Tarihi: 10.05.2018

8. FİLİSTİN MÜCADELESİ VE BİRLEŞMİŞ MİLLETLER (BM)

BM, 1947'den beri Filistin Sorununun hep içinde yer almıştır. BM, 24 Ekim 1945'te kurulduğunda, Filistin toprakları, İngiltere tarafından, 1922'de Milletler Cemiyeti'nce verilen bir manda rejimi altında yönetiliyordu. BM, Filistin konulu ilk özel oturumunu ise 28 Nisan 1947'de yapmıştır. Oturumda 5 Arap ülkesi (Mısır, Irak, Lübnan, Suudi Arabistan ve Suriye) gündeme "Filistin'de Manda'ya son verilmesi ve bağımsızlığın ilanı" konusunun ele alınması için çalıştılsa da başarılı olamadılar. Özel oturumda alınan karar ile 11 üye devlet temsilcilerinden oluşan BM Filistin Özel Komitesi (UNSCOP) kuruldu. Komiteye, Filistin Sorunu ile ilgili bütün sorunları araştırıp Genel Kurulun 1947 Eylül ayında gerçekleşecek olağan oturumuna çözüm önerilerini sunması görevi verildi. İki buçuk ay boyunca, Özel Komite, Filistin ve komşu ülkeler Lübnan, Suriye ve Ürdün'de çalışmalarda bulundu. Komite üyeleri ayrıca Nazi Kamplarında bulunmuş Yahudilerle görüştü; Yahudilerin Filistin'e yerleştirilmesinden yana durdu, Filistin'de bir İsrail devletinin kurulması için çalışan Yahudi kuruluşlarının sempatisini kazandı; Ürdün Nehri'nin batısından Akdeniz'e kadar olan coğrafyada bağımsız bir Filistin devletinin kurulmasını isteyen Araplar, bu tutumundan dolayı konuyu onunla müzakereyi reddetti. UNSCOP çalışmasını, 31 Ağustos 1947'de Manda Yönetiminin kaldırılması, bağımsızlık prensibi ve BM'nin rolü konularında tamamladı ama Filistin meselesi konusunda bir fikir birliği oluşamadı. Komite, Filistin Meselesi üzerine çoğunluk ve azınlık önerileri olmak üzere iki teklif sundu. Üyelerin çoğunluğu Filistin'in bir Arap ve bir de Yahudi Devleti oluşacak şekilde bölünmesini ve Kudüs şehrinin özel bir uluslararası statüde BM'nin idari otoritesi altında tutulmasını önerdi. Bu üç birim bir ekonomik birlikle birbirlerine bağlanacaktı. Azınlık önerisi ise, Kudüs'ün başkent olduğu bir Arap ve bir de Yahudi devletini kapsayan bağımsız bir federasyon şeklinde idi. Genel Kurul, iki aylık 29 Kasım 1947'deki ikinci oturumunda, Komite'nin çoğunluğu tarafından önerilen Ekonomik Birlik ile Taksim Planı'nı küçük değişikliklerle 181 (II) sayılı kararıyla kabul etti. Böylece Filistin'de bağımsız Yahudi Devletinin temeli atıldı oysa Filistin Arap Devletinin kurulması da aynı planda öngörüldüğü hâlde gerçekleşmedi.

BM, Filistin Sorununda ikinci kez 1948-1949 Arap-İsrail Savaşı ateşkesinde müdahil oldu, 20 Mayıs 1948'de İsveçli diplomat Kont Bernadotte arabulucu olarak atandı. 29 Mayıs 1948'de gerçekleşen ateşkestten sonra ateşkesi gözetleme görevini icra etmek üzere BM Mütareke Gözlem Örgütü (UNTSO) kuruldu ama savaş İsrail lehine geliştiğinden UNTSO, vakaları seyretmekle yetindi.

BM Genel Kurulu, 11 Aralık 1948'deki üçüncü olağan oturumda 194 (III) sayılı kararı ile Filistin Sorununa bir kez daha el attı. BM Filistin arabulucusu Kont Bernadotte tarafından önerilen mültecilerin evlerine dönmelerine izin verilmesi ve dönmemeye karar verenlerin arazileri için tazminat ödenmesi kararı hiçbir zaman uygulamaya konmadı. Kontun kararın uygulanması için yaptığı ısrar bir Yahudi tarafından 17 Eylül 1948'de öldürülmesi ile sonuçlandı.

İsrail 181 (II) ve 194 (III) sayılı kararları uygulayacağına söz verince 11 Mayıs 1949'da BM üyeliğine kabul edildi ama İsrail, hiçbir zaman sözünde durmadığı hâlde BM tarafından İsrail'e yaptırım uygulanmadı.

29 Ekim 1956'da Mısır ve İsrail arasında çatışmaların yoğunlaşması ve Mısır'ın Süveyş Kanalı'nı millileştirmesi yüzünden İngiltere ve Fransa'nın Mısır'a Süveyş Kanalı merkezli olarak saldırılarına üzerine BM Acil Gücü de (UNEF I) bölgeye konuşularak BM'nin ilk barışı gücü olarak tarihe geçti.

Mısır'ın isteği üzerine UNEF I, Mayıs 1967'de geri çekildi. 5 Haziran 1967'de İsrail ile Mısır, Ürdün ve Suriye arasında gerginlikler başladı. Güvenlik Konseyi'nin talep ettiği ateşkes taraflarca kabul edilene kadar, İsrail askeri güçleri, Mısır'da Sina'yı, Gazze Şeridi'ni, Doğu Kudüs de dâhil olacak şekilde Batı Şeria'yı ve Suriye'de Golan Tepeleri'nin bir kısmını işgal etti.

BM Güvenlik Konseyi, 237 (1967) sayılı kararla İsrail'den askeri operasyonların gerçekleştiği bölgelerdeki halkın emniyet, refah ve güvenliğini sağlamasını ve yerlerinden edilen kişilerin geri dönüşlerini kolaylaştırmasını isteyen kararı kabul etti. İsrail'den işgal ettiği yerlerden çekilmesini istedi, İsrail, karara uymadı, BM, buna karşı İsrail'e yönelik herhangi bir yaptırımda bulunmadı.

Savaş devam ederken Mısır'ın talebi üzerine, Güvenlik Konseyi 24 Ekim'de yeniden toplanıp yeni bir barış gücü oluşturulması için bir karar alındı; BM'nin ikinci Acil Durum Kıtası (UNEF II) kuruldu.

Aralık 1969'da Genel Kurul, 2535 (XXIV) sayılı kararla "Filistinli Arap mülteciler sorununun BM Antlaşması ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi kapsamındaki devrolunamayan haklarının reddinden kaynaklandığını" tespitini yaptı.

BM himayesinde ve Sovyetler Birliği ve ABD'nin müşterek başkanlığı altında Aralık 1973'te Cenevre'de uluslararası bir barış konferansı yapıldı. Mısır, İsrail ve Ürdün konferansta temsil edilip Suriye'nin katılmayı reddettiği konferans süresiz olarak sona erdi

ancak irtibatın devam etmesi için bir çalışma ekibi kuruldu. UNEF II, Mısır-İsrail ateşkesini denetlerken İsrail ve Suriye arasındaki ateşkesi denetlemek üzere BM Ateşkes Gözlem Gücü (UNDOF) kuruldu. Konsey, UNEF'in görevini Temmuz 1979'a kadar düzenli aralıklarla yeniledi. UNDOF ise Golan Tepelerindeki görevini halen devam ettirmektedir.

Eylül 1974'te 56 üye devlet, "Filistin Meselesi"nin Genel Kurul gündemine bir madde olarak eklenmesini teklif etti. Filistin meselesinin ve Filistin halkının durumunun ve kaderinin 20 yılı aşkın süredir Kurul gündemine ayrı bir madde olarak alınmadığına dikkat çekildi. Teklif kabul edildi ve o zamandan bu yana Filistin meselesi her yıl Kurulun gündeminin bir parçası haline geldi. Ancak bu görüşmelerden hiçbir sonuç çıkmamaktadır.

Genel Kurul 22 Kasım 1974'te kabul edilen bir kararda dış müdahale olmaksızın ulusal bağımsızlık ve egemenlik hakkı ve evlerine ve topraklarına geri dönme hakları dâhil Filistinlilerin devrolunamaz haklarını yeniden tasdik etti. Filistin halkının hakları Kurul tarafından 1974'te ifade edildiği gibi, o zamandan beri her yıl teyit edilmektedir.

Yaser Arafat, 13 Kasım 1974'te New York'ta, Genel Kurul'da yaptığı konuşmada BM tarafından Filistin meselesinin yeniden incelenmesini memnuniyetle karşıladığını söyledi: "Biz bu adımı kendi halkımızın meselesi için olduğu kadar BM için de bir zafer olarak görüyoruz." dedi. Uzun bir konuşmanın ardından "Bugün buraya bir zeytin dalı ve bir barış savaçsının silahını taşıyarak geldim. Zeytin dalının elimden düşmesine izin vermeyin." açıklamasını yaptı. Dokuz gün sonra, Genel Kurul FKÖ'yü Filistin halkının temsilcisi olarak, gözlemci statüsünde faaliyetlerine katılmaya davet etti. Daha sonra bu gözlemci statüsü tüm BM kurumlarını kapsayacak şekilde genişletildi.

BM Genel Kurulu, 1981'de Filistin konusunda uluslararası bir konferans toplamaya karar verdi. Filistin Sorunu Uluslararası Konferansı, ABD ve İsrail'in tepkisine rağmen, 29 Ağustos-7 Eylül 1983 tarihleri arasında Cenevre'deki BM ofisinde yapıldı. Konferansta 117'si tam katılımcı, 20'si gözlemci olmak üzere, FKÖ'nün de dâhil olduğu 137 devletin temsilcileri bir araya geldi.

Konferansta Filistin Bildirisi oy birliği ile kabul edildi ve devletlerden, BM kuruluşlarından, hükümetler arası ve sivil toplum örgütlerinden katkıda bulunmaları istenen "Filistin Haklarının Edinimi için Çalışma Programı" onaylandı. Konferansta, BM himayesinde bütün tarafların eşit katılımıyla bir Orta Doğu Uluslararası Barış Konferansı düzenlenmesinin şart olduğu sonucuna varıldı.

Genel Kurul, 1975 yılında Filistin Hakları Komitesi olarak da bilinen Filistin Halkının Devredilemez Haklarının İcra Komitesi'ni kurdu. Komite'den Filistinlilerin devredilemez haklarının icra edilebilmesi için bir program hazırlanması istendi. 1976 yılında Komite biri Filistinlilerin ülkelerine ve evlerine dönme hakları, diğeri de özerklik, ulusal bağımsızlık ve egemenlik hakları ile alakalı iki ayrı öneri sundu. Öneriler açıkta kaldı.

Genel Kurul, Orta Doğu Uluslararası Barış Konferansı yapılması yönünde Cenevre Konferansından alınan çağırımı 1983 yılının sonlarına doğru desteklediğini açıkladı. 1980'li yıllarda Genel Kurul, önerilen konferansın düzenlenmesini talep etti.

Güvenlik Konseyi, Genel Kurul ve Genel Sekreter işgal kuvvetleri tarafından intifadaya karşı alınan önlemleri derin endişe ile karşıladı. İntifada'nın başlanmasını takiben alınan Güvenlik Konseyi'nin 22 Aralık 1987 tarih ve 605 (1987) sayılı kararı ile işgal altındaki topraklardaki Filistinlilerin güvenliğinin 12 Ağustos 1949 tarihli Savaş Zamanı Sivil Kişilerin Korunması ile ilgili Dördüncü Cenevre Kongresi kararlarına uygun olarak sağlanmasına özel önem verildi. 605 sayılı kararda Güvenlik Konseyi, "işgal edilen topraklardaki Filistin halkının insan haklarını ihlal eden işgalci güç İsrail'in hareket tarzı ve uygulamalarını ve özellikle savunmasız Filistinli sivillerin İsrail ordusu tarafından ateş açılması sonucu hayatlarını yitirmelerini ve yaralanmalarını esefle kınadı.

Güvenlik Konseyi akabinde, özellikle Filistinlilerin işgal edilen topraklardan sürülmesi sorunuyla ilgili olarak dört karar aldı. 5 Ocak 1988, 607 (1988) sayılı karar, 14 Ocak 1988 tarih ve 608 (1988) sayılı karar, 6 Temmuz 1989 tarih ve 636 (1989) sayılı karar ve 30 Ağustos 1989 tarih ve 641 (1989) sayılı kararda, Konsey, İsrail'i Filistinli sivilleri sınır dışı etmekten vazgeçmeye ve şimdiye kadar sınır dışı edilenlerin işgal edilen Filistin topraklarına derhal ve güvenli dönüşlerini temin etmeye çağırıldı.

Genel Kurul, 15 Aralık 1988 tarih ve 43/177 sayılı kararı ile Filistin Milli Konseyinin Filistin Devletini ilanını kayıt altına aldı. Kurul, Filistin halkının 1967'den bu yana işgal altında olan topraklarda özerklik haklarını tatbik etmelerinin sağlanmasının gerekliliğini tekrar vurguladı. Ayrıca, Genel Kurul "Filistin" unvanının (Filistin Kurtuluş Örgütü yerine) BM sisteminde kullanılmasına karar verdi ve FKÖ'nün sistem içindeki gözlemci statüsünün bu değişiklikten etkilenmeyeceğini belirtti. Genel Kurul, 7 Temmuz 1998 tarih ve 52/250 sayılı kararı ile Filistin'e gözlemci statüsünün yanı sıra Genel Kurul ve BM'nin diğer çalışmalarına ve uluslararası konferanslara katılma ayrıcalığı da verdi.

Filistinlilere özellikle 1970'li yıllardan itibaren seslerini dünyaya duyurma ve mağduriyetlerini onaylatma imkânı oluşturan BM, 15 Aralık 1988'deki Filistin'le ilgili en önemli kararından sonra da Filistin konusunda kendisinden sıkça söz ettirdiği hâlde Filistin Sorununa kesin bir çözüm bulamadı.¹²⁸

¹²⁸ <http://www.unicankara.org.tr/filistin/4.html> Erişim Tarihi: 01/06/2017

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Kudüs, Müslümanların kutsallarındandır. Kudüs, Yahudilerin ulusal mirası değildir. Evanjelizmin Siyonist Hristiyanlık olarak ABD’de teşekkülü ve Yahudilerin Büyük Britanya politikasına yön vermeleri ile ortaya çıkan siyonizmin, Filistin’i Yahudiler için yurt olarak tanımlaması yersizdir.

Büyük Britanya, I. Dünya Savaşı’nın ardından Filistin Sorununu Yahudi ve Arap tebaaları arasındaki bir problem olarak yansıtmış; Yahudileri sistematik olarak desteklerken Filistin Araplarını yurtsuzlaştırma yönünde stratejik politikalar geliştirmiştir. Buna rağmen Büyük Britanya ile birlikte çalışan Arap yönetimleri, Büyük Britanya’ya Yahudi veya Araplardan hangisi daha çok hizmet ederse onun Büyük Britanya nezdinde daha kıymetli olacağına inanma eğiliminde olmuştur. Bu da Büyük Britanya’nın Arapları sürekli umut içinde oyalayarak Filistin Sorununu Yahudiler lehinde zamana yaymasına yol açmıştır. Gerçekte Büyük Britanya, II. Dünya Savaşı öncesinde İsrail’in varlığını Hindistan’a Akdeniz üzerinden ulaşmasını güvence altına almak ve Arap Yarımadası’ndaki sömürgelerini kendisine daha çok bağlamak için kullanmıştır.

Batı, yüzyıllar boyunca ayrımcılığa tabi tuttuğu Yahudileri, Filistin toprağına sürmekle Filistinlileri yurtsuz bıraktığı gibi Yahudileri de büyük bir savaşın içine atmıştır. Siyonizm, Batı’nın emellerine hizmet ederek İslâm Dünyasının mukaddes topraklarında Müslümanlarla Yahudiler arasında sürekli bir savaş başlatmıştır.

20. yüzyılda Büyük Britanya’nın İslâm Dünyasındaki mirasına talip olan ABD, Filistin Sorununu varlık sahibi olmadığı kadim İslâm Dünyasında kendisine yer bulmak için araçsallaştırmış; İsrail’in kuruluşunu destekleyerek vakaların bir tarafı konumunu elde etmiştir.

II. Dünya Savaşlarının kazananları olarak ABD ve Sovyetler Birliği, bu savaşta siyonistlerin yanında yer almış; siyonistlerin devşirdikleri Yahudilerden oluşan çeteler ve “İsrail Savunma Güçleri” denen İsrail ordusu, milyonlarca Filistinli Müslümanı yerinden etmiş, binlercesini katletmiştir.

Siyonist saldırılara karşısında Filistin Direnişi, 1917’den itibaren Büyük Britanya ve siyonistlere karşı, Kudüs Müftüsü Emin el-Hüseynî liderliğinde bürokratik karakterli diplomatik bir mücadele olarak başlamıştır. Büyük Britanya bu bürokratik karakterli diplomatik bir mücadeleye başarı umudu vererek Filistinlileri oyalarken Siyonistlerin

amaçlarına ulaşmasını sağlayacak sistematik adımlar atmış; ABD ve Sovyetlerin Birliği'nin de desteğiyle 1948'de Filistin toprakları üzerinde İsrail kurulmuştur.

İsrail'in kuruluşunu engelleyemeyen Arap Birliği, Arap-Yahudi sorunu olarak gördüğü Kudüs Sorununda, 1948'de İsrail'e karşı açtığı savaşta yenilmiş; İsrail'in topraklarının ve nüfusunun artmasına yol açmıştır.

Cemal Abdünnasır'ın Mısır'da iktidara gelmesiyle Kudüs Sorunu daha çok ulusalcı sosyalist Araplarla İsrail arasındaki bir soruna indirgenmiş; FKÖ'nün kurulması ve Ürdün'ün 1967'den sonra İsrail'e karşı savaştan çekilmesiyle söz konusu ulusalcı sosyalist renk daha da koyulaşmış; Filistin Direnişi, İslâm Dünyasında sosyalizmi besleyen kaynaklardan biri olmuştur.

1969'da İslâm İşbirliği Teşkilatı'nın kurulmasıyla İslâm Dünyası Filistin Sorununa Arap dünyası dışında geniş ilgi duymuş; Mısır'ın savaştan çekilmesi ve FKÖ'nün Lübnan'ı terk etmesi üzerine ulusalcı sosyalizm Filistin Sorununun dışında kalmıştır.

FKÖ'nün Lübnan'dan uzaklaşmasından sonra Filistin Direnişi, 1987'de I. İntifada ile İslâmî referanslarla başlamış; Filistin Sorununda İslâmî referansın öne çıkması Filistin Sorununu ümmetselleştirirken uluslararası güçleri endişelendirmiştir. Bunun üzerine FKÖ, yeniden öne sürülerek I. ve II. İntifadaların başarısı Oslo süreci üzerinden FKÖ'ye verilmiştir.

Filistin halkı, uluslararası yapının bu girişimini benimsememiş, HAMAS'ı iktidara getiren bir tercih yapmıştır. Ne var ki uluslararası güçler, Filistin halkının iradesine saygı duymamış, HAMAS'ın Filistin'de iktidar olmasına izin vermemiştir. Bunun üzerine Filistin yönetim bağlamında Gazze şeridi ve Ramallah başkentli Batı Şeria olmak üzere ikiye bölünmüştür.

Bu bölünmeyle Batı Şeria'yı elinde tutan FKÖ, Filistin mücadelesinden çekilmiş; Filistin Direnişi Gazze Şeridi-İsrail çatışmasına bürünmüştür. Bu süreçte Lübnan Hizbullah Hareketi çatışmalara dâhil olmuş; Gazze ve Lübnan, İsrail'in amaçlarına ulaşmasını engellemiştir.

HAMAS'ın İslâmî söylemi ve İsrail'in Gazze direnişini ambargo ile cezalandırması, dünya Müslümanlarının Filistin Direnişine ilgisini artırmıştır.

Mısır'da seçilmiş ilk cumhurbaşkanı Muhammed Mursi'yi darbeyle devirerek iktidara gelen General Sisi diktası ile birlikte Mısır ve General Sisi'yi iktidara taşıyan Suudi

Arabistan-BAE grubu, İsrail’le daha yakın ilişkiler kurmuş; Filistin mücadelesinde ilk kez bir Arap ülkesi grubu Filistin Direnişine karşı açıkça İsrail’in yanında yer almaya başlamıştır.

Siyonist Hristiyan Evanjelistlerin desteğiyle başkan seçilen ve başkan yardımcılığına bu kimlikteki Pence’i getiren ABD Başkanı Trump’ın, Körfez Ülkeleri ve İsrail’e yaptığı ziyaretin ardından Arap ülkeleri arasındaki bölünme artmış; Trump başkanlığında ABD, 6 Aralık 2017’de Kudüs’ü İsrail’in başkenti olarak tanımıştır. Trump yönetimi ABD büyükelçiliğini Kudüs’e taşıma işlemlerini hızlandırmış, büyükelçiliği işaret eden trafik levhalarını şehrin çeşitli yerlerine astırmıştır.

Trump’ın kararından sonra ilk kez Güney Asya Müslümanlarının da içinde yer aldığı bir tepki dalgası oluşmuştur. O karardan bu yana İslâm Dünyasında Filistin Sorunu ile ilgili farklı protestolar ve diğer etkinlikler düzenlenmektedir.

Bu tür etkinlikler önemli olmakla birlikte siyonistlerin Kudüs’ü Yahudileştirme ve Filistin’i tamamen istila emelini durduramamaktadır.

Filistin Sorunu, İslâm ümmetinin siyasi ve askeri bakımdan Batı’ya yenilmesinin bir neticesi iken Filistinlilerle Yahudiler arasındaki bir sorun gibi tarif edilmekte, toplumda bu yönde bir algı oluşturulmaktadır.

İslâm Dünyasında İsrail karşıtı etkinlikler, Filistin’deki konjonktürel gelişmelere bağlı olarak yapılmakta; bu etkinlikler İsrail’in Kudüs’ü İsrailileştirmesini engellemeden konjonktürün değişmesiyle bitmekte; İsrail, yeni bir şiddet girişiminde bulunmadan yeni bir etkinlik başlamamaktadır. Dolayısıyla İslâm Dünyasının Filistin Sorununa ilgisinin takvimini İsrail’in etkinlikleri belirlemektedir.

İslâm Dünyasında Kudüs yası, Filistin’in içinde bulunduğu duruma hüznün hep canlı kalmış ancak kişilerde Kudüs ile ilgili şuur oluşturma, bu şuura ulaşan kişileri teşkilatlandırma, söz konusu teşkilatlar için kurum açma, o kurumlara program belirleme ve o programların gidişatını takip etme anlamında Kudüs Davası, Filistin toprakları dışında varlık bulmamıştır.

İslâm Dünyasının yas tutma sürecini aşarak daha sistematik bir çalışmayla bir Kudüs ve Filistin stratejisi geliştirmemesi durumunda siyonistlerin amaçlarına ulaşması engellenemeyecektir.

İslâm Dünyası, Filistin Sorununa İsrail’in konjonktürel eylemlerinden bağımsız olarak ilgi duymalı ve Filistin takvimini bu eylemleri ile kendisi belirlemelidir.

KAYNAKÇA

AHMED, Muhammed Şüheyl Yusuf: **Hareketü'l-Tahriri'l-Vatani'l-Filistin'i FATH ve Eseriha Ala Tenmiyeti es-Siyasiyeti'l-Filistin (1993-2006)**, Yüksek Lisans Tezi, Nablus Üniversitesi 2007, s. 13-21.

ARAS, İlhan: **Filistin – İsrail Arasındaki Temel Sorunlar ve Uluslararası Hukuk**, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale 2010, s. 12-14.

ARI, Tayyar: **Geçmişten Günümüze Ortadoğu Siyaset, Savaş ve Diplomasi**, MKM Yayıncılık, Bursa, 2012, cilt: 1, s. 293-301.

ARİF, Paşa Arif: **Tarihü'l-Kuds**, Dâru'l-Maarif Bi Mısır, Kahire 1951, s. 11.

ATAMAN, Muhittin ve GÖKŞEN, Ayşenur: **Sembolizm ve Aktivizm Arasında İSLÂM İşbirliği Teşkilatı**, SETA, İstanbul Ocak 2014, s. 9.

ATEŞ, Davut: **Gazze ve Soykırım Tartışması**, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, Cilt:8 Sayı:1 Yıl:2011.

BALLI, Sıttıka: **Filistin Sorununda FKÖ ve Hamas Faktörü**, Yüksek Lisans Tezi, Ahi Evren Üniversitesi, Kırşehir 2013, s. 37-38.

BEDİR, Faruk Bedir: **Reformasyon'dan Günümüze Evanjelik Hristiyanlık**, Birey ve Toplum, Güz 2013, Cilt 3, Sayı 6, s. 73-97.

BÖLME, Selin M.: **Gazze'de Katliam Türklüye, Ortadoğu ve Filistin Sorunu**, SETA Analiz, Sayı: 3, Ocak, 2009.

CHOMSKY, Noam ve PAPPE, İlan: Editör: Frank Barat, **Yaşamla Ölüm Arasında Gazze-Dünden Bugüne Filistin Sorunu**, Bgst Yayınları, İstanbul 2011, s. 24.

EL-ARİD Velid: Emîn **el-Hüseynî**, DİA, TDV Yayınları, cilt: 11, s. 117-118.

EL-HAMEVİ, Yakut: **Mu'cemü'l-Buldan**, Dâru's-Sadr, Beyrut 1977, cilt: 4, s. 274-275.

HARMAN, Ömer Faruk: **Kudüs**, Diyanet İslâm Ansiklopedisi, TDV Yayınları, s.325. İBNÜ'L ESİR, İbnü'l Esir: **El-Kâmil fi't-tarih**, Thk.: Ebu'l-Fidâ Abdullah el-Kâdî, I-XI, Dâru'l-kütübi'l-ilmiiyye: Beyrut, 1978, cilt: 2, s. 347-348.

İHSANOĞLU, Ekmeleddin: **Arap Birliği**, DİA, TDV Yayınları, yıl: 1991, cilt: 3, sayfa: 325.

TÜR, Özlem: **Türkiye ve Filistin-1908-1948: Milliyetçilik, Ulusal Çıkar ve Batılılaşma**, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 62.1, s. 227.

KARABULUT, Kerem: **11 Teşrinisani 1942 Tarihli Varlık Vergisi'ne Bir Bakış**, A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi Sayı 27 Erzurum 2005, Prof. Dr. Şinasi Tekin Özel Sayısı, s. 325-339.

KARAMAN, M. Lütfullah: **Filistin Kurtuluş Örgütü**, DİA, TDV Yayınları, cilt: 13, s. 103-104.

KARAMAN, Lütfullah: **Filistin**, DİA, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, yıl: 1996, cilt: 13, sayfa: 89-103.

KARAMAN, M. Lütfullah: **Siyonizm**, DİA; yıl: 2009, cilt: 37, sayfa: 329-335.

KARPAT, Kemal H. : **Etnik Kimlik ve Ulus Devletlerin Oluşumu**, Osmanlı Ansiklopedisi, Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, cilt: 2, s. 17-31.

KASALAK, Kadir: **İngilizlerin Filistin Politikası ve Filistin Mandası**, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Yıl: 2016/3, Sayı:25, s.65-78.

KESKİN, Hakan: **İsrail-Filistin Sorununa Yönelik AB Politikaları**, Ufuk Üniversitesi, Akademik ORTA DOĞU, Cilt 5, Sayı 1, 2010.

KİSSİNGER, Henry: **Diplomasi**, Çev. İbrahim Halil Kurt, Türkiye İş bankası Yayınları, İstanbul Mart 2009, s. 150-185.

MİGDALOVİTZ, Carol: **Israeli-Palestinian Peace Process: The Annapolis Conference**, CRS Report For Congress, Order Code RS22768, December 7, 2007.

Osmanlı Belgelerinde Filistin, **T.C. Başbakanlık Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivleri Daire Başkanlığı**, Yayın Nu: 102, s. 35-36.

ÖZDEMİR, Hüseyin: **Filistin fi Ahdi'l-Osmanî**, Işık Yayınları, İstanbul 2013, s. 96-97.

SHAW, Stanford: **Osmanlı İmparatorluğunda Yahudi Milleti**, Osmanlı, Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, Cilt: 4, s. 320.

SHMUELEVİTZ: **Millet Sistemi ve Musevi Cemaati**, Osmanlı, Türkiye Yayınları, Ankara, 2009, cilt: 4. s. 323.

TELLİOĞLU, Ömer: **Filistin'e Musevi Göçü, Arazi Satışı ve Kolonileşme Sürecinde Uygulanan Yöntemler**, Osmanlı'dan Günümüze Filistin Sempozyumu, 28-29 Kasım 2013, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları 2014, Bildiriler 1. Cilt, s. 185-203.

TOPAL, Ahmet Hamdi: **İsrail'in Gazze Ablukası ve Mavi Marmara Saldırısı**, MHB
Yıl: 32, Sayı: 1, 2012.

<http://aa.com.tr/tr/analiz-haber/trump-in-kudus-kararinda-evanjeliklerin-rolu/1003679>

<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/37/777/9939.pdf>

<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/181032>

<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/929/11590.pdf>

http://www.salom.com.tr/haber-101944-siyonizmin_oykusu_kongreden_devlete.html

http://isamveri.org/pdfdrg/D02420/2006_6_1/2006_1_OKEMK.pdf

https://tr.wikisource.org/wiki/1917_Balfour_Deklarasyonu

<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/276248>

<http://aa.com.tr/tr/dunya/han-yunus-katliami-hafizalardan-silinmedi/204853>

<https://occupiedpalestine.wordpress.com/2010/10/03/the-deathmasters-israeli-massacres-on-palestinians/>

http://acikerisim.lib.comu.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/COMU/650/Ilhan_Aras_Tez.pdf?sequence=1

https://scholar.najah.edu/sites/default/files/all-thesis/the_palestinian_liberation_movements_fath_effect_on_the_political_development_in_palestine_1993-2006.pdf

[https://www.tasnimnews.com/tr/news/2017/06/23/1443925/d%C3%BCnya-kud%C3%BCs-g%C3%BCn%C3%BCn%C3%BCn-nedir-ve-nas%C4%B1l-ortaya-%C3%A7%C4%B1kt%C4%B1](https://www.tasnimnews.com/tr/news/2017/06/23/1443925/d%C3%BCnya-kud%C3%BCs-g%C3%BCn%C3%BCn%C3%BCn%C3%BCn-nedir-ve-nas%C4%B1l-ortaya-%C3%A7%C4%B1kt%C4%B1)

https://www.tbmm.gov.tr/arastirma_komisyonlari/darbe_muhtira/docs/tutanak_son/12_eylul_alt_komisyonu/12_eylul_alt_komisyonu/12.10.2012/Recai%20Kutan-12.10.2012.pdf

<http://www.aljazeera.net/encyclopedia/events/2017/5/2/حماس-الإسلامية-المقاومة-حركة-ميثاق>

<http://www.aljazeera.net/specialfiles/pages/0b4f24e4-7c14-4f50-a831-ea2b6e73217d>

<http://www.aljazeera.net/specialfiles/pages/0b4f24e4-7c14-4f50-a831-ea2b6e73217d>

<https://goo.gl/zddfjJ>

<https://fas.org/sgp/crs/mideast/R41514.pdf>

<https://goo.gl/zddfiJ> <http://www.İslâmist-movements.com/28833>

<https://saraya.ps/page/1>

<http://www.ozgurkudus.com/Detay/Haber/292/sehîd-fethî-sîkakî.aspx>

<http://sdam.org.tr/haber/121-gecmisin-yuku-altinda-ezilen-ulke-lubnan/>

<https://fas.org/sgp/crs/mideast/RS22768.pdf>

<https://kamalalawneh8.wordpress.com/2013/03/13/انتفاضة-فلسطين-الكبرى-الاولى-1987-1994-1-3-2-3-3-3/>

<http://file.setav.org/Files/Pdf/gazzedekatliam-turkiye-ortadogu-ve-filistin-sorunu.pdf>

<http://www.hurriyet.com.tr/arak-ulkelerinin-israile-iliskileri-38469920>

<http://www.aljazeera.com.tr/gorus/gazze-savasi-baslangiclar-ve-sonuclar>

<http://www.aljazeera.com.tr/haber/israile-anlasma-mecliste>

<http://aa.com.tr/tr/analiz-haber/hamas-in-stratejik-hamlesi-olarak-filistin-uzlasi-hukumeti/942104>

<https://www.ahaber.com.tr/dunya/2017/12/06/mahmut-abbastan-skandal-karara-sert-tepki>

<https://dogruhaber.com.tr/haber/272080-trumpin-kararina-dunyadan-tepkiler-gecikmedi/>

<http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-42258773>

<http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-42337996>

https://www.ntv.com.tr/dunya/bm-abdnin-kararina-karsi-kudus-tasarisini-kabul-etti,d8a8cIEE_USv1-eB-wfvpQ

<https://www.csis.org/analysis/strategic-impact-making-jerusalem-capital-israel>

<http://www.dw.com/tr/abdnin-kudus-planı-elçilik-2019-sonunda-taşınıyor/a-42263003>

<http://www.dw.com/tr/abd-kudüsteki-büyükeliğini-mayısta-açıyor/a-42720652>

<http://www.haber7.com/dunya/haber/2539193-abdden-skandal-karar-teror-listesine-aldilar>

<http://www.unicankara.org.tr/filistin/4.html>

http://ktp.isam.org.tr/pdfdrq/D01392/2001_2/2001_2_GULM.pdf

<https://goo.gl/PKKOib>

<https://dogruhaber.com.tr/yazar/abdulkadir-turan/4920-ve-kudus-dustu2/>

<http://www.ntv.com.tr/dunya/gazzede-catisma-22-olu,1dBNs8UFKUyT1wrwTzBJ6g>

<https://dogruhaber.com.tr/yazar/abdulkadir-turan/4893-ve-kudus-dustu1/>

<https://www.sabah.com.tr/dunya/2018/05/08/abd-ile-israilin-kudus-provokasyonu>